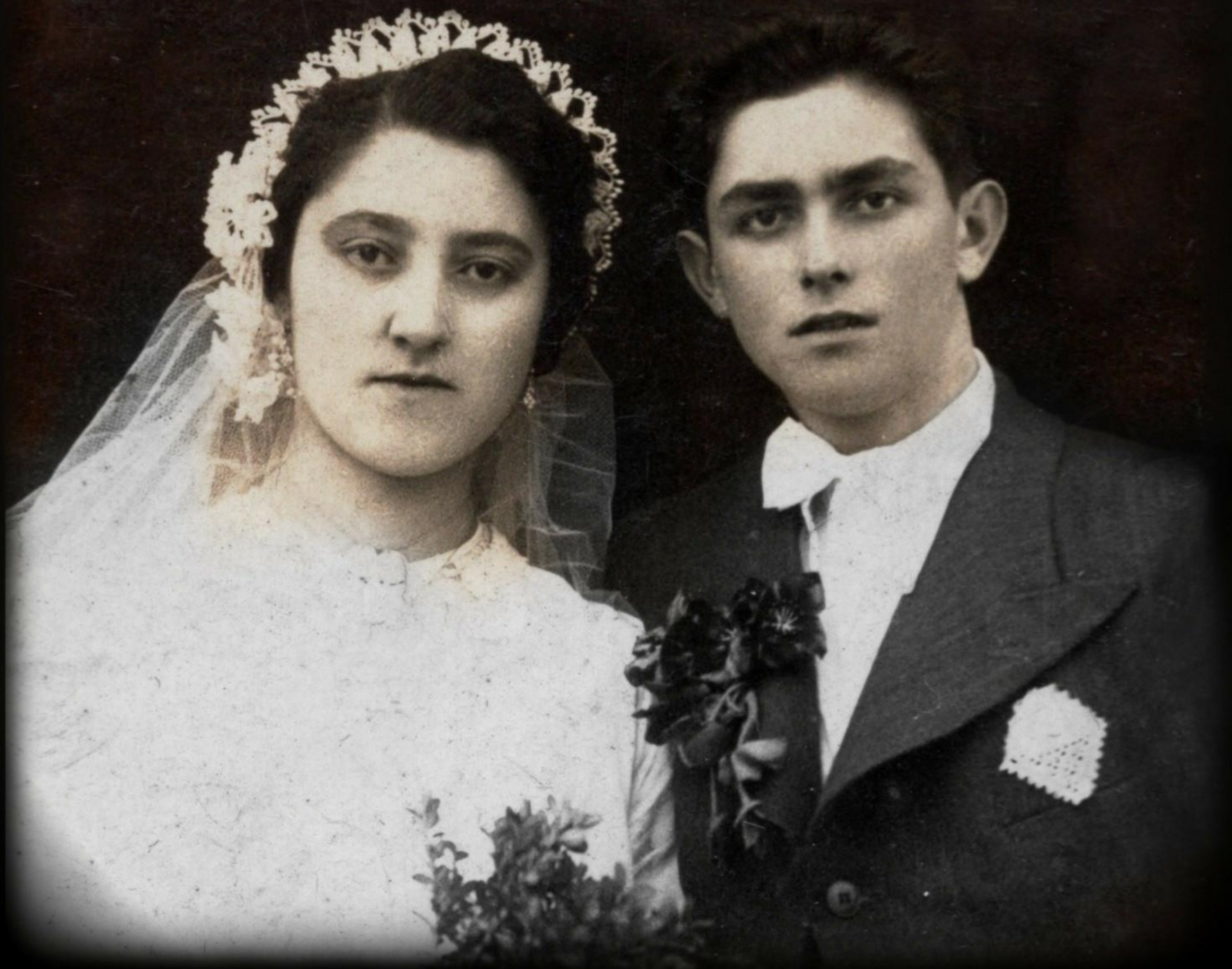

Свешислав Милић

РАТ У МОМ КРАЈУ

Светислав Милић

РАТ У МОМ КРАЈУ

Приредио

Оливер Јовановић

Дизајн корица

Оливер и Вук Јовановић

На корицама: Загока и Светислав Милић, 18.02.1940.

Издавач

Атеље **Вучја јазбина** Вражогрнац

2020

ПРЕДГОВОР

Светислав Милић¹, мој деда по мајци, рођен је у селу Вражогрнцу надомак Зајечара 26.11.1921 године. Као његов унук, од најранијег детињства слушао сам бројне, веома занимљиве и сликовите приче о Другом светском рату које ми је он приповедао уместо традиционалних бајки и легенди. Милићеве приче су на мене имале велики утицај, постале су саставни део мог живота и одредиле и нека моја интересовања. Из ове данашње перспективе, видим и да су се неке ствари догодиле и у мом и у његовом животу на готово идентичан начин, скоро поклопиле. Тако смо и ја и Милић били свако у свом рату. Обојица практично у истим годинама (ја мобилисан од стране ЈНА за рат у Хрватској септембра 1991 године, када сам имао 24. Он мобилисан од Држине ЈВуО када је имао 23 године²) И мени и Милићу се прво дете родило у рату - мој ујак Зоран Милић је дошао на свет новембра 1940, дакле Други светски је већ био у току, Пољска већ прегажена итд. Мој првенац Вук, рођен је пак под НАТО - бомбама 26 априла 1999 године. Сећам се веома добро сирена које сам слушао док одлазим до зајечарског породилишта, сећам и се белих паперјастих трагова НАТО ловаца на небу без облачка. Има и других подударности. Обојица смо угледали светлост дана у новембру (шкорпије) Милићева супруга, моја баба (нана) Загорка, била је старија од њега (годину и по дана) као и мајка моје деце у односу на мене. Волео је да црта и чита (баш као и ја) али је његово школско образовање стало код четвртог разреда основне. Ипак, иако сељак, земљорадник, осећао је неку потребу да изрази нешто и писаном речју, или барем линијом и бојом. Тако је током 90-тих, у време када је већ имао преко седамдесет, узео да на својој прастарој, дотрајалој писаћој машини, откуца неку врсту својих мемоара. Био је опет, по ко зна који пут, велики ратни пожар на Балкану, и можда га је то и подстакло да крене у те своје „књижевне авантуре„ Наиме, можда је помислио како тај нови рат (ратове) неће преживети као онај ранији, светски рат, па је хтео да бар нешто остави забележено „будућим покољењима„(како би он то рекао) Ипак, живео је дуже него што је и очекивао, све до 2005 године. Па опет, због разних околности, те своје „мемоаре„ никада није завршио до краја. Успео је да откуца неких стотинак листова.Описао је своје детињство, приче о прецима, женидбу, затим ратно време и деценију након рата. Сам опис рата и окупације заузима један мањи део тог писанија али како су сви догађаји изнешени у кратким цртицама, веома сведено и штуро, тек у по неколико реченица или пасуса, захваћено је јако много дешавања.Када се томе додају објашњења која сам преузео из разне грађе коју сам нашао о том времену, тај текст добија још једну додатну димензију и свакако већу тежину. Рецимо, Милићевом опису битке код Влашког поља, једне од највећих битака у Источној Србији током Другог светског рата (а у којој је и сам учествовао) можда је место у неком историјском архиву јер оно свакако баца једно ново светло на тај догађај (будући да су код нас веома ретки описи очевидаца са четничке стране)Морам да признам да нисам прочитао све те странице за његовог живота. Било би ми много лакше да сам тада приредио ову књигу, зато што бих од аутора на лицу места добио сва подробна обавештења и тумачења и не бих морао да око неких реченица нагађам „шта је писац хтео да каже„ Након Милићеве смрти, текст сам нашао у његовој соби и однео га у свој атеље, да мало прелистам. По нешто сам и прочитао, па оставио у

¹ У селу је сваки мештанин познат по неком надимку. Мој деду вражогрнчани памће као Тикећа Сикољана.

² Наравно има и нејодударности (и по израјкомичних, какве само балканска историја може да приреди) Тако је на мојој књи била и још крака иако сам по убеђењу антикомунист. Био сам међу последњим војницима који су носили по обележје - већ у мојој јединици било је војника који су сасирутали тај крвави пенџаграм са шлемова. Војска у којој сам ја био пошциала је од партизана а у рајовању су јој главни савезници били - четници ! На Милићевој књи пак била је кокарда, иако је он био симболизер комуниста. Био је принуђен да носи по прошив партизана којима је срцем и душом припадао.

фиоци. И он је тако седео готово петнаест година. Током ванредног стања и полицијског часа (пандемија) узео сам опет те пожутеле странице у руке. И пало ми је на памет - чекај, а зашто од овога не направити неку књигу ? Већ сам о Милићу раније објавио (поред више својих књига) једну књигу (односно био њен приређивач) Изашла је у класичном и мултимедијалном издању. То је „Моја борба,, (2002) За оне који не знају, Милић је био пионир екологије Источне Србије, човек који је више од четрдесет година водио праву еколошку битку, битку против система који не поштује ни животну средину, ни људско здравље. Био је оснивач једне еколошке невладине организације и велики узбуњивач у вези екоцида (можемо слободно рећи и геноцида јер он то у суштини и јесте) који је деценијама изазивао Борски рудник. О Милићу је редитељ Душан Војводић (РТС) снимео и документарни филм „Пуста оста земља првокласна,,(2003) који је награђен исте године специјалном наградом ОУН³.

Утицај „ратних прича,, на мене од детињства до данас

Осим Милићевих прича о Другом светском рату, ту је наравно постојао и неизбежан утицај масовне културе - тзв. партизанских филмова (илити јефтиног комунистичког маркетинга набијеног мржњом према свима који чика Маркса не воле) стрипова (Мирко и Славко) па утицај школског система (не треба заборавити да се у нашој земљи сматрало сасвим нормалним то што постоји школски предмет који обучава малолетнике како да поставе експлозив, затрују храну, изврше атентат итд. Звао се „одбрана и заштита,, Такође, деца су вођена на екскурзије по разним стратиштима, попут Јасеновца. У Јасеновцу су основцима пуштали документарце о клању и убијању) Дакле, моја генерација је са свим тим одрастала као да је то нешто сасвим најнормалније јер за то друго, другачије, ми једва да смо и знали. То је, хтели ми то или не, постало саставни део нашег детињства. И можда нас је и припремило за нешто од онога што ће доћи. Ја сам тако свој рат дочекао као неког „старог познаника,, У креативном смислу то се одразило на моју поезију и прозу, као и на цртеже које сам радио. Постао сам и један од ретких писаца ратног Hard SF-а у земљи, можда и у региону. Објавио сам и мемоарско -дневничке записе из рата под називом „1991-Моје виђење рата,, (1997) са фотографијама које сам снимео у Славонији септембра-октобра 1991. Та моја књига ће потом, стицајем околности, завршити и у Конгресној библиотеци у Вашингтону, а у електронском облику и на познатом руском сајту „ArtofWar,, До полице Конгресне библиотеке приспеће и моја SF збирка „Гротло (2010) са више прича ратне тематике. У неготинској „Буктињи,, објавићу 2013 године и причу „Дневник о убијању,, која описује моје суочавање са „нормалношћу,, рата и смрти, и то још у раном детињству. Описаћу своје „забрањене игре,, са малим живим бићима, инсектима, са којима сам се „играо логора,, убијајући их и закопавајући у масовним гробницама. Ова моја потреба, својеврсно лечење, прочишћење кроз игру, кроз катарзу, настала је након што сам као врло мали случајно одгледао неки документарац о Аушвицу. Мој дечји ум био је запањен, пренерашен сазнањем да је нешто такво могуће да човек уради човеку. Одатле је настало и додатно интересовање за тзв. „граничне ситуације,, А од рата сигурно нема бољег примера граничне ситуације, односно већег и сложенијег експеримента. Тај екстрем такође може понекад бити и користан јер показује праве људске способности, огољује људске карактере, тако да се јасно види ко је заиста какав. Као уроњени лакмус папир. Пацифисти то не воле да чују, али и највећи узлет људске науке и уметности, и уопште креативности, често је повезан са ратом и ратовањем. Јер рат није само деструкција, он је и стварање, у њему је присутно, како оно ђаволско, тако и оно божанско⁴.

³ Види цео филм на: <https://www.youtube.com/watch?v=9mCGhTri58k>

⁴ „Кад вам кажем, да је раи основа свих уметносци, иакође мислим да је он основа и свих узвишених врлина и способности човека. Ово откриће ми је колико старино, толико и старино, али га ипак видим као чињеницу која се никако не може порећи,, (Џон Раскин) „Свака креативносци је у основи деструктивна јер разбија оно старо а доноси ново,, (проф. Велибор Абрамовић)

Политика

Она је неизбежно (и на жалост) свуда. Утицала је, како на Милића и његово време, тако и на мене и моје време. Па тако, иако сам се са њим добро слагао и волео га као свог деду, а његове приче о рату слушао као какве легенде и бајке, у једној ствари смо били жестоки опоненти. То су били политички ставови. Имао сам жицу на њега, ту неку исполитизираниост још у детињству. Нисам много капирао ствари које су мојим вршњацима биле битне, попут кафића, излазака и слично, али сам већ у нижим разредима основне знао за идеологије, партије и историјска збивања. Обојица смо у детињству били повучени и усамљени, без девојака, а опет са једним другачијим знањем и интересовањем од својих вршњака. Ипак и поред неких очигледних сличности, међу нама било је и не мало разлика. Рецимо, ја и он се **никако** нисмо слагали по питању комунизма. Чак и пре него што сам са петнаест година први пут отворио Орвелову „Животињску фарму“, или „1984“, комунизам се некако није лепио на мене. Та „прича о једнакости“, је мени била увек нелогична. Није пила воду. Како то глуп и паметан, леп и ружан, талентован и неталентован могу бити једнаки? Није ми се свиђало ни оно непрекидно истицање колектива, све се сагледавало кроз некакав колектив. А где је ту појединац, шта он уопште претставља? Зар су људи мрави? Или пчеле? Какав комунизам, какви бакрачи. Јако рано сам схватио да та идеологија спада у тоталитарне системе и да њењ крајњи циљ никако није „ослобођење нападеног човечанства“, Она је само средство за уништење **идентитета**. Читајући Милићеве списе, могао сам до у танчина да расплетем цело то клупко, како је и зашто упао у ту замку, замку српа и чекића. Као што сам већ поменуо, био је повучен и усамљен у детињству, а такав је био и као младић. Делом је то било урођено, неотпорност на стрес због чега је избегавао потенцијалне животне проблеме и непријатности (као и ја током свог детињства) а делом због неравнотеже у породици - отац Стојан, ћурчија по занимању, често је добар део ноћи проводио у кафани да би се потом пијан и насилан враћао својој кући. Мајка Станка, била је слаба и попустљива, неспособна да заштити сина од разних немилих сцена. Тако је Милић растао усамљен и неверљив⁵. Уз то, потицао је из не баш економски јаке породице⁶. По његовим речима, често није имао ни шта добро да обуче на себе, што му је стварало додатне комплексе у сусрету са вршњацима поред оног већ присутног осећаја стида да му је отац кафански човек, карташ и расипник. Елем, један од првих младића који га је уопште приметио и пришао му, био је стицајем околности Александар Ђерговић (Аца Пешић) Милић ће због тога осећати према Аци до краја живота захвалност. Осећао се безначајним, гурнутим у страну, а један момак, приближно његових година, уз то из богатије куће, видео је у њему нешто и хтео са њим да другује. Аца је већ имао левичарске ставове (вероватно је већ био и скојевац) а те ставове је од свог друга, као своје, преузео и Милић. Али и у самој својој породици, Милић је већ имао пред очима свој „опозициони узор“, (очигледно је његов однос према оцу био амбивалентан. Иако је с једне стране у себи оца осуђивао због насилног понашања, у неким другим стварима му се потајно чак и дивио) Стојан Милић није много симпатисао монархију и Господу, био је више бунџија⁷. Симпатисао је Земљорадничку странку⁸ која је са још неким партијама била опозиција јакој

⁵ Био је уз то и јединац јер су прва два дејетина Станке Милић, његове мајке, умрла (он их није ни упознао) У мом случају, разлика између мене и сестре је десет година (ја сам старији) иако да сам најважнији период детињства провео као јединац.

⁶ Стојан Милић је у селу важио за врло способног човека и занатлију. Имао је „маџију“, да за врло крајко време заради или што би рекли сељаци „обрне“, велике паре, али на жалост ипак брзо би их и прошио, махом у кафани. Ипак, имао је и довољно домаћинских врлина. Од дела новца који је сачувао изграђена је нова кућа, подигнута нова шпала, куљена нова кола итд.

⁷ Учествовао је и на првим еколошким демонстрацијама у Краљевини Југославији 4.6.1935 године коју су мештани више села у околини борског рудника одржали на градском штрџу у Бору. Побуна је настала због уништења бројних ораница опшадом из флотаације као и опшрног дима који је убијао пчеле. Француска управа рудника илалала је неку сићу одишету а када су сељаци изјавили више па је то одбијено, дошло је до првог устанка. Власи су послали 125 жандарма на лице места а побуњеника је по неким било 1000, по другима чак 3000. У службеној белешци из тог доба стоји да је неко из масе зауцао на жандарме и да је пошом извесни мајор Павловић командовао : „Пуцај у месо !“, У крвавом окршају, два демонстранта су теже рањена а седморо лакше. Од рањавања је касније преминула једна особа. Било је и непошрђених власина о налажењу два леша у Борској реци. Такође, девет жандарма је рањено. (Види: „Прва еколошка буна : Прошети сељака у Бору 1935. године угушени у крви, Радиша Драгићевић)

⁸ У почетку „Савез земљорадника“, Основана 1919 године. Први председник Михајло Аврамовић (Види: Wikipedia) „Земљорадничка странка је

владајућој Јерези (Југословенска радикална заједница) и залагала се за већу социјалну једнакост у земљи⁹. Аца је тако увукао Милића још пре рата (можда спонтано а можда и по нечијем предлогу или директиви) у некакав мање-више озбиљан скојевски кружок. У суштини, Милић је у све то ушао највише због дружења, годила му је пажња коју му је неко поклањао, осећао се по први пут важним. Ова шема је готово идентична оној коју данас користе разне секте када врбују нове чланове - нађу усамљене младе људе жељне нечије пажње, жељне да им се неко обрати, да их подржи и да им неко смислено објашњење о томе „зашто је свет овакав,, и тада им ти секташи (инжињери душа) говоре на ухо, дуго и ватрено, управо оно што ти несрећници и желе да чују - о некаквом смислу и правди, о истини, слободи, итд.итд. Тај лепак је касније додатно учврстио, негде почетком рата, Милутин Вељковић - Тине, дубоко загрижени совјетофил, који је с времена на време обилазио по селу те већ „збарене,, младиће, одржавајући са њима везу (а вероватно их и надзирући) Са Милићем сам имао праве „политичке окршаје,, Мој антикомунизам се сударао са његовим уверењем, односно оним што му је неко некада улио у главу још у адолесценцији и то потом зацементирао. Коју годину након рушења Милошевића, често ми је говорио : „Ето, унуку, тражили сте - добили сте... Сад ови твоји антикомунисти владају, ишао си да им помогнеш, да демонстрираш против Слободана. Сад видиш шта сте добили, много горе сте добили него што је то био некад комунизам,, Мене је то љутило. Ја јесам био дефинитивно против комунистичког тоталитарног система, против злочинаца Тита и Милошевића, али оно што се након 5. октобра десило у Србији, није било оно за шта сам се ја борио. То свакако није била демократија о којој сам ја сањао. Имао сам потребу да Милићу одговорим али нисам налазио праве речи. Тада још нисам разумео оно што разумем данас. А данас бих свом деди, да је жив, могао ладно да „ретвитујем,, Могао бих да му кажем да те фаце које сада владају, не само овде, већ широм планете, нису уопште моји, **већ његови**. Знам да ми не би веровао ни реч и да не бих никако могао да га убедим. Свеједно, истина је. Они који су нас све преварили, они који владају Европом, Америком и добрим делом света, користе идеологију која се зове **културни марксизам**. Баш тако. Културни, да културнији не може бити, марксизам... А за разлику од класичног марксизма којим се бавио Милић и његова генерација, овај „побољшани,, и мутирани, настао је на основама тзв. франкфуртске школе¹⁰. Избацио је из свог манифеста реч „пролетаријат,, и на њено место убацио неке друге речи : „хомосексуалац, афроамериканец, лезбејка, мањине¹¹,, итд. Тај нови мутирани марксизам уопште **не дира** капитализам, бави се само „људским правима,, (односно само оним људским правима која не угрожавају капитализам) и то уз обилату примену Фројдове и Јунгове психоанализе¹². Психологија¹³ је заменила економију. Нови марксизам измислио је и нови облик цензуре назван „политичка коректност¹⁴,, и раширио га свуда по свету. Бољег помагача и боље оруђе за форматирање човечанства капитализам није могао да добије. Оно што класични комунизам није успео да затре до

по извештају британске обавештајне службе SOE имала одлучујућу улогу у пучу 27.03.1941. а Милош Туђањин из поменуће сипранке био један од вођа демонстрација против Сила Осовине и превраћа, (Види: Државни удар као акци насилног освајања власни-случај Србије и Југославије у првој половини 20. века /докторска дисертација/ мр Милош Миленковић)

⁹ Левичарским партијама су традиционално нагињали радници и занатлије а Сипојан Милић је био више занатлија него сељак.

¹⁰ Види: Martin Jay, *The Dialectical Imagination: A History of the Frankfurt School and the Institute for Social Research, 1932-1950* (University of California Press, 1973, 1996).

¹¹ Види: Herbert Marcuse, "Repressive Tolerance" (1965).

¹² „(Frankfurtska) škola je u svojoj publicističkoj djelatnosti napustila područje ekonomije i skrenula prema Freudu i psihološkoj represiji. Njihova djela su podijelila društvo u dvije grupe: tlačitelji i žrtve,, „Kulturni terorizam ljevice, teorija gender, homoseksualizam - novo mračno doba frankfurtske škole nastanak kulturnog marksizma ili kako je frankfurtska škola promijenila Ameriku / i svijet /,, David Galland.

¹³ Током људске историје најпре је филозофија проглашена (иако она то није) науком. Појом се неко сећу да и психологију, насталу у окриљу филозофије, прогласи науком. „Наука је она која је заснована на методи и предмету. Психологија није наука јер је заснована само на методи а о предмету (свесни) не зна ништа,, (проф.Велибор Абрамовић)Без обзира на то, полицајци се психологија, као инструменти, јако свидела. Беше то љубав на први поглед.

¹⁴ Види: David E. Bernstein, "You Can't Say That! The Growing Threat to Civil Liberties from Antidiscrimination Laws." *Cato Institute* (2003).

темеља (попут традиционалне патријархалне породице) завршиће нови, културни марксизам. Волео бих да могу Милићу да одговорим и на његове оптужбе да су „моји,, ето дозволили „легализацију свакаквих гадина, па и оних мушких у кревету,, Рекао бих му жалосну истину, да то никако нису могли да почине „моји,, већ само његови **левичари**, његови другови марксисти. Само је левица могла да измисли заставу дугиних боја.

О самом тексту

Ради се о четрнаест страница куцаних полуисправном, дотрајалом писаћом машином. Милић је као Кир Јања штедео на траци с мастилом, ретко купујући резерву. Стога је та таква истрошена трака оставила не баш читљива слова. Уз то, стара метална слова, изједена временом, додатно су размазивала отисак па је некад било стварно тешко дешфровати знак. На све то се надовезују несређене реченице са одсуством интерпункције, понегде је чак куцана реченица преко реченице итд. Посебан проблем поред правописа је представљало одгонетање смисла, на шта је то аутор тачно мислио. Милић би кренуо да објашњава једно, па би се не завршавајући ту мисао пребацио на нешто сасвим друго. Такође, негде је користио само локализме а негде је са тим мешао и правилније речи које је вероватно покупио из новина или са ТВ-а. Дакле, нисам само прекуцавао него и „преводио,, Оно што ме још од првог читања копкало је питање - за кога је он тај свој текст градио ? Морао је да има пред очима неку „диљну групу,, неку публику. Ако је текст био намењен некој широј јавности (људима који живе далеко од његовог родног села и који никада нису ни чули за Вражогрнац)није ми јасно његово евентуално очекивање - да ће неко од тих његових потенцијалних читалаца моћи да схвати ко је ту ко, и где се какав локални топоним, познат само вражогрнцима, налази. Јер он је писао тако као да је сваком на свету знано ко су Буљко и Леце. И као да нема човека који није чуо за Јама и Дреновити поток. Зато мислим да је вероватније да се Милић обраћао пре свега сродницима или можда чак и самом себи (као да пише неки подсетник)Уствари, кад боље размислим, његов текст и личи на какав монолог. Но, како год, требало је размрсити причу једног човека који је излагао дешавања онако како је то радио и пред својим укућанима, родбином и комшијама. Али можда га одвише строго критикујем јер Милић је од образовања имао, као што сам већ напоменуо, само четири разреда основне. Осим тога (ако се и то рачуна) и шест месеци тзв. партијске школе (похађала се у згради на брду Краљевица у којој се данас налази „Факултет за менаџмент,,) што је у ствари обичан политички курс (читај: испирање мозга најпримитивнијом пропагандом)Од књига је у животу прочитао једино политичку литературу попут Марксовог „Капитала,, „Анти-диринга,, и томе слично. У најбољем случају, неко дело Максима Горког („Моји универзитети,, итд.) Током „превођења,, био сам често у недоумици шта да радим. И поред свих правописних мана и неправилности, оно што сам одпрве запазио је био Милићев очигледан таленат за пластичност и сликовитост описа. Зато сам био на муци шта да предуздем - ако покушам све да „преведем,, на правилан књижевни језик, погубићу дух текста који се управо крије у тим детаљима локалног дијалекта. Зато сам вршио интервенције само тамо где је баш морало а већину текста сам оставио такав какав јесте. Трудио сам се такође и да распоред пасуса остане исти као и у оригиналу.

И на крају - актуелност текста ?

Да ли је Милићева (али и моја) прича о рату изгубила данас на актуелности ? Одговор је свакако одречан. Наша је земља **опет под окупацијом**¹⁵, а светски рат је управо у току (тај

New World War је неко назвао **хибридним**. Ратује се (дез)информацијама¹⁶, вирусима, санкцијама... Овај рат је више него други усмерен на психу и уништење људске душе (сећате се: психологија као основа културног марксизма) Некада је „специјални рат,, био „мали рат,, **Данас је специјални рат глобални рат. Велики рат**¹⁷) Део Србије (Косово и Метохија) је под директном војном окупацијом. Тамо су немачки тенкови са белим равнокраким крстом на оклопу (не превише различитим од ознака из Другог светског рата) и посадама које са CD-а пуштају „Lili Marleen,, док поздрављају старим поздравом (ово није метафора, то се стварно дешава) Немачки војник је опет окупатор али има ту и неке разлике - он сада чизмом гази по нашем тлу заједно са нашим старим савезницима : Американцима и Енглезима, чије смо пилоте спашавали пре седамдесетак година, Французима које су наши песници ковали у звезде, којима су наши вајари подизали споменике захвалности након Првог светског рата (У спомен нашој француској јуначкој браћи ! У спомен !) А треба се сетити и како нам је Русија у доба Јељцина гурала нож у леђа, како је њена врхушка потписивала документа о увођењу санкција против СР Југославије¹⁸ и својим поступцима директно или индиректно помагала НАТО-у који нам је вредно радио о глави¹⁹. Нова постјељциновска Русија делује симпатично, од користи је и себи и свету, па и Србији, али ипак не треба заборавити да је управо Путин био тај који је 2003 године повукао руске мировњаке с Косова²⁰. А остатак Србије ? Па, остатак Србије није окупиран тенковима већ економско - политичком оружјем. То видимо по готово непостојећем отпору домаћих лидера спољном диктату. Неко са стране вам говори готово свакодневно шта смете а шта не смете у сопственој земљи и ви то спремно извршавате.

¹⁵ Има више версија окупације. Ако говоримо искључиво о **рајној окупацији** најпростију дефиницију можеће наћи и на Википедији: „**Рајна окупација представља заузимање и контролу дела или целокупне територије једне земље од стране оружаних снага друге земље, Нама је заузет део територије оружаним снагама друге земље, односно земаља. То се десило након директне војне агресије (неодобрене од стране Уједињених нација, уз ишешко кршење Међународног права, Женевске конвенције итд.) и на њом заузетом делу територије која је по Уставу Р.Србије још увек саставни део Р.Србије, данас не важи ниједан једини закон Р.Србије.** За нешто више види: „**Рајна окупација - међународно право регулисање,**„ /докторска дисертација/ мр Милан Д. Тесла (на <http://vidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/1234567891622/Doktorat.pdf?sequence=4&isAllowed=y>) као и чланак о SOFA споразуму који је потписао Борис Тадић који се може наћи на: <https://facebookreporter.org/>

¹⁶ Неоколонијални рај - Светозар Радишић ("Војна књига", Београд, 1999.)

¹⁷ Што уопште не искључује могућност избијања класичног конвенционалног светског сукоба. Рецимо, налазимо се веома, веома близу раја између САД и НР.Кине. За више информација видећи документарца познатог аустралијског новинара Џона Пилџера (John Pilger) „*The Coming War on China,*„ (2016) на : <https://www.youtube.com/watch?v=GDI9ecICIYg>

¹⁸ Ово није уопште на десетине добровољаца са територије бившег СССР-а који су желели да рајују на страни Срба, посебно у Босни и на Косову. На споменику погинулим добровољцима са совјетских простора подигнућим код Вишеграда, налази се 37 имена (Види: <https://www.srbijadanas.com/vesti/info/oni-su-srpski-narod-voleli-vise-od-zivota-50-ruskih-dobrovoqaca-poginulo-za-republiku-srpsku-i-2017-12-26>

иакође и

<https://rs.rth.com/istorija-rusije/80606-rusija-rat-republika-srpska-bih> У данашње време непознат број српских добровољаца рајује у Украјини на страни Русија, на територијама некада насељеним српским колонистима (Славеносербија) Један од њих, Дејан Берић, имао је постојао права легенда, о њему је чак снимљен и у свету познати документарни филм.

¹⁹ Наш садашњи амбасадор у Русији, Мирослав Лазански, је у једној ранијој изјави за медије поред осталога рекао: „*Черномирдин је изблефирео Милошевића да коинена инвазија само што није почела и да Русија ни не може ништа да учини. Бомбардовање је почело да уништава саме темеље српске привреде, бомбардовање се наставаљало некажњено, преиња инвазијом, колико год што био блеф, и зубићак подршке Русије, све је то навело Милошевића да присијане на Кумановски споразум,*„

Види: <https://www.srbijadanas.com/vesti/info/lazanski-otkriva-vitezovi-dzedaja-hteli-sa-175000-vojnika-da-uniste-srbiju-evo-sta-je-sprecilo-nato-2019-03-31>

²⁰ Руси ево недавно најавилише и прави „холовудски,, филм о неком тамо њиховом „заузећу,, аеродрома „Слашина,, (заузели аеродром који је држала наша војска, па им га предала у руке ?

Види: <https://www.ekspres.net/vesti/drecun-o-novom-ruskom-filmu-kako-je-zauzet-aerodroma-slatina-film-u-kome-igra-bikovic-nije-istinit-japitam-od-koga-su-ga-osvojili-od-terorista-ne-nasa-vojska-ga-je-drzala-i-branila-kao-u-https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1678345>) а Путин одликовао глумца Биковћа (Види: <https://www.rts.rs/page/magazine/sr/story/471/svet-poznatih/3311130/putin-odlikovao-milosa-bikovica.html>)

Потом се у медијима труби о „суверенитету„ и „самосталној државној политици„ По мом скромном мишљењу, сама нам логика и здрав разум кажу да сваки политичар који се у таквој једној Србији докопа власти, не може никако бити представник нас обичних грађана, нити може заступати некакве наше интересе, већ превасходно интересе окупатора. Који би то окупатор дозволио поробљеном народу да има лидера који ради у његовом интересу ? Да ли би Немци то дозволили једном Милану Недићу ? Или Амери овима што се смењују као на траци задњих пар деценија ¹? Постоји, с тим у вези, један јако добар SF роман који треба обавезно прочитати. Зове се „Вечити рат„ („The Forever War„ Joe Haldeman) Рат и ратовање ће заувек бити са нама².

Приређивач књиге „Рат у мом крају„

Оливер Јовановић

¹ Садашњи председник Србије је пописао изв. Бриселски споразум у којем поред остало јасно и недвосмислено стоји: „На Косову ће постојати јединствене полицијске снаге које се зову Косовска полиција. Сва полиција на северу Косова ће бити интегрисана у оквир Косовске полиције„ као и „Судске власти биће интегрисане и функционисаће у оквиру правног система Косова„ (можемо слободно да се запитамо која то територија или област може да има свој „правни систем„ осим државе) Такође „Договорено је да ниједна страна неће блокирати, или подстицати друге да блокирају напредак друге стране на њеном путу ка ЕУ„ па „Две стране ће интензивирати разговоре о енергетици и телекомуникацијама„ (као што знамо решен је и проблем међународног позивног броја а и многе друге ствари) Такође се помиње и „косовски закон„ и „централна власт„ (ишкоро је погодног чија) Иначе, колико се ја сећам, по нашем закону се још увек сматра актом велиздаје свака предаја или помагање у оцелувању било којих дела наше територије. Цео текст споразума може се наћи на званичном сајту владе Р.Србије: <https://www.srbija.gov.rs/specijal/283757>

А ако на збуљу укуцаше „кривична пријава против Александра Вучића због најних преговора о Косову и Метохији, сазнаћете о збуљи српских интелектуалаца (др Марко Јакишић, проф.др Дејан Мирковић, академик Косија Чавошки и други) која је недавно предала поменути документ суду. Ранији српски председник, Тадић, пописао је „само„ изв. SOFA споразум. Текст споразума могуће је наћи овде:

<http://www.udur1991-99kv.com/Sporazumi-Nato/Sporazum%20SOFA-TADICEV%20POTPIS-b2.pdf>

По том споразуму, поред остало „особље Сједињених Држава има права на слободу кретања у Републици Србији„ и током тог кретања по целој Р.Србији, дакле не само по војно окупираном Косову „...особље Сједињених Држава овлашћено је да носи униформу... и оружје...„ а такође је „ослобођено од плаћања пореза и других сличних дажбина„ и „биће изузето од инспекција„ Такође, могу „без надокнаде„ да користе „објекте„ и „магацине„ у нашој земљи итд. итд. Да не помињемо да за претходне које почине не морају да одговарају нашим властима, судовима, полицији итд. Другим речима, страни војник под њим наоружањем може да се креће свуда по својој земљи, не одговара никоме у својој земљи и може да ради шта хоће и кад год хоће, без да за то плаћа или кривично одговара. Али ми смо суверена, неокупирана држава, зар не ? („Текст споразума не пружа никакав објективно препознатљив критеријум којим се са прецизношћу дефинишу границе тих привилегија и њихова ограничења. Као пример наведимо право војних трупа САД да без икаквих ограничења и препрека улазе на територију Републике Србије, врше неометан транзит своје војне опреме и користе српску војну, па чак и цивилну инфраструктуру. Штавише, приликом тих својих дејстава на територији наше државе припадници оружаних снага САД уживају пун дипломатски имунитет, што значи да су унапред ослобођени сваког облика материјалне, прекршајне, па чак и кривичне одговорности за последице, које проузрокују својим делима. То значи да грађани наше државе, који утрпе последице дејстава тих војних трупа, немају никакво право на надокнаду штете нити право на заштиту своје личне безбедности. Овакве одредбе једног међународног уговора грубо крше Устав Србије, пре свега његов 1 и 8 члан, који прецизно наводе да је територија Републике Србије јединствена и неделива, на којој се власт заснива на поштовању грађанских права и владавину правног поретка српске, а не неке стране државе„ Види: <https://srbin.info/politika/pravno-politicki-aspekti-sofa-i-irap-sporazuma/>

² Екстремна будућност - Џејмс Кантон (The Extreme Future – James Canton) Dutton ISBN 0-525-94938-0 (2006)

22° 15'

7602

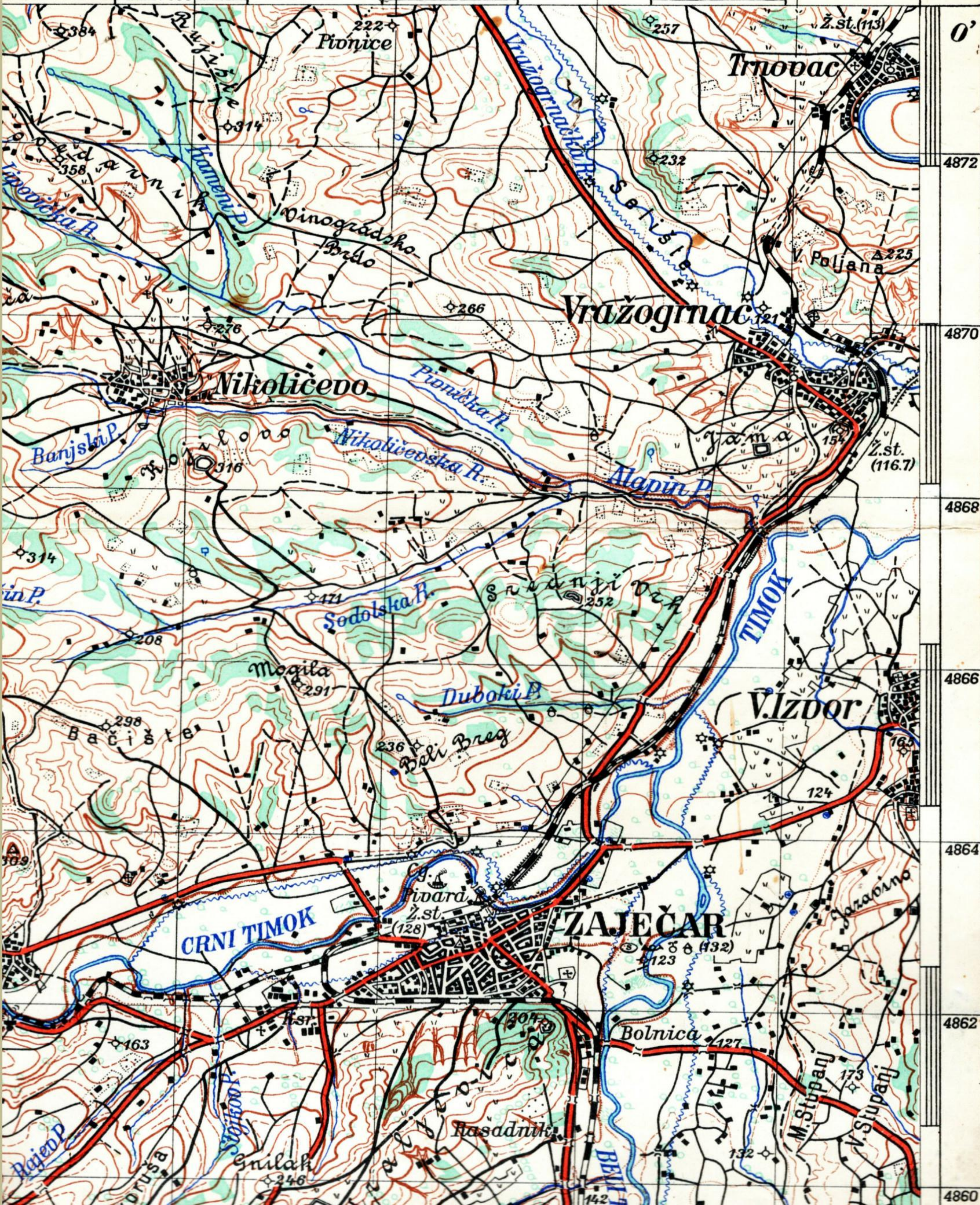
7604

7606

20° 0'

44°

7600

4872

4870

4868

4866

4864

4862

4860

Светислав Милић

РАТ У МОМ КРАЈУ

Уочи рати́а у Југославији

Одмах после наше свадбе²³, рати́но се сти́ање све више ближило.

Немачка удари на Пољску, направи́вши најпре варку као да је Пољска прва напа́ла Немачку код Дрездена.

Тако поче Дру́ги свети́ски рати́²⁴.

Наше руководи́тво мобилисало је добар део војске и за́посело скоро све г̀ранице, та́ и г̀раницу према Бугарској. Пуна су села пог̀ранична била са резервис́има, та́ је и код нас у Вражо́рницу био један батиа́лон. Бугарски цар Борис²⁵ био је дугогодишњи пријате́љ и сарадник Хитлеров, та́ је од Бугара посто́јала велика бојазан.

Минирана је била Ћурија на реци Ћу́ишем за Трнавац, као и г̀воздени мости́ железнички. Немци су заузели Пољску и свезали пакти́ о ненападању с Русијом²⁶, и́ако су се осигурали да мо́гу напа́сти Чехословачку, Мађарску и Румунију. Очекивао се напад и на Југославију.

Принц Павле и Цве́иковић потпи́сали су уговор са Хитлером, док комунисти́ ти́о нису потпи́сали. Врење је било велико.

У јесен, новембра 1940, роди ми се син²⁷. Крсти́смо дете́ и доби име Зоран. Како беше оскудно сти́ање, поготи́ово у храни, разболе се Зоран у току зиме од прехладе. Због оти́ише г̀ужве око рати́ног сти́ања - лекари мобилисани а ми неiskusни око чувања деце, замало да нам син умре.

Дете́ поси́њело²⁸, ми у очајању и́и́а да радимо и г̀ди да идемо. То дозна и́еи́ка Ситојана, дође и сти́ане да масира дете́. Ја оти́рчим до деда Симе и ујке да их обавести́м какво је сти́ање и да их позовем да помо́гну било и́и́а ако мо́гу. Ујна Милка је одмах дошла. У међувремену,

²³ Свети́слав Милић се оженио 18.02.1940 године Загорком Перовић (у црквеним књи́ама-Перић) и́акође из Вражо́рнца, рођеном 1919 године. Њен отац Јован био је родом из Великог Извора. Загорка Милић је надживела су́руга. Преминула је 2019 године, у сто́ишој години живо́и́а. Већина мојих предака иначе није живела мање од 80-90 година.

²⁴ Пољску, земљу која се сма́ира првом жр́и́вом Друго́ св. рати́а, у ствари су се́птембра 1939 године напа́ле две државе - Немачка (1.08.1939) и Совје́тски савез (17.8.1939) Фотографи́е немачких и совје́тских војника који заједнички прослављају победу над Пољском, приређују заједничке војне параде итд. никада нису ушле у школске чии́анке (друш́ивене науке, по́ути́ историје, одувек су биле у мањој или већој мери у служби ирену́и́не поли́и́ке) као ни сти́рељање 13 000 пољских офици́ара у Катинској шуми од сти́ране совје́тских сна́га (НКВД) и́ак, ни Пољаци нису и́ако наивни како се приказују - пољска армија је октобра 1938 године након посто́ављеног ули́има́ума и преи́ње војном силом, уи́ала и́енковима на и́ери́и́орију Чехословачке и анекти́рала област Тешин (Заложје) Укину́и́ је чешки језик, а сами Чеси су посто́али г̀рађани друго́ реда. Али пре него́ брзои́леи́о закључимо како су Чеси у свему највеће жр́и́ве, ево још деи́аља... Након распада Аустроугарске, област Тешин су преузели заједнички и Чеси и Пољаци (чак је пољског сти́ановни́и́ва и́ада по по́ису било и више) Веи́и́ом ди́ломаи́и́и́ом и чак обичном и́реваром, Чеси су преузели целу област и дискриминисали Пољаке а за́и́м многе асимиловали или и́отерали. У једном и́рену́и́ку су са ди́ломаи́и́је преи́или и на силу, јануара 1919 године, изврши́вши војну инвазију и изба́ивши преоси́але пољске одбрамбене сна́ге са помену́и́е и́ери́и́орије (Види: „Rusija u ratu 1941 – 1945,“ Alexander Werth)

²⁵ Званично краљ Борис.

²⁶ Обрну́и́о. Већ су имали уговор.

²⁷ 7.11.1940. Ујак Зоран Милић који се у раном деи́и́и́и́ву због болести́ нашао у живо́и́ној ои́асности́, заврши́ће касније средњу школу у Зајечару, а у Нишу и́равно-економском факултети́. Поси́аће уредник нишке „Градине, а покренуће и уређива́и́и́ лис́и́ „Сти́удени́ске новине,“ По доласку у Београд биће и́редседник Програмског савети́а „Народне књи́ге, и́редседник конференци́е ау́ора БИГЗ-а, члан Уи́равног одбора Удружења књи́жевника Србије, и́редседник Комиси́је за књи́гу Заједнице културно-просветних ор́анизаци́а Југославије. Биће и члан савети́а више лис́и́ова а часописца. Објави́ће двадесетак књи́га поези́је. Његова поези́ја биће и́еведена на руски, пољски, и́и́ански, и́и́алијански, бугарски, литвански, албански, јерменски, г̀рчки, енглески, арајски, шведски, чешки, кинески и румунски језик. Преминуће 2007 године, у шездесетседмој години живо́и́а.

²⁸ Помадрело.

Сл.1- Подела Пољске између Хитлерове Немачке и Стаљинове Русије (извор фото-документације на крају књиге)

Сл.2-Срдачан сусрет Немаца и Совјета у Пољској септембра 1939.

Сл.3- Пољски тенковски „блицкриг,, у Чехословачкој октобра 1938.

Сл.4- Насмејани пољски војници са немачким шлемовима током инвазије на део чехословачке територије.

Сл.5- Чехословачка легија током напада јануара 1919. на пољске снаге и заузимања спорне граничне Тешин (Заложје) на коју је право полагала и Пољска.

пшѣика Сшојана је већ успѣла да поврати деце. Ујна предложи да одмах истражимо војног лекара.

Војни лекар беше Рус избеглица који је своју земљу напустио због револуције - Александар Јаковљевски. Одмах је дошао и сина прегледао пре преписао потребне лекове. И написао због лекова а написао због веће наше опрезности Зоран и оздрави.

Раино стање је сазревало. Напао се очекивао на Југославију из дана у дан. После потписивања пакта са Немцима од стране Цветковића и Мачека, комунисти су дигли буну, организовали демонстрације²⁹ и избацили паролу „боље рати него пакти“, Генерал

²⁹ Данас знамо да су комунисти предсављали само један сегмент шог огромног процесиа. Касније су га својали као свој у целини и иако га увек појединачављено и приказивали. Објективно, ради се о веома сложеном догађају са невероватно много различитих политичких и унутрашњих утицаја. Написао од шог можда расветљава мр Милош Миленковић у свом раду (Државни удар као акци насилно освајања власти-случај Србије и Југославије у првој половини 20. века /докторска дисертација/) Он преноси речи сведока шог историјског догађаја: „Народ престонице, свију доба старости и свију професија и сталежа, уједињен јаче и присније него икад, изашао је на улицу да кличе и поздравља радосни догађај. – Живео Краљ! Живела војска, живела народна влада! Пева се народна химна, пева се старо и вољено „Хеј Словени“. Други ошис: „На улицама Београда, међу масом народа могле су се видети заставе различитих боја, првенствено југословенске, али било је ту и британских, америчких, па и совјетских застара. Слика са ликом краља Петра II Карађорђевића било је скоро на сваком кораку. Од транспарената са паролама највише је било оних којима су демонстранти поздрављали младог краља и нову владу, затим паролу које су позивале ново југословенско руководство на сарађу са великим силама, па тако и оних који су били усмерени против пакта са силама Осовине који је био потписан пре само два дана, Утицај страних обавештајних сила био је иако јак на свим нивоима да можемо говорити о савршеном примеру масовног социјално-политичког инжињеринга у коме је у потпуности несвесна маса одрадила иако оно за шта је и припремана. Да почнемо од Британске службе: „... у једном свом дугачком извештају од 27. септембра 1941. године Тервол Гленвир, који је припадао британској агентури у Југославији, између осталог је написао: „У ствари, ово је (мисли се на државни удар) и резултат нашег осамнаестомесечног муког рада.“ Такође: „... У шифрованом телеграму британског посланика у Београду Кембела Форин Офису од 26. јула 1940. године први пут се спомиње постојање могућности за извршење државног удара у Југославији: „Сазнајем да у овој земљи постоје елементи, нарочито у Србији који размисљају о искоришћавању незадовољства због проосовинске политике садашње владе за извршење државног удара и истовремено проглашавање заједничких циљева са Великом Британијом. Ови елементи тврде да могу да рачунају на помоћ патриотских организација као што су „Народна одбрана“, Православна црква, значајни делови војске и нарочито сељаци, „Део својих активности британска обавештајна служба посветила је илегалном увозу оружја за Југославију... Крајем 1940. године, када се рат већ приближавао Балкану и када су почеле да се врше озбиљне припреме за пуч против кнеза Павла и његове владе, повећане су и количине британског оружја шверцованог у Југославију. Јануара 1941. године преко југословенско-грчке границе илегално је увезен цео један вагон оружја (експлозив, детонирајуће капиле, револвери, аутомати и сл.), „У једном шифрованом телеграму британског амбасадора у Каиру од 21. Марта 1941. године послат Форин Офису стоји: „Следеће од државног секретара. Строго тајно... (4) Атмосфера у Србији је у сваком случају, таква да би се усмеравањем осећања могла изазвати експлозија, државним ударом или побуну, која би (а) спречила или одгодила потписивање (ако још има времена) или (б) истим методама поништила потпис. ... (8) Фактор времена је од битне важности. (9) Питање подстицања државног удара зависи у великој мери од наших војних интереса, „... Политичари који су сарађивали са британском обавештајном службом били су: Милош Трифуновић из Радикалне странке, Милан Гавриловић и Милош Тупањанин из Земљорадничке странке, Срђан Будисављевић из Самосталне демократске странке, Мирко Косић, Симовићев блиски пријатељ, Милан Грол из Демократске странке, професор Радоје Кнежевић, брат мајора Живана Кнежевића и бивши краљев учитељ француског језика. Колико је био јак утицај британске службе на политичка збивања у Југославији говори и податак да су на седници владе, када је премијер Цветковић присутним члановима објавио услове пакта са Немачком и силама Осовине, три министра поднели оставке. Од те тројице, двојица министара су припадали странкама које су примале новчану помоћ од британске обавештајне службе, Чубриловић и Будисављевић, а трећи, Константиновић, био је под јаким утицајем Тупањанина. Посебна пажња и активност британске обавештајне службе биле су усмерене и на придобијање Српске православне цркве. У том циљу организовани су и разни разговори британске стране са појединим угледним црквеним великодостојницима. С тим у вези, често су спомињани епископи Николај Велимировић и Валеријан Прибићевић. Претпоставља се да су Британци преко Агликанске цркве, на основу јаких духовних, литургијских и пријатељских веза, имали утицај на званичан став Српске православне цркве и иступање патријарха Гаврила Дожића и другог свештенства на страни „демократије“ и „слободног света, „Зашиш шу је и америчка служба и њен утицај на 27. март. Веома је занимљиво са киме су они сарађивали: „Оно што се недовољно зна и о чему се не говори јесу везе које је Вилијам Донован у Београду успоставио и са припадницима комунистичког покрета. Комисија Стејт департмента за питања рата и мира пред његов пут у Европу закључила је да сваки покрет који жели да се бори против нацизма заслужује америчку подршку, па макар он био и комунистички. У својим извештајима, британски обавештајцац који је боравио у то време у Београду, Том Мастерсон, наводи да су југословенски комунисти оставили на Донована повољан утисак „одлучне и снажне групације, непоколебљиве у вољи да се боре против фашизма“. „Свака таква група, заслужује спољну помоћ“, закључио је Донован, „Донован је иакође једном изјавио: „Срби се не могу позвати на 27. март 1941. године, јер смо ми ту револуцију купили...“, И на крају да поменемо и наше пријатеље Совјете: „Чињеница је да Совјетском Савезу није одговарало да Југославија остане неутрална, већ да и она узме своје учешће у рату који је почео да поприма светске размере. Тако би се Немачка везала за Балкан, а СССР би добио на времену да боље опреми и припреми своју армију... У периоду непосредно пред Други светски рат, подстицана су „романтична пансловенска осећања“ становништва у Србији, Црној Гори и међу свим Србима уопште... Према неким казивањима савременика тих догађаја, и начелник Совјетског генералштаба је био упознат са припремама за организацију преврата. О томе говоре следећи редови: „...начелник Совјетског генералштаба Шапошников предложио је југословенском војном аташеу у Москви пуковнику Жарку Поповићу да се успостави стална веза између Совјетског генералштаба и генерала Симовића, како би се југословенска влада срушила чим буде потписала пакт... Уз финансијску подршку Коминтерне, Јосип Броз је уз помоћ Јосипа Копинича (Вокшин, Ваздух - псеудоними под којима се водио), његове помоћнице - жене Стеле (комунисте родом из Кавале) и адвоката Владимира Велебита, основао загребачки радио-центар као обавештајни пункт за Југославију и друге балканске и средњеевропске земље, Након чишања горе наведених, сасвим поразвајућих навода,

Сл.6 и 7- Оно о чему никада нисмо учили у школи. Јасно се види које слике и пароле су доминирале тог 27 марта 1941.

Сл.8-Пуковник Вилијам Донован, OSS.

Сл.9-Мустафа Голубић, совјетска војна обавештајна служба.

ВАНРЕДНО ИЗДАЊЕ

Политика изабана у рату

Новачки извучи бр. 55 602

ПОЛИТИКА

ПРИМЕРНИ Г ДИВ. ТЕЛЕФОНИ: Краљевина: 22-018, 28-106 и 20-202. Авангардски: 22-007, 25-201. Београд, Кларинг 27 март 1941. Бр. 11757 — Година XXXVII

ЖИВЕО КРАЉ!

СРБИ, ХРВАТИ И СЛОВЕНЦИ!

У овом тешком тренутку за наш народ, одлучио сам да узем у Своје руке краљевску власт. Намесници, који су разумели оправданост Мојих побуда, одмах су сами поднели оставку. Моја верна војска и морнарица ставила Ми се одмах на расположење и већ извршава Моја наређења. Позивам све Србе, Хрвате и Словенце да се окупе око Престола. То је најсигурније да се у овим тешким приликама одржи ред унутра и мир споља. Мандат за састав Владе поверио сам армиском ђенералу Душану Т. Симиовићу. С вером у Бога и у будућност Југославије позивам све грађане и све власти у земљи на вршење својих дужности према Краљу и Отаџбини.

ПЕТАР II

Сл.10-Ванредно издање Политике 27.03.1941.

Симовић изврши државни удар пре сврхне владу Цветковић-Мачек. Уследи још јаче припреме за рат али у врховима генералштаба осећало се издајство. Војска почиње да се креће из једног краја земље у други, и тако пешице.

Почетак рата у Југославији

На Младенце, 22 марта, пођем у Сиколу да купим пчеле, како би ме имали за дете. Купим једну вршкарку од неког сираога пчелара за 290 динара. Подвезем чаршав испод и савим је на торбу, па за Вражогрнци. Уз пут ситним пешадијским пук који је одступао од Савског канала на Дунаву и одлазио за Ниш. У тој јединици беше и један наш рођак.

Како сам продацу из Сиколу за вршкарку остао дужан 50 динара, а и торбу и чаршав сам позајмио од наших рођака који у том крају живе, реших се да 10. априла поново идем за Сиколу. Таман што сам негде око десет сати ситио у Копривници, видим једну девојчицу како прчи низ друм ка сеоској школи и виче „Мама, мама, Немци нам објавили рат“³⁰, Девојчица беше ћерка Јеши Спанковића, учитеља родом из Ргошине који је био мобилисан у Грлану као резервни капетан а његова жена је онда уместо њега преузела обавезу да учи ђаке. Отишао сам до Сиколу и предао новац и торбу пре се одмах вратио назад. Немци су већ 6. априла бомбардовали Београд. Очекивао се оштри напад на Југославију сваког часа. Оштра гужва и спремна иша ћемо и куда ћемо ако Немци буну³¹ који час. Говори се да ће експлозија од мина постављених на мостовима да раздрма село и поразбија прозоре³². Да ће Немци да бију и мобилишу омладину за рат или одравку онога што је порушено, да је терају на присилни рад. Свакојаке приче круже.

На Јама³³, по наређењу власти, постављено машило³⁴. На велику дуљачку моћку окачена слама, а више људи одређено да сиражари и пали одмах ту сламу ако приметити Немце да иду из правца Зајечара. Па чим вапире изазову да брзо сиђу у село и јаве клисару Љуби³⁵ да удари звона на цркви, као знак народу да бежи, а ономе ко је задужен да упали мене и поруши мостове знак да је време да по и учини.

пада ми на памет да је можда и бесмислено сажалеваши овај народ због свега што му се већ вековима догађа (али и не само овај већ и било који народ на кући земаљској !) Јер, народ је, што би рекао Гислав Ле Бон „само слиа маса,

³⁰ Једна од нелогичности. Из других Милићевих текстов као и из његове усмене приче знам поуздано да је у Вражогрнци постојао најмање један радио-апарат, чини ми се баш у зради оштрине. Људи би се често окуљали да слушају „шта има ново на радију“, и по том би по пренели свима у селу. То значи да је постојало невероватно да Милић није од неког комшије шид, још пре 10 априла дознао за напад Немачке на Југославију. По његовом опису испада као да је о томе први пут чуо тек четри дана касније. Иначе, увек је занимљиво присећати се где се ко зајео неког судбоносног дана, што попут почетка рата или какве друге катастрофе. Милић се нашао у селу Копривници и видео девојчицу која прчи и виче „Мама, мама, Немци нам објавили рат“, Ево мојих дајума и сећања : Мој одлазак у рат : 19 септембар (оштри септембар, као и почетак Дружбл свейског у коме се и прешодна Југославија распала !) 1991 (и оштри јединица на крају као и фамозна 1941) Звоно у пола два ујутру и чикица са војним позивом и бајерјском ламом на вратима који ме сажалево гледа. Па 5.04.1992 година. Управо фарбам рам дединог сираога прозора на кући у зелено (што је његова омиљена боја, али што је такође /које ли случајности / и боја ислама и цхада, а пре 1992 Босна је - експлодирала) када из укљученог телевизора задобују први рафали у Сарајеву, као и збуњени, улашени глас репортера . Па онда 24 марта 1999. Управо сам што дана, само шест сати раније, пре почетка дневника, невероватном и чудном коинциденцијом, послао текстов своје нове књиге „Аналогија злочина, (и наслов је - случајности ?) до једне комјунерске фирме у Књажевцу која врши припрему за штампу. Онда упалим ТВ у пола осам и голобради сикер ми саопштава као у неком надреалном филму како је почео НАТО напад на Савезну Републику Југославију ! Сећам се да ми је прва реакција била : „У... мајерину, сад нећу моћи да објавим књигу !!,

³¹ Бану

³² У моје време пољопривредна фарма на улазу у село, из правца Зајечара (сада у власништву Мишковићеве „Делце,“) је током рата 1999 била маџацин за, како сам чуо, чак десетак тона разног експлозива ВЈ. Последице након евенуалног ракетирања штог објекта од стране НАТО авијације није ишешко предвидети.

³³ Брдо на улазу село из правца Зајечара.

³⁴ „У случају рата, или неке непогоде, народ у селу се обавештавао на тај начин што су звона на цркви врло дуго у прекидима звонила, па преко бирове, добошара или на неки други начин. На врховима брда која доминирају селом, изградиле би се машиле. То је у ствари дуљачка, шанка зрета укојана у земљу. На врху пре зрете намесити се једна велика врећа добро набијена каираном и сламом, и у случају потребе што се запали и ошомине на ошности. Задње машило порушили су Немци 1941 године, Види: „Вражогрнци кроз векове, А.Рашић.

³⁵ Полкларисар Љуба Урошевић („Послужитељ у цркви се звао црквењак или поликларисар, Види: „Вражогрнци кроз векове, А.Рашић)

WILFRED VON OVEN / JÜRGEN HAHN-BUTRY

Panzer am Balkan

WILHELM LIMPert-VERLAG · BERLIN

Сл.11-„Тенкови на Балкану,, немачки пропагандни тисак.

Једног јуна савише глас да ће се мостови рушити и да се склања свако где може. Шта ћемо ми да радимо, како ћемо, деце мало а ја већ савишао за војног обвезника, терам двадесетину. Договор је био, да ја бежим с мојим вршњацима према Рујишту и Подстриани³⁶ а Загорка са децом у Исток³⁷ код Станка Дичића. Војска диже железнички мост у ваздух. Упали се машило. Збеж нас на све стране. Ја нешто леба узем и бежи за Рујиште. Устун савишемо једни друге и гледамо где да се саберемо и занонимо. Саберемо се код Тодоровићеве колибе изнад Равнице. Договор падне да нонимо у забаченој колиби Милосава Блажовића у Подстриани. Сви бесмо услахирили, не знамо шта нас чека сутра. Сећам се да су самном паг били Жика Перић, Брана Буђарендић, Александар Блажовић и многи други, туна колиба. Другог дана дошли смо кући, пошто смо дознали да су Немци прошли кроз Вражогрнац и никога нису дирани. Загорка се такође враћала и наставили смо животи под окупацијом немачком.

Ошће расуло југословенске војске

Са разних страна, кријући се, пристижу војни обвезници, сви услахирили и забринутим шта се то одигра. Како који дође, говори како је издаја потекла од више команде. Војска би се борила ал официри не знају да командују. Једино на Бовну код Параћина је вођена нека борба, другде не³⁸. Пристижу регуларни војници кадрови, чак са мађарске границе, од Вировитице, већином преобучени у подерано цивилно одело. Мој отац Стојан³⁹ беше мобилисан у Зајечару, у артиљеријску касарну и главно славалиште. Са њим је био и Милош Ранков. Дошли су обојица, донели неколико парци штеља, блузу војну и неколико следовања војне кафе.

Теча Тихомир који је био исти војник, је дошао однекуд, преноћио код нас и добровољно отишао да се пријави Немцима. Дейортован је чак до Балтичког мора, негде око Шћећина⁴⁰, где је остао четри године.

Комисија Најдан Станковић, Толин и Цонкин син, је заробљен и никад се кући није враћо. Транспортиран је са другим заробљеницима преко Мађарске у вагонима за коње и током пута неко од његових другова се потео до прозора који се налазио доста високо и не могавши да се задржи пао баи на Најдана. Пао је тако незгодно да је Најдан током пута од задобијене повреде умро, и ни гроб му се не зна где је⁴¹.

Немци су након заузећа земље истражили предају оружја и одела војног. Из дана у дан Буљко⁴²

³⁶ Пошез земљишта према селу Николичеву. Ту пролази и речица Алаин.

³⁷ Тако се зове део села са друге стране Борске реке.

³⁸ Ову лаж су нам бесидно потурали и у школи наши наставници и професори а ми смо им не знајући чињенице - веровали. Војска Краљевине Југославије је имала као и већина других армија у свету више родова. Најособнијим родом у априлском рату показала се авијација. Током одбране Београда, ловци ЈКВ оборили су или оштетили десетине немачких авиона (током рата 1999 ловци ЈРВ - ниједан. ПВО је оборила само два НАТО авиона) Средњи бомбардери ЈКВ „Бристол Бленхем“, (Bristol Blenheim) бомбардовали су италијанску Трећу рају, град Грац у Аустрији, као и више аеродрома у Мађарској, Румунији итд. Никада касније се наша војска није усудила да италијанска нападне на његовој италијанској и разара његове градове, саобраћајнице итд. Види: „Дан када смо бомбардовали Рајх“, на https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=5&idnovost=124454&Dan-kada-smo-bombardovali-Rajh (иначе, како сам недавно условио на основу једне стране фотографије, мој рођак „по дединој линији, Драгунин Јовић, био је такође италијански ЈКВ)

³⁹ Стојан Милић, звани Сикољан. Надимак је добио због мајчиног родног села Сикола. Отац му је родом био из Салаша. Мајка Милка се преудала и дошла у Вражогрнац након потчије мужа Ђорђа.

⁴⁰ Тада Штећин, Пруска. У првом светском рату, у околини поменутог града се као рајини заробљеник нашао и Милићев шаси Јован Перовић. Јован је био удаљен само шездесетак километара од рајине болнице у месту Пазевалк у којој се од привременог слеила (италијански) лечио један немачки кавлар. Његово име било је - Адолф Хиллер.

⁴¹ Станковић Светолика Најдан. У књизи „Вражогрнац кроз векове“, А.Рашића, па верзија је мало другачија. Тамо стоји да је поменути Најдан преминуо у логору у Линцу, Аустрија („Заробљен у Белој Паланци 10 априла 1941 године као војник Југословенске војске. Умро у логору у Линцу-Аустрија, 17 маја 1941 године... Иза себе оставио сину, ћерке Љубинку и Драгицу и сина Мирка,)

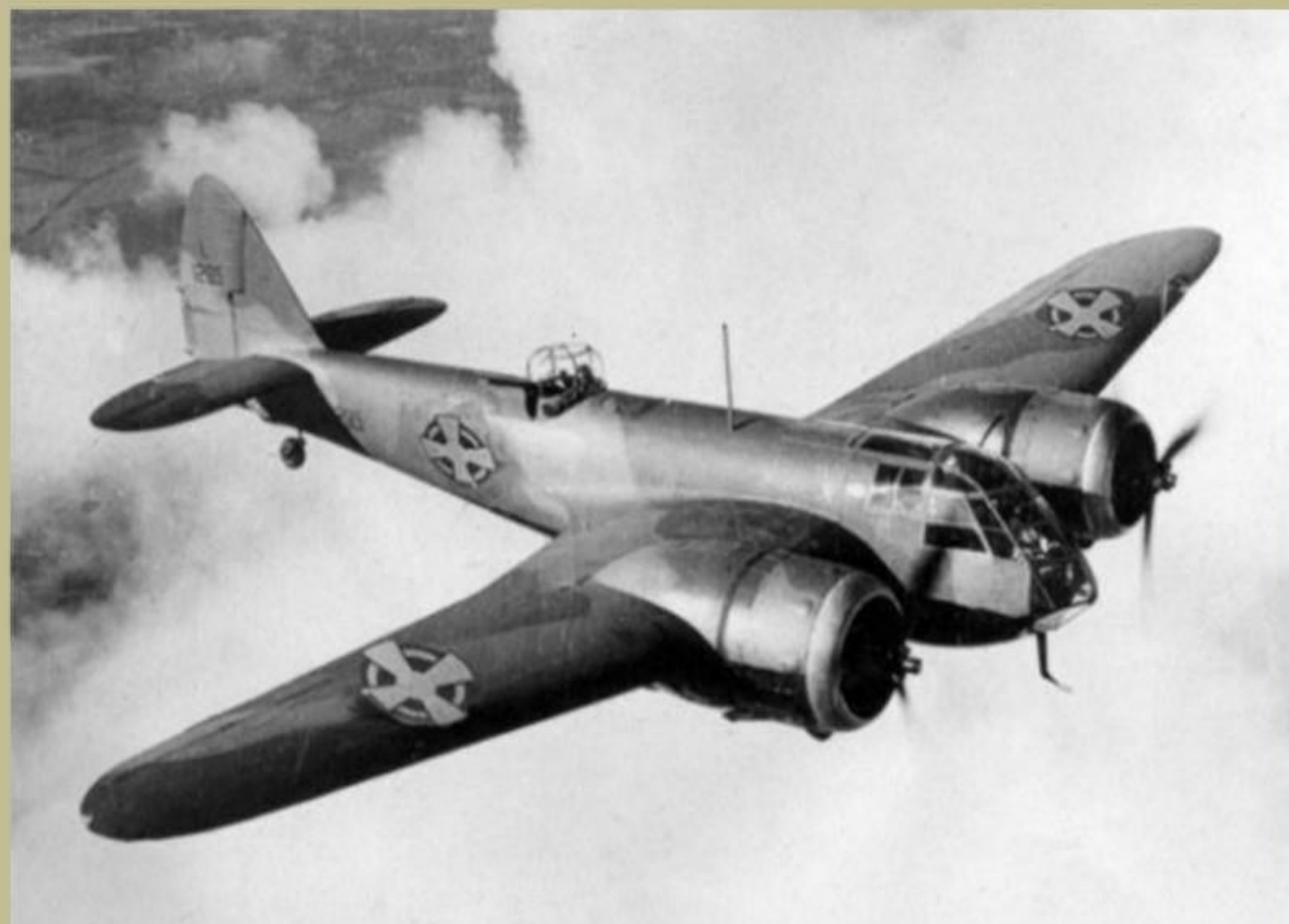
Сл.12 и 13-Територија Трећег Рајха под југословенским бомбардерима. Аустријски град Грац након авио - бомбардовања.

Сл.15 и 16-Пилоти који су бомбардовали Рајх. Поручници Иван Панца и Иван Салевић.

Сл.14-Илустрација приказује напад бомбардера ЈКВ на непријатељску војну колону на територији Аустрије.

Сл.17-Bristol Blenheim ЈКВ.

бије добош преко села и јавља иша му је наређено да огласи : „Грађанству ради знања, ко има оружје или од одела и обуће ма иша, да одмах донесе и преда у ошину,, Народ ко народ, илаши се препреса или поиказивања и односи и предаје.

Дани под немачком окуацијом

Оскудица се ишак осећа у храни иако сејемо жишо, кукуруз, имамо гржђе и воће, баишенске производе. Није лака ни кувина обуће, одеће, шећера, зешина, ша и плавог камена за прскање винограда. Људи су одлазили са бурићима у Бор, те узимали бордовску чорбу из рудника. Оскудни борани, шајно су износили плави камен из рудничке јаме, ша и галицу, и продавали. Шјекулисало се скоро свим ишо се могло добавиши. Варошани који нису били у радном односу, да могу ошуда неишо изнеиши и продаиши, доносили су из својих сшанова накиши, одећу, обућу или пошелшину, одлазили у околна села и шо мењали за храну.

Деда Лаза и баба Јела, мамини сшрици и сшрина, чешшо су долазили нама у гостше, да би шо неишо појели или неишо од хране добили, ша би шо носили за Зајечар.

Из иших разлога једном је дошао и шеча Божа Пешиковић, судија, али се мој ошаци с њим мало замерио и нишиша му после даиши није хшео.

Окуиашор је шакође преко месне влашиши узимао део хране, шочев од жиша, меса, масиши, ша надаље. Код вршлица су пошисивачи коншролисали колико је ко овро жиша. На основу шога се шравило задужење колико од те количине шреба даиши. Задужење је било и ко колико свиња да ушови или колико да преда килограма меса.

Појава паршизана⁴³

Одмах након каишшулације, кренула је јача комунистичка шрошаганда. Те овде се чује о некаквим паршизанима, те онде други глас сшиже. Један другом шреноси : наиали жандармеријску сшаницу и разоружали жандаре. Убили неког оданог Немцима. Разоружали Немце, неког убили⁴⁴.

⁴² Биров или добошар села Милан Живановић - Буљко.Према књизи „Вражошрнац кроз векове,, А.Рашића, шменуиши је шај надимак добио „зашо ишо је имао неке смеише са шрешавицама. Није могао да коншролише рад шрешавица ша је скоро нешресшано шреишао,, А.Рашић ошисује појаву добошара и њешово извешшавање села : „Сшекшакли су били кад Милан дође на раскрише. Раскорачи ноге, лешо се намесиши, извади „шишшише,, и шочне да удара. За врло краишо време се окуиши народ. Деца шрче из улица је рим родишелши кажу: „Трчи да видиши иша бије добош,,

⁴³ 1941 године на целој шеришорији Тимочке Крајине било је само 90 чланова КПЈ. Највећи део чланова имао је од 18 до 25 година сшаросиши. Посшојећи СКОЈ бројао је око 300 чланова. Највећи део њихових чланова имао је од 16 до18 година.Одлуку о шодизању усшанка у Тимочној Крајини комунистии су донели на сасшанку у зајечарском насељу Кошлујевац, 30.06.1941 године. Сасшанком је руководио Љуба Нешић а били су шрисуиши Живан Васиљевић, Миленко Брковић Црни и дружи. (Види:„Развишак,,бр.3-4, сшр.30-31.)

⁴⁴ Неке од ших шаида извели су зашраво шришадници Југословенске краљевске војске у ошацибини (ЈВУО) ослободивши, макар и шривремено, више вароши у Србији (шо делимично шризнају чак и режимски шшоричари из доба СФРЈ, с шом разликом ишо шакве дошајаје увек шриказују као „неке заједничке паршизанско-чешничке акције на самом шочешку раиша,,) На <http://www.pogledi.rs> мошује је наћи и сшисак градова и дашум њиховог ослобођења заснованог на шшраживању шублициши Милослава Самарцића : Лозница (31. август 1941) Богатић (1. септембар 1941) Крупањ (4. септембар 1941) Бања Ковиљача (6. септембар 1941)5. Горњи Милановац (29. септембар 1941) Чачак (1. октобар 1941) Страгари (4.октобар 1941)8. Љубовија (октобар 1941) Пријеполје (12. септембар 1943) Прибој (12. септембар 1943) Зворник (17. септембар 1943) Бања Ковиљача (17. септембар 1943) Бијело Поље (септембар 1943) Рудо (18. септембар 1943) Брза Паланка (18. септембар 1943) Љубовија (30. септембар 1943) Бајина Башта (30. септембар 1943) Нова Варош (октобар 1943) Вишеград (5. октобар 1943) Чајетина (10.октобар 1943) Рогатица (14. октобар 1943) Мајдантек (26. август 1944) Кучево (28. август 1944) Лесковац (31. август 1944) Власотинце (31. август 1944) Сврљиг (2. септембар 1944) Кадина Лука (2. септембар 1944) Лазаревац (3. септембар 1944) Подлугови (10. септембар 1944) Бреза (11. септембар 1944) Пљевља (септембар 1944) Ражањ (октобар 1944) Варварин (октобар 1944) Крушевац (14.октобар 1944) А као један од њихових највећих дошриноса шобеди Савезника било је и сшашавање више од 500 оборених америчких и бришанских шилоша (Ошерација „Halyard,,) због чега је шредседник Труман шосшхумно одликовао генерала Михајловића орденом за заслуге (Legion of Merit) Види: The Great Escape (<http://www.airspacemag.com/history-of-flight/The-Great-Escape.html?c=y&page=1>) by Phil Scott; Air & Space Magazine, January 1, 2011 Такође:

Bronze Star Awarded to Unsung WWII Hero (<http://www.cbsnews.com/video/watch/?id=6967314n>) CBS NEWS, October 17, 2010 Kao i: Site of Operation Halyard (<https://www.youtube.com/watch?v=oa0SnbB1kQ0>) on YouTube

Сл.18-Припадници Југословенске краљевске војске у отаџбини спроводе заробљене немачке војнике.

Сл.19-Припадници ЈКВуО на заробљеном немачком тенку.

Сл.20-Командант ЈКВуО генерал Д. Михајловић током операције „Ваздушни мост“, када је спасено више од 500 савезничких пилота.

Амери и Енглези су нам се на томе лепо захвалили 1999 године.

Сл.21-Припадници ЈКВуО наоружани тешким митраљезом „Бровнинг“, (Browning) узетим из олупине америчке летеће тврђаве оборене негде у околини Бора.

Немци нису жалили Србе, сирељали су њаоце.

Ја сам био ујирнуо⁴⁵, њаман сам њочео да се дружим са Ацом Пешићем⁴⁶ и да ѡреко њега дознајем ко све у Вражоѡрницу сарађује са омладинском орѡанизацијом. То још нису били ѡрави комунистѡи али су нађињали ѡоце.

Поред наше куће чешиће ѡоче да ѡролази чезом Милуѡин Велковић - Тине⁴⁷, који беше велики симѡаѡизер СССР-а. Каг ме види ѡиѡа како сам, ѡа одмах ѡоѡом „сарађујеш ли са омладинском орѡанизацијом, Некад добиши и „јеси ли чуо за Совјеѡски савез, за болшевичку револуцију, знаш ли ѡиѡа је ѡо СКОЈ, Неѡиѡ касније, ѡочео је и коња и чезе да осѡавља код нас, а он би некуд одлазио, наводно ѡиѡа на Тимок да се куѡа. Тако је изгледа одржавао везу са неким изворцима заѡсленим у нашој млекарни. А имао је и курву у Вражоѡрницу.

Парѡизани ојачаше и ѡочеше да се ѡојављују и у околини Вражоѡрница. Најѡре беше једна ѡруѡа, ѡих десѡаак, махом из Рѡоѡине. Чу се да имају и радио-сѡаницу своју. Таг смо и за нека имена дознали, за Сѡанка Белоѡ и друђе. Парѡизани ѡочеше да ѡале врѡалице, да сѡрече окуѡаѡора да узме жиѡо. Заоѡѡрава се сѡање.

Почеше неки ѡуди јавно да сѡају на сѡрану Немаца. Кренуше оѡѡужбе ѡроѡив оних који су раније били у оѡозицији, чак и ѡроѡив Јерезе⁴⁸ ѡиѡд. Оѡѡужбе да је ѡај и ѡај симѡаѡизер комунистѡа. Оѡасно је да не знаш ѡиѡа да ѡоворши и са ким више смеи да ѡоворши.

У наше село је однекуд, још ѡре каѡѡѡулације, доѡао извесни Јосѡ Груѡац. Бавио се оѡкуѡом и ѡрерадом млека. Куѡио је у Вражоѡрницу и кућу, и у њеном ѡодруму ѡримао и ѡрерађивао млеко. Био је ѡо врло веѡѡ човек. На самом ѡочѡѡу, док није ѡривукао довољно радника и улађача, веома ѡуѡљив. У ѡо време је кренуо и да се дружи са нашим ловцима, да иде са ѡима у хајке. Наши ѡочеше да га хвале како је добар ловац. Постѡоји и једна анеѡдоѡа о њему. Једном ѡриликом је са Тонеѡом Миѡићем ѡиѡа у лов на зајце. Преѡходно се доѡоворио с једним човеком да мрѡвоѡ заја неким канаѡом издалека ѡимне баи каг Тоне наѡђе. Каг се Тоне ѡојави, виде да неѡиѡ мрда и оѡали из ѡуѡке. Обрадова се улову и ѡолеѡе да нађе заја у жбуњу а Груѡац знајући да је заја од раније мрѡав сѡаде да хвали Тонеѡа : „Но, Тоно, ѡи улови зеца, но Тоно ѡи добар ловац, Тоне ѡодиге заја и каг виде да је свезан, удри га у земљу, окреѡе главу на друђе сѡрану и оде. Груѡац за ѡим и даље : „Но, Тоно, ѡи убила везани зец. Но Тоно, ја честѡѡѡам, Тоне оде кући ѡсујући Груѡац.

Груѡац је био немачки ѡѡијун, немачкоѡ ѡорекла⁴⁹. Имао је жену Марѡу, са којим није имао

⁴⁵ Укочио од сѡраха, следио

⁴⁶ Александар Б. Берѡовић (1923-1997) Један од ѡрвих ѡредраѡних симѡаѡизера комунистѡа у селу, млади скојевац ѡиѡд. Имао великоѡ уѡиѡаја на Милића кога је врло лако обрлаѡио још у деѡѡњсѡѡу. Честѡ су се дружили и многе левичарске идеје је Милић од њега и ѡреузео као своје јер му је Аца једносѡавно био узор. Берѡовић је хаѡшен ѡоком раѡа од ѡолицје, ѡа на нечију ѡѡервенцију (вероваѡно уз миѡо) уѡућен на рад у Немачку умесѡо у лоѡор, одакле је Милићу слао и ѡисма. Након раѡа ванредно је заврѡио за учѡѡеља и ѡиме се касније и бавио. Своје ѡионире водио код Тиѡа, добијао и наѡраде (вражоѡрначки ѡионирски одред је ѡроѡлашен 1946 ѡодине за најбољи у ФНРЈ) Оснивач манифестѡације „Вражоѡрначки ѡочак, која ѡраје и данас.

⁴⁷ Велковићу, ѡарѡизанском ѡрвоборцу родом из Рѡоѡине, је након раѡа ѡа неизмерна ѡубав ѡрема Москви и доѡла главе. Наиме, након Тиѡовоѡ ѡолиѡичкоѡ закреѡа у односу на Сѡаљина и СССР, Велковић се није на време ѡрлаѡодио и одједном се наѡао на ѡоѡреѡној сѡрани, ѡа је са још једним „ѡнѡобировцем, из Рѡоѡине ѡребеѡа у Буѡарску. Током некоѡ каснијеѡ ѡреласка ѡранице убијен је у заседи од сѡране јуѡословенске службе безбедносѡи на ѡола ѡѡа између Вражоѡрница и Рѡоѡине. Будући да ниѡде у лиѡѡераѡѡури нисам моѡао да ѡрнађем ѡодаѡке о ѡоменуѡом ѡарѡизанском ѡрвоборцу, разѡоварао сам са Зораном Гајкићем, родом из Рѡоѡине, који живи у Вражоѡрницу а чији је оѡац био ѡај друѡи ѡнѡобировац који је ѡребеѡа у Буѡарску са Велковићем. Од њега сам дознао и о Велковићевој судбини а коју овде износим.

⁴⁸ Јуѡословенска радикална заоједница (ЈРЗ) „Странка је формирана од стране јуѡословенског премијера Милана Стојаѡиновића 1935. године. ЈРЗ је била подељена *de facto* на три дела: у Србији ЈРЗ су чинили већи део чланова Народне радикалне странке и мањи делови Јуѡословенске националне странке, (Види: Wikipedia)

O.U., am 10.10.1941.

Stabschef Mil.V./Qu

Nr. 2848/41 geh.

Geleise

Niederwerfung kommunistischer Aufstandsbewegung.

Zusätze des Bev.Kdr.Gen.I.Serb. zu
"Der Chef d.OEW WFSt/Abt.L(IV/Qu)
Nr. 20 2060/41 g.Kdos.v.16.3.41".

- 1.) In Serbien ist es auf Grund der "Balkanmentalität" und der grossen Ausdehnung kommunistischer und national getarnter Aufstandsbewegungen notwendig, die Befehle des OEW in der schärfsten Form durchzuführen. Rasche und rücksichtslose Niederwerfung des serb. Aufstandes ist ein nicht zu unterschätzender Beitrag zum deutschen Endsieg.
- 2.) In allen Standorten in Serbien sind durch schlagartige Aktionen umgehend alle Kommunisten, als solche verdächtigten männlichen Einwohner, sämtliche Juden, eine bestimmte Anzahl nationalistischer und demokratisch gesinnter Einwohner als Geiseln festzunehmen. Diesen Geiseln und der Bevölkerung ist zu eröffnen, dass bei Angriffen auf deutsche Soldaten oder auf Volkdeutsche die Geiseln erschossen werden.

Mögl. Kdo. LXV und Chef der Mil. Verwaltung (für ^{und Banat} Belgrad) werden zum 10., 20. und Letzten jd.Mts. (erstmalig zum 20.10.) die Zahl der Geiseln.

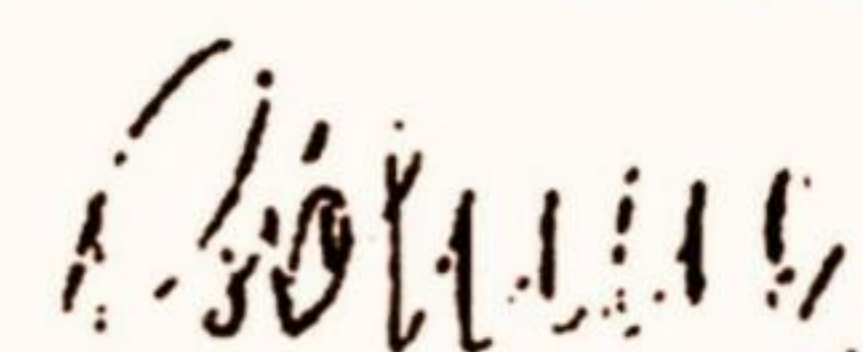
- 3.) Treten Verluste an deutschen Soldaten oder Volkdeutschen ein, so haben die territorial zuständigen Kommandeure bis zum Abte für abwärts, umgehend die Erschiessung von Postgenossen in folgenden Sätzen anzuordnen:
 - a) Für jeden getöteten oder ermordeten deutschen Soldaten oder Volkdeutschen (Männer, Frauen oder Kinder) 100 Gefangene oder Geiseln,
 - b) Für jeden verwundeten deutschen Soldaten oder Volkdeutschen 50 Gefangene oder Geiseln.Die Erschiessungen sind durch die Truppe vorzunehmen.

Nach Möglichkeit ist der durch den Verlust betroffene Truppenteil zur Exekution heranzuziehen.

Bei jedem einzelnen Verlustfall ist bei den Tagesberichten anzugeben, ob und in welchem Umfang die entsprechenden Massnahmen vollstreckt sind oder wann diese nachgeholt wird.

- 4.) Bei der Beerdigung der Erschossenen ist darauf zu achten, dass keine serbischen Weihestätten entstehen. Setzen von Kreuzen auf den Gräbern, Schmuck derselben usw. ist zu verhindern. Beerdigungen werden deshalb zweckmässig an abgelegenen Orten durchgeführt.
- 5.) Wie bei Kampfhandlungen von der Truppe gefangenen Kommunisten sind grundsätzlich am Tatort als abschreckendes Beispiel zu erhängen oder zu erschossen.

Ortschaften, die im Kampfe genommen werden müssen, sind niederzubrennen, dergleichen Gebäude, aus denen auf die Truppe geschossen wird.

General der Infanterie.

деце.

Како се стијање зајезало све више, почели показивања ко је за комунисте. Жандармерија уз помоћ Немаца, похајси тада много вражојрчана : Ситојана Богданова, Ситојана Гундера, Цанетија Тачића и још неке од стваријих симпатиизера, а од млађих Ацу Пешића, Бранка Чолића, Мику Цукића, Бранка Ђурића и друге. Ови стварији су саслушани на иушиени, а од млађих, један број је врбован а за друге су њихови родитељи издејствовали да оду у Немачку на рад, ипо даље од очију наших људи који су радили за Немце.

После неког времена из Немачке ми Ацина писма дођоше.

Пише : Како је код вас, ита се ново дешава ?

Одговарам - ко је жив, ко је мртв, где је ко оишио...

Са пакетиом који му мајка шаље послах и моју тељу меда за Немачку.

Једног дана одох у нашу оишину, кад тамо на зиду две веће фотографије, једна насрам друге. На једној пише : „Ко убије или подкаже комунистичког вођу Тија, добиће хиљаду златних рајхсмарки,“ Тако је писало и на другој слици са именом четничког вође Драже Михајловића⁵⁰.

Јеша Павловић – Шићин и Ситојан Сикољан у Лецејовој кући

А неког дана, Лецеју⁵¹ дође писмо од крајскоманде⁵² да се неки вражојрчани похајсе и предају Немцима. Да ли се он некоме онда поверио о томе, или ита је већ било, углавном врло брзо се за то писмо сазнало. Дознао је о томе и мој оица. На чији предлог не знам, али договоре се он и Лецејов ујак, Јеша Павловић, да иду право код Лецеја и разговарају са њим у вези новонастале ситуације.

⁴⁹ Нејасно је ита је Јосип Грушац био по националности. Према књизи „Вражојрнац кроз векове, А.Рашића био је „Рус или Лићванац,“ „Јосип Грушац-Рус или Лићванац имао је своју млеку „Асиро,“ Био је висок-корпулентан човек. Деловао је мало уображено, носио је кожни каиу и возио мојор (ДВК од 500 кубика са приколицом. Такође је поседовао и ауто марке „Ојел,“) ита је била рејкост за село. Врло брзо се обојатио ја је кружила прича да је немачки иијун (ипо није искључено) ... 1944 године је избегао сирељање од сирани партизана и несиао, Међуим, према књизи „Немачки рајни злочини,“ Борја Лојичића која исиоји и на ииернеју, у иресуди крајскомандану Зајечара мајору Шулице Лангеу, Грушац је био „волкдојчер,“ ипо би иребало да ујујује више на његову немачку националност. То да је био немачке националности исиоји и у иодацима ОЗНЕ које је 2010 године иреузимала „Комисија 1944,“ (Види:<http://www.komisija1944.mpravde.gov.rs/cr/articles/rocetna/>) али дружи иодаци збуњују. Тако рецимо, тамо ситоји да је Грушац рођен у „Вражојрцу, Србија, (!) Иначе, у томе запису исиоји и да је Грушац као „колаборант - колаборант / агент,“ сирељан у Зајечару 1944 године, иишину у суиошности са иврђом А.Рашића да је сирељање „избегао,“

⁵⁰ У оваквим иишурим, иуким „консиаиацијама,“ без икаквих доданих објашњења, коменшара, ипросио осећам да мом деди не одговара ипо ипо су обојица иредсиављени у ииом свејду. Њему је морало биши јасно ита значи ипо ипо окуишор на ииши начин зледа и на Михајловића и на Тија.

⁵¹ Александар Леце Бајић. Председник оишине у Вражојрцу, и пре раја и ипоком раја (за време окуиације био је од иокреја Драже Михајловића одређен за команданша села) По иолишичком иредељењу радикал. Многи га оиисују као веома иамешног и иошешеног човека који не само да није злоуишрбљавао свој иоложај већ је умео да иомогне и онима са којима се иолишички није слажао.Због ипога је имао несиорно ауиоршешу у селу. За време окуиације, учио је немачки језик да би могао да брани село од Немаца.У томе је и усиео. Нашао је начина да окуишора убеди да не иредузима драстичније мере према сиановнишиву и након одређених инцидентиа. Суседно село Ргошина није имало човека итаквих дишломатских сиособности и много кућа је иолаљено за одмазду. Ргошина је и иначе важила за „партизанско село,“ због једног броја мештана који су се ирикључили партизанима.Бајић је ипоком зиме 1943 године, заранивоа живој партизану Жики Цокићу-Пламину, родом из Вражојрца, са иородичним везама и у Ргошини (одакле му је била жена) Цокић, иначе обавешешајац Крајинског партизанског одреда, иредао се због иешких иромрзлина ноју (није могао да се креће) и боравио је у кући својих родитеља. Поишо се баш није много држао илејале, за њега је дознао четнички команданш иознаш ио надимку Божја Леишећи. Без Бајићевог знања ухватио је и одвео Цокића са својом зрујом и заклао га негде у околини Бољевца.Ргошски партизани су одговорности за ипо иришисали Александру Бајићу.Након ирошеривања Немаца, нова власти је Бајића ухвистила, као и бројне друге узорне и чесишше домаћине (али „на иодрешној сирани,“) Мучен је и ионижаван од комуниста у ћелији. Један од мучишеља, родом из села Лесковац, хвалио се касније како је Бајићу наређивао да лежне на леђа да би му иишом скакао по сшомаку. Александар Леце Бајић је сирељан у Зајечару 14.12.1944 године, веројатно на Краљевици.Његова кућа и целокуио имање су конфисковани (Види: „Вражојрнац кроз векове, А.Рашић) На иоменушом сирашешу на Краљевици је сирељано на сшошине људи из целе ишочне Србије од којих су многи били невини, односно њиховна једина „кривица,“ је била ита ипо нису били на сирани комуниста.

⁵² Званично : Крајскомандашуре бр.857 (Зајечар) иошчињена Фелдкомандашуре бр.809 (Ниш) (Види: „Зајечарско насеље Кошлујевац, Миодраг Велојић) Команданш крајскомандашуре у Зајечару био је мајор Шулице Лангеман (Види: „Немачки рајни злочини 1941-1945,“ Борја Лојичић)

Сл.23-Александар Леце Бајић, председник општине у Вражогрнцу.

Једног јутра, спремише се и одоше до Лецејеве куће. Тамо заједкоше његову жену⁵³, рекоше јој зашто су дошли а она им каза : „Леце спава, дођиће мало касније,,

Јена и мој отац ће на то : „Не, нећемо да идемо, сачекаћемо да устане,,

„Па да скувам онда кафу ?

„Може,,

Само што су Јена и Симојан попили кафу, јави се Леце. Трља очи опечене од непроспаване ноћи и пита : „А шта си дошли, какав зорти вас додера код мене ?,

Поче деда Јена да објашњава : „Па зорти Леце, чули смо да ти је спагло неко писмо у коме израже да највише свисак сумњивих лица, па смо ето хтели о томе да поразговарамо,,

Тад се јави и мој отац за реч : „Леце, ти нај свисак можеш лако да предаш али они ће онда да похајсе у селу само оне које успеју да ухвати док ће други избећи у шуму. И шта ће онда бити ? Запалићеш село, и твоја кућа и син ће спадају, не само ми. Заједко смо и дошли да ти кажемо да то не радиш. Ти добро говори немачки па их убеди да ми овде немамо опасних људи,,

Шта је Леце након тог разговора радио, не зна се, али хајкења у том раздобљу није било. Тих дана, сусрео је и Алексу Јеремића, деда Симиног рођеног брата⁵⁴, иначе сварог радикала. Имао је у њега поверења, те га зашто : „Чича Алекса, шта да радим, немачка команда ми изражи свисак лица која су комунисти или њихови симпатизери. Да ли да им предам такав свисак или да то не урадим ?, Деда Алекса му на то одговори : „То да ниси чинио, највише већу штењу,,

Немци са Лецејем у нашој кући

Прошло је од Јениног и Симојановог разговора са Лецејем неко време. Тек једног дана, видим како се отац нешто узврлољо по кући, наређује мојој мајци да умеси погачу и нешто спреми од меса. Ја нисам знао о чему се ради. Кад мало касније, пред нашу каију бануше Леце и два Немца. Немци нешто промрљаше а Леце нам то што су рекли преведе као „добар дан домаћине,, Симојан погледа Немце мало услахилено и одговори „добар дан,,

Уђоше мирно у дворшће. Мој отац изнесе што а мени каза да донесем шолце. Послави што у хладовину, поштом седе заједно са њима. На што дође врућа погача и мед. Немци одмах врућом погачом мачу у онај мед, а друго неће. Леце их што да ли хоће „инаис,,(ракију) Одмахнуше руком. Није било никаквог разговора са Немцима, само су мој отац и Леце изменили неколико уобичајених шовки које иначе користе у кафани током карнања. Симојан се мало смири након тога и поше и он и Леце по коју љују. Током тог времена, Немци су се освртали и гледали што се дешава у дворшћу, има ли чега сумњивог. Поседели су краће време па отишли.

Ни дан данас не знам шта су ти Немци хтели, ниш какви су то Немци били. Претшављам да је Лецејево уверавање крајскоманде како су вражогрчани мирни

⁵³ Милева Бајић. Њена судбина је шакође шрагична. Према Александру Рашићу, Милева која се „враћала возом из Невоина, где је била у посеши сину, наводно је сшила на железничкој станици у селу Мокрању и негде у шуми изнад села се - обесила,, На другом месту у истој књизи (Вражогрнац кроз векове) Рашић пак наводи да су је „шројица цивила принудно скинули из воза,, (Види: „Вражогрнац кроз векове,, А.Рашић) Очигледно је њена кривица била само у шоме што је жена Александра Бајића.

⁵⁴ Деда Сима је отац Милићеве мајке Шанке.

људи, ња можда и његов позив да неко од Немаца дође и сам се лично увери у њачности његових тврдњи, био разлог доласка ње „делегације,,

Након рата многим је постало јасно да је Леце својим понашањем одбранио врагођрчане⁵⁵. А показало се и да је био од користи онај разговор који су са њим водили Јена и мој отац.

Напад на Груица и убиство Милана Манојловића

Партизани су прилично ојачали и осмелили се након што је СССР почео да враћа своје територије. У Рђошину час дођу партизани, убију по неког четничког човека, час дођу четници ња побију партизанске присталице и сараднике. Тако је једном приликом, у кући неких Јевџића, побијено све осим једне бабе и девојчице. Оне су остале живе јер су се завукле под кревет.

Код нас у Врагођрначу четници испрва нису долазили, њихово се присуство у већој мери осетило тек након протеривања партизана⁵⁶.

А једна од већих акција спроведених од стране партизана у Врагођрначу била је напад на Јосића Груица⁵⁷.

Једне ноћи партизани дођу из куће Драже Јаковљевића, иначе четничког човека родом из Великог Извора⁵⁸. У тој кући су већ више дана боравили. Са собом су повели, да им чува страву, једног избеглицу из околине Сребренице. Тај избеглица, Михајло Голић, беше од устаника протеран са целом фамилијом. У тој партизанској групи био је и Милутић Велковић зван Андра. Он је повео и Милана Јеремића - Тејку, кога је знао још из војничких дана, да им покаже најбољи прилаз ка Груици и његовом благајнику Милану Манојловићу.

Ухватили су благајника Манојловића и преко брда Јама дошли до куће Јосића Груица. Након што су окружили кућу, усели су и самог Груица да нађу и свежу. План им беше да га одведу у подрум куће и њамо убију. Међутим, Груица, иако везан, искористи неопрезности чувара, отргне се и сјури из свог дворшћа право у сокак, а отац у авлију Милана Мршића. Даље му не беше тешко да се докопа и жандармеријске станице.

Партизани убију Милана Манојловића⁵⁹ у Груичевом подруму, узму доста шећера, пушера,

⁵⁵ Од стране нове комунистичке власти је то приказано као „колаборационизам,, А да није својим преговарањем спасао село, комунисти би Бајића сасвим сигурно оклеветали на другачији начин - како га није било брига да село спаси од окупира.

⁵⁶ За разлику од Босне где су због више различитих околности имали погодније шле за своје ширење, партизана је у Србији током већег дела рата било само у шраговима али је послератна пропаганда то приказала сасвим другачије. Негде сам прочитао и немачке званичне податке о њиховим изгинулим војницима у Београду током окупације. Суштинско познатој серији „Описани,, која у звезде диже скојевске акције, у претпоставци је од комунистичких аџака заиста настало само неколико немачких војника. У Тимочкој Крајини је партизана и њихових симпатизера било још и мање него у другим деловима Србије (што се може видети и по подацима изнетим у „Развитку,, бр.3-4, стр.30-31 који говоре да је 1941 године на целој територији Тимочке Крајине било само „90 чланова КПЈ,,)

⁵⁷ „14.03.1943 године, око 20 часова и 30 минута, једна група комуниста у јачини од 50-60 људи под командом професора Костића ушла је у млеку и узела 2, 085,00 динара, радио - апарат, шпорећ, писаћу машину, два фото-апарата, целокупну гардеробу и намирнице. Ухватили су и Груица, везали, али је искористио младост партизана и побега,,(Види: „На новим огњишћима,, Александра Боначи / Миодраг Марковић стр.121)

⁵⁸ Нејасно. Да ли је Милић хтео да каже да је њај „четнички човек,, у ствари радио за партизана још од раније ња се само приказивао као „четник,, или је ово очигледан пример некакве четничко-партизанске сарадње ?

⁵⁹ „Приликом демирања Тимочке млекурске задруге убијен је Милан Манојловић, наводно као управник млекуре, јер су Немци преузимали млекуне производе,, (Види: „Врагођрнач кроз векове,, А.Рашић)Иначе, веома је занимљива историја саме млекуре и ње и после рата. Основана је 1933 године као „Тимочка млекурска задруга,, њарама самих Врагођрчана (сама модерно пројектована зграда је кошћала ондашњих 300.000 динара !) Имала је воћњак од 6-7 хектара, као и њарк са водоскоком. У ову задругу су били учлањени и сељаци из Рђошине, Трнава, Копривнице, Великог Видиа итд. (Види: „Врагођрнач кроз векове,, А.Рашић)Располагала је, за оно време, модерном опремом и машинама. У суштини, била је то права мала фабрика која је производила јојурћ, пастеризовано млеко итд. У кругу млекуре биле су шћале са увезеним прикладним биковима и коњима. Било је и свиња нове јокирске расе. Ова модерна и најредна задруга је ушћала на развој сћочарства не само у Врагођрначу већ у шћавој Источној Србији. Након рата, без икаквог договора са мешћанима села Врагођрнач, комунистичка власт је

Сл.24-Тимочка млекарска задруга у Вражогрнцу, основана 1930 године.

Сл.25-Кућа у Вражогрнцу која је до 1944 године служила као жандармеријска станица.

неишћо њара и побегну.

Грушица врло брзо извести Немце о нападима. Након тога немачка команда нареди да село Вражогрница мора да новчано обезбеди Грушица⁶⁰. Ошћина, чији је челни човек био Леце, морала је да се снађе и обезбеди огромну својину новца исе Грушица подмири. Продаји је део ушћине од николичевског ишћа до месћа званог Велика пољана и ишћ новца је Грушицу и иредати. Неколико мещћана је након исе партизанске акције и ухаишено.

Принудни рад у Бору⁶¹

Окућашор се ишћудио да ишћо више извади златна и бакра у Бору након ишћо га је ошћео од Француза који су ишћоред краља Александра и Ђорђа Вајферћа били његови власници. Немци су ишћакође одвођењем људи на рад у Бор сшћречавали њихов моћући бег у партизане. Тако је мој ошћац ошћеран ишћеићком 1942 године у рудник. Радио је у ишћону елекшћролизе. Таман ишћо је завршио своју обавезу, у новембру 1943 године, ишћозвали су мене и јошћ ишћридесетшћак младића. Негде ишћрвог децембра, одвео нас је у Бор Лецеићов ишћсар у ошћишћини Видоја Бајић⁶²

демоншћирала целошћину ошћрему млекаре и однела је у Зајечар. Од исе буквално ишћкрадене ошћреме, насшћала је зајечарска фабрика „ИМПАЗ,, данас у власнишћиву једне еншћлеске комшћаније.

⁶⁰ У књизи Ђорђа Лошћичића „Немачки рашћини злочини 1941-1945,, нашао сам ишћресуду Војног суда III армије мајору Шулице Лангеман Ерншћ Лудвигу (Ernst Ludwig Schulze Langemann) крашћкомандашћу у Зајечару. Цишћирам: „суд.бр.27/47.од 9.маршћа 1947.године: осушћен на казну смршћи сшћрелашћем; казна је ишћо жалбама у друшћом сшћеићену ишћшћврћена решењем Врховног суда Јушћословенске армије II суд.бр.118/47.од 24.маршћа 1947.године „ Поред друшћих злочина који су му сшћављени на ишћершћи („хаишења, сшћрелашћа, вешашћа, сшћлашћивашћа ишћјединих кућа и чшћшћавих села, у конц.логоре, ишћисилне радове, ишћрекомерну реквизишћију живишћиних намиришћа, унишћишење ишћриродних бошћашћсшћава земље,, ишћид) наведене су и казнене мере које је сшћровео у селу Вражогрницу: „... ишћеићком 1943 године ошћишћину у Вражогрницу ишћриморао је на ишћлашћње 1.200.000 динара Волксдојчеру Грушицу као накнаду за ишћсшћројења млекаре, која су му у борби унишћишена,, Ова огромна свошћа је исшћлашћена Јосићу Грушицу ишћако ишћо је ошћишћина морала да расшћрода један велики део земље.

⁶¹ „Недићева влада је од свог формирања крајем августашћа 1941. Покушавала да убеди Србе у корисшћи од немачке окушћације, односно у корисшћи од рада за окушћационе снаше. Пушћем оснивашћа организација ишћрема коршћорашћивном моделу, као ишћо су Сршћско удружење рада, Ошћворена берза рада и Радничка комора, Влада је ишћрошћаширала жељено ишћобошћашћње друшћишћвеног ишћоложашћја радних снашћа, али је ишћре свега, ишћрашћишћковала њихову идеолошћку индокшћринашћију и мобилишћацију за ишћишћребе немачке рашћине ишћривреде. Мешћушћим, сшћварни ишћоложашћј радника су, наишћослешћку, условили увођење радне обавезе и ошћграничење радне слободе крајем 1941. (14.децембра) и увођење Националне радне службе за ишћоновну изшћрадшћу Србије (16.децембра) Радна обавеза је важшћила за све особе између 17 и 45 година, ишћод ишћрешћићом најмање двошћодшћишћње зашћворске казне за неишћишћовање ове обавезе. Регрушћација радника је била у надлежностшћи ошћаниације Тошћи... Део ишћрошћашћанде је било и најављено ишћрашћање обавезног рада од чешћири месеца, ишћо се у ишћрашћи редовно ишћрекорашивало... У маршћу 1942. Године одлучено је да се изврши регрушћација радне снашће ишћрема шћодшћишћишћима...,,(Види: „Рад и ишћреживљашћвање у Србији: Борски рудник бакра у Друшћом свеишћском рашћи,, Сабине Рушћар (сшћеишћијално издање часошћписа Бележница, бр.3) „У источној Србији, на простору од Костолца до Бора и Прахова, током Другог светског рата Немачки Рајх је организовао једно од највећих европских градшћилишћта. Од посебног значаја био је рудник бакра и флотација у Бору, одакле се 1943. године намиришћвало 50% немачких потреба за овим металом. У том смислу од новембра 1941. на овом простору било је органишћовано укупно 33 логора, и то: радних логора, логора за обвезшћнике Националне службе рада, као и кажњенишћких логора (Страшћфлагер - органишћовани у лето 1942. године) Током 1942. године у самом Бору изшћрашћен је читав систем концентрационих радних логора, којих је на овом подручју било око 20. Тако је Бор постао један од највећих међународних радних логора на Балканском полуострву које су фашисти покорили током Другог светског рата...међу логорашћима биле су и мање групе Француза, Холанђана, Пољака, Чеха, и неколико хиљада грчких антифашиста...Фебруара 1943. Трећи Рајх је затражио од Мађарске да се у Борски рудник упути 10.000 Јевреја за копање руде. На овај захтев, Мађарска је у периоду од 11. јула до 30. октобра упутила четри жшћелезничка транспорта са лицима, која су на њеној територији била осушћена на присилан рад. У четвртом транспорту, распоређеном у 4 чете било је и 6.200 Јевреја из Мађарске, Чехословачке и Румуније, али и Јевреја из Бачке...ишћосле капитулације Италије и 5.000-6.000 италијанских војника приведено је у радне логоре лоциране на простору Борског рудника. У документу који је објављен у књизи Александра Војиновића „НДХ у Београду,, наведено је да су и Хрвати из Баната који се нису пријавили у немачку војску били хашишћени и слати на принудни рад у борски рудник...Радни логор обезбеђивала је мађарска стражшћа, а командат логора до краја 1943. био је потпуковник Андраш Балог, који је по налогу Намаца, смешћен „због благог поступања према логорашћима”. Заменио га је пуковник Еде Марањи, (Марани), који је применио најзверскије методе мучења логорашћа, и увео посебан логорски суд који је изришћао смртне казне за најмањи прекршћај „логорске дисциплине” . Нарочито су зверски мучени они логорашћи, који би били ухаићени приликом покушћашћа бекства...Према извешћашћу Недићеве комисије људи ангажовани на најтежшћим пословима били су упола голи, боси, оскудно обучени, смеишћени у баракама без прозора и врата. Људи су тамо представљали само бројке, а не имена и личности и њихово је било да дају последњу кап снаге. На стотине Јевреја излагани су шћравичним тортурама...Како су се септембра 1944. Бору приближиле партизанске јединице, управа логора приступила је хитној евакуацији јеврејских логорашћа. Они су били подељени у две групе. Прва група, која је бројала око 3.600 Јевреја кренула је пешшћице 17. септембра 1944. преко Петровца на Млави, Мале крсн, до Београда и даље преко Панчева и Титела до Црвенке, Након овог пута, и успутних шћрелашћа у Бају је стигло 1.300 логорашћа, који су потом превезени у логоре у Немачкој („Види: Wikipedia)

⁶² Будући да му школа није ишла најбоље, ошћац га је „дао за ишћсаре,, односно осшћособљен је за админисшћрашћивне ишћослове у ошћишћини где је касније и заишћслен. Током рашћи, једна шћрушћа чеишћника Драже Михајловића (ЈВуО) дошла је у село са задашћком да ликвидира извесног Сшћанка Бушћарендића јер је наводно сарашћивао са Немцима (овде би човек ишћребао да се заишћишћа - а заишћишћо би чеишћници убијали сараднике окушћашћора ако су и сами били, као ишћо ишћо ишћврде комунишћишћи, сарадници окушћашћора?) Повели су ишћсара ошћишћине Видоја Бајића да им ишћокаже кућу у којој ишћоменушћи живи. Бајић није знао добро ишћај крај, ишћоказао је ишћошћрешћину кућу. Чеишћници су убили два члана ишћородице Леишћић, мужа и жену. Леишћићи су били избежлице из Славоније. Након рашћи Бајић се заишћослио у Бору, веровашћно као блашћајник. Проневерио је новац, био ухаишћен и осушћен на ишћринаесшћи година робије. (Види: „Вражогрница кроз векове,, А.Рашић)

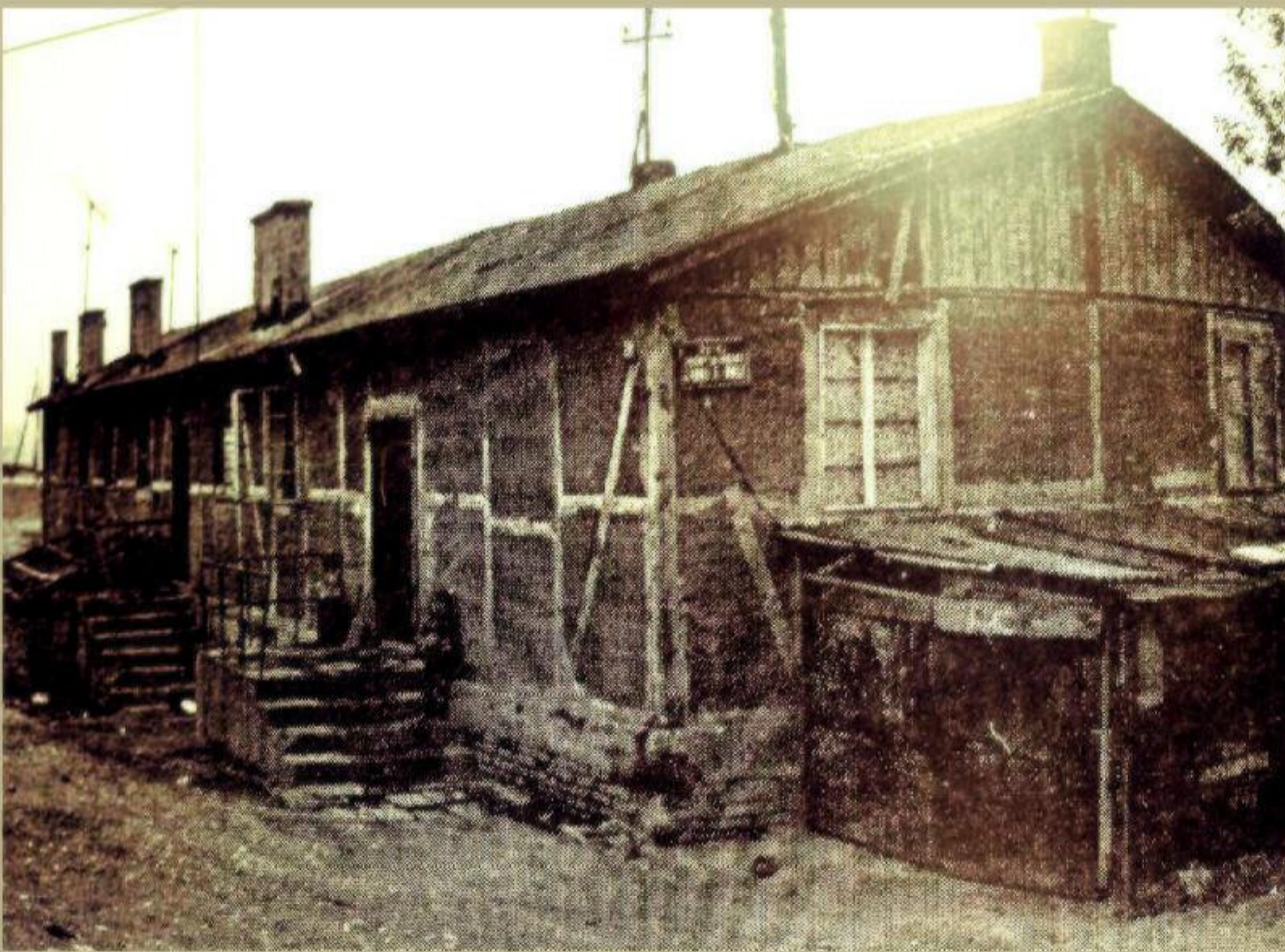
Сл.26-Група политичких осуђеника на принудном раду у Борском руднику.

Сл.27-Пропагандни плакат Недићеве Србије.

Сл.28-Ознака организације ТОТ коју су њени припадници носили на рукаву.

Сл.29-Борске бараке у којима су боравили принудни радници.

Сл.30-Мађарски Јевреји на принудном раду у неком од борских логора.

Сл.31-Прозивка логораша у Бору.

Сл.32-Немачка разгледница из Другог светског рата. Снимак је начињен на почетку рата, одмах по запоседању рудника.

Бајић је нас младиће предао борској ујрави и видело се да га нимало није занимало шта ћемо ми надале имамо да радимо. Мене су одредили за рад у Гроју. Гроја је огромна рудна налазишта на месту где се некада налазило брдо звано Тилва маре. Ја сам био брдо као мали гледао из воловских кола када сам са родитељима ишао према Бору -у то време смо имамо често одлазили због пијацие.

На посао сам распоређен са двојицом радника родом из Великог извора. Они су радили са бушилицом а ја сам преносио бурџије од радионице где се оштре и исправљају до њихове позиције.

Мене када нешто перало, неки ђаво, да помало саботирам - неке бурџије сам поком преношења намерно кривио или чак ломим⁶³.

Ту у бурџијари, радио је и неки Тоза Анђелић, бивши недићевац, коме је шурак био цар Милана Недића. Када је дијао руке од Недића и његових, неко време је био финанси у Трнави, на бугарској граници. Како му се то није много допало, потпуно је посао у Бору. Примили га и поставили за пословођу бурџијаре.

Са њим је радио и извесни Драгољуб Мијаковић. Њих двојица су често разговарали самном, штали ме какво је пренуто стање у моме селу и слично. Ускоро смо се и добро спријатељили.

У Гроју сам радио неких 10 – 15 дана. Одакле су мене и шурака Рацу потпуно преместили у јаму. Мене у Пеши стари, а и Раца је био ту негде у близини. У Пеши стариом цури вода од плавог камена на све стране. Поред колосека за ризме беше дубок канал за отицање те плаве воде, а одакле се она тумтама избацивала на површину и у водопад.

Пословођа је био неки Словенац Мартин Плевник. Он ме распореди да једном раднику довозим ризме за пуњење. Потпуно бих био одвозио до места одакле их је преузимала коњска вуча и перала до шахте и даље у потпоницу.

Једног дана, а то је било 15 или 16 децембра 1943, доперао сам ризму и приближио је окрећници ка шути. Сагнуо се да ризму окренем и гурнем ка шути, несвесан да на нивоу изнад мене један рудар управо исповарује руду. Део руде прескочи уставу и већи комад лупи ме у потпљак. Пао сам и нисам више знао за себе. Ту крај мене је био дубок канал јун оне плаве воде. Да сам био само мало даље, онако онесвесан, удавио бих се и нико био не би ни приметили. Онај што је исповаривао руду, након неког времена сашао је на мој ниво да види шта је са ризмом, зашто се не појављује. Нашао ме је на земљи, подигао и пренео у рудничку амбуланту, до саме шахте. Ту су ми зашили и превили главу а да ја и даље нисам знао шта се око мене догађа. На шахту ме исповарио један стари Рус - избеглица још из времена револуције. Тек горе, дошао сам коначно свесан. Рус ме такође одвео у болницу. Тамо ме примио болничар, Адам Никодијевић. Одвео ме у собу где ћу да лежим. У тој соби беше још троје повређених.

Један од те тројице, родом из Прокуца, био је раније у Недићевој војсци. Тамо му се или није допало или је најравио некакву штету, углавном упућен је по казни на рад у борску јаму. Причао нам је како је убрзо по доласку узео један овећи камен и сам себи откинуо

⁶³ „Као пасивни отпор може се протумачити појава да се ради таман толико колико је „за окупатора нужно“, при чему то не мора, још увек, да буде политички мотивисан, против немачког окупатора усмерен, или антифашистички став. Овде би могло, једноставно, да буде речи о једном архаичном сељачком, „господар–слуга“ менталитету, јер се сељак одвајкада на овај начин суочава са својом фактичком обесправљеношћу, (Види: „Рад и преживљавање у Србији: Борски рудник бакра у Другом светском рату,“ Сабине Руџар (специјално издање часописа Бележница, бр.3)

палац на нози.

Код мене, другог дана након задобијене повреде која је изазвала поред губићка свестии и поперес мозга, јави се поремећај живаца и узрујаноси⁶⁴. Ставали смо на неким даскама (покривени само једним ћебећом иако беше децембар⁶⁵) кад се ја нагло пргнем из сна поћуно убеђен да долазе амерички авиони да бомбардују Бор и све нас побију⁶⁶. Зграбим оно ћебе и викнем „бежће, сад ће авиони да пусти бомбе,“ па јурнем на враћа. Бежао сам у паници и само ме ограда зауставила да не скочим са праћа и разбијем се. Други пацијенти допрче у намери да ме смире и обуздају. Кад су ме мало повраћили, сви су се смејали и мени и мом поћууку.

Лечио ме лекар Рус, иакође избељница, неки Беданов. Живци су се мало залечили, повремено ме доктор пућиао и кући да одем, на боловање⁶⁷. Тамо бих провео по неколико дана а онда оћети назад, у Бор. Доктору Беданову сам од куће честео доносио слаћко вино које је он волео да пије. Имао је једну ћерку која је била и хрома и психички поремећена.

Баи кад је хћео да ми закључи боловање, добијем - дифтерију. Пребаце ме из ће зграде у којој сам био у некакву бараку. Тамо су услови били иакви да није било ни ваће да се згрејеш. Имали смо сламарице али су оне биле наћуњене поред сћоларских шушки и некаквим комадима дрвћа скинућим ко зна од чега, па је ставање на ћоме било право мучење. Мени је било посебно незгодно јер сам примао инјекције (серум против дифтерије) у бућину, па кад се незгодно окренем и неки ме комад из оне сламарице погоди у рану од шћрица, ровнем ко во. Грло ми беше бело као снег. На несрећу, мојим ранијим огласцима ја сам нехотиче зарадио и сина па је он као мали завршио са маћером у зајечарској болници. Тамо су провели доста времена.

Из једне незгоде у другу. Некако се ја оћоравим од дифтерије и доктор хћеде поново да закључи боловање и враћи ме на посао кад ме задеси - шарлах. Ећо мене у истој болници из које сам се сћремао да изађем. Од самог поћећка, од моје повреде, па поком дифтерије и шарлаха, лечио ме је истии један лекар, доктор Беданов, а и болничар који ми је давао инјекције и лекове беше истии - Адам Никодијевић. Тако је исћало да смо се ја и Адам добро сћријачћели. За њега сам касније чуо да је оћишио у партизане и да је тамо, на моју жалосћ, он и поћинуо.

После закључења боловања, враће ме на посао⁶⁸ али сада будем одређен за рад у дрвари.

⁶⁴ Милић је и дуго након раћа имао иај „поремећај живаца,“ односно разне сћрахове од којих се лечио прећисаним медикаментима. Баба ми је причала да је много ћућа рекао „како ће да умре ако још једном види Немцу очи испод шлема,“

⁶⁵ „Смећтај је био изложен промаји и лоше изолован, лежаче су чиниле три уске дрвене даске, понекад постављене сламом или паћром. Четири радника су делила један лежач и један танак покривач, али већина њих се покривала својим мантићима, или се уопште нису покривали. Ваши и гамад је, према извештају једног сведока, „било могуће заграбити руком,“ (Види: „Рад и преживљавање у Србији: Борски рудник бакра у Другом свећском раћу,“ Сабине Рућар (сћецијално издање часоћиса Бележница, бр.3)

⁶⁶ Најћознаћија оћерација америчких лећећих шћврћава која се једним делом одиграла и на небу Источне Србије је свакако оћерација бомбардовања раћинерија у Плоешћију, Румунија. У околини Бора је било и срушених америчких авиона као и сћашених ћилоћа од сћране ЈВуО (Види: *The Great Escape* (<http://www.airspacemag.com/history-of-flight/The-Great-Escape.html?c=y&page=1>) by Phil Scott; *Air & Space Magazine*, January 1, 2011) Посћоји фоћографича зруће Дражиних бораца са ћешким мићраћезом Бровнић (.30 in Browning M2) снимљена негде у околини Кривоћ вира (Види: *Wikipedia*, Тимочки корћус ЈКВуО) Мићраћез је извучен из олућине срушене лећеће шћврће. „Воља за пружаћем отпора, али истовремено и фактичка неспремност, долазе до изражача када информативна служба југословенске владе у егзћу, у октобру 1942. прослећује вест да би 18.000 радника у Бору желело бомбардовање рудника од стране савезника, како би могли да обуставе рад и побегну у шуме,“ (Види: „Рад и преживљавање у Србији: Борски рудник бакра у Другом свећском раћу,“ Сабине Рућар (сћецијално издање часоћиса Бележница, бр.3)

⁶⁷ „Посћоје појединачне најомене из 1943. о повраћку рудара кући делимично заћо шћо им је рад окончан, делимично заћо шћо им је издаћ лекарски налаз о нећособносћи за рад. Изгледа дакле, да је поћојао један формални ниво радног права, који се на овај или о начин примећивао, независно од било чије самовоље,“ (Види: „Рад и преживљавање у Србији: Борски рудник бакра у Другом свећском раћу,“ Сабине Рућар (сћецијално издање часоћиса Бележница, бр.3)

⁶⁸ „У главном логору дан је почићао у пет сати, у пола шест је почићала прозивка и додела алата. И обавезне раднике, које су запошћавали српски бирои рада, приликом одласка на рад надгледали су наоружани стражари организације Тот. Радно време је било од шест сати ујутру до шест сати увече, са паузом од једног сата у подне. Узимање подневног оброка било је праћено разним

Сиремали смо разну дрвну грађу и сиуициали је у јаму. Једног дана дође неки вагон пун цементна на врх прилаза шахти. Тај вагон смо пребали да исповаримо ја и један Вла из околине Бора. Како је био било много за рад, ја се реших да вагон пустиим да сам оде низбрдо до станице⁶⁹. Точкови беху закочени комадом дрвета. Ја ту запреку одгурнем у страну и вагон полако пође нагоре - прака, прака, прака... Од скрећнице ухвати прака за позионицу, али како је постојала на једном делу пута и кривина, онако у брзини излетим из шина и разбије се а перет поистага. Вла одмах побегне кроз жицу а ја не знајући шта да радим и где да бежим останем ту где сам. Смешта се створи немачка полиција а са њом и мој пословођа Добросав Јанићијевић. Немци су хтели да ме перају одмах у команду, да одговарам за то што се десило, али ме Добросав бранио и одбранио говорећи како вагон није био довољно осигуран, односно укочен, те је сам пошао од шахта. То ме спасло, иначе би Немци самном поштуили као са саботером.

Док смо били на принудном раду у Бору, ја и шурак Раиша смо били смештени код тетика Лене и Драгетина Смиљковића, власника кројачке радње. Будући да је њихова породица била тетичлана, да су имали и доста радника, та је чак било и неких избеглица примљених, за мене и Раишу је доста слаб смештај остао. Ставали смо у некој разваљеној кућици налик на кокошњац. На такве услове становања надовезали се и тетички услови рада у јами - кад дођемо с посла, ноге нам мокре до лиснова. Ја сам знао какве то последице може да носи та сам иако лишао од умора перао себе да скинем чарапе и добро осушим ноге. Говорио сам и Раиши да био исто чини али је он имао неку своју филозофију. Мрзело га да скине чарапе већ би тако одлазио и у кревет а мени говорио : „Ти си зет те мешав та мораш да се пребудаш а ја сам здрав и не марим„. Пошто је дуже време тако перао, здравље се урушило. Кад је истекло време нашег принудног рада у Бору, враћали смо се кући камионом седећи позади у приколици. Раиша ту додато озебе, био се онда искомиликује и пређе у хронично стање, те је на крају од тога и умро.

Мама и Загорка код Суве реке среле партизане

Док сам још био у Бору, мама и Загорка су долазиле, мени донеле преобуку и продужиле до тичаце да нешто ако могу продају. Враћале су се уским колосеком преко Суве реке јер у то време још не беше нормално колосека као данас⁷⁰. Кад је воз стао код Суве реке, сшле су са неким људима из Ргошине и продужиле тетике. Ти ргошани су знали да у близини има партизана и журили су да што пре оду с тог места. Партизани су махом били родом из истог села⁷¹ као и они, беху то њихове комшије и рођаци, али наоружан човек је наоружан

шиканирањем, било да је вршено под ведрим небом, при свакаком времену, било да је до места где се делио оброк требало марширати тетике двадесет минута. Недељом је рад трајао пет сати, (Види: „Рад и пребивљавање у Србији: Борски рудник бакра у Другом светском рату„ Сабине Рућар (специјално издање часописа Бележница, бр.3)

⁶⁹ Нејасно. Милић наводи како је вагон „пустио да сам оде низбрдо до станице„ а као разлог наводи то што је било много посла око исповара цементна. Имао је 22 године, што би није сасвим зрело доба, но свакако је морао да зна што може да очекује ако уклони препреку на путу тетичко наповареног воза. Много пута сам током дејствива слушао из његових уста причу о том догађају и увек је био настојао да прикаже као неку свесну и намерну саботажу на рачун окупиатора. Његов тетички опис тог дешавања пак не оставља утисак о нечем промишљеном, односно о некаквој планираној диверзији. Мени то више делује као пошито непромишљени, импулсивни хир, без размислања о „оном после„. Другим речима, није „укључио мозак„ а узрок за то је могао бити велики стрес којем је био изложен. Нешто слично десило се и мени у рату али са аутоматском пушком (М70АБ2) када сам нешто избушио плафон једне хрватске куће. Због стреса (конкретно, догађаја који се збио током ноћне страве) био сам у тој мери расејан да сам током чишћења засијавиног калашникова заборавио да скинем оквир са муницијом што се завршило непланираном оштећењем.

⁷⁰ Прва железница у Врагошци, та и у тетичком крају, била је „белгијска пруга„ Белгијско индустријско друштво је након добијања рударске повластице 1885 године од Краљевине Србије, изградило пругу узано колосека (76цм) 1886 године. Почетак пруге је био код Вришке чуке - рудника каменог угља, до Радујевца на Дунаву, у дужини од 90км. Белгијанци су овом пругом извозили камени угљ. Иако ова пруга није није била намењена за јавни саобраћај, превозила је и путнике и робу. Постојала је и пруга Зајечар-Параћин која је завршена 1912 године али није пролазила кроз Врагошци. Наредне године је само продужена до Врагошци. Била је иакође уског колосека. Буџари су током Првог светског рата однели целу белгијску пругу у своју земљу а Немци су је 1916 године обновили од Вришке Чуке до Врагошци. Ту се вршио тетичко на нормални колосек до Мокрања а одашле поновни тетичко на за вожњу до Радујевца на Дунаву. Пруга нормалног колосека Ниш-Зајечар-Прахово направљена је 1922 године у дужини од 184,7 км. Те исте године у Врагошци је изграђена и железничка станица. Године 1972, коначно је завршена пруга нормалног колосека Врагошци-Бор-Мајданек-Београд. Градња је почела још 1949 године. (Види: „Врагошци кроз векове„ А.Рашић)

⁷¹ Мештани Врагошци и данас када говоре о акцијама партизана током рата неретко кажу „ргошани напали„(што и то) То у ствари

човек, није игра. Мама и Загорка су шиле полако и кад су изашле на брдо код Бодинобранишћина, виделе су да тамо стоји неки човек. Наставиле су даље, кад тај ђрмне „Стој!“, Оне се зауставе. „Ко сте ви?“, - пита незнанац. Тек тад приметиле да има и пушку. Крену да објашњавају да су вражоџрнчанке, да пушују из Бора, кажу ко им је тамо на принудном раду и да су однеле преобуку. Док су се тако правдале, човек их прекозна и каже им „приђиће, приђиће слободно,“ Кад су доиле ближе, прекознају и оне њега - то беше Тине Вељковић⁷². Поразговарају мало с њим, он приушћина и за мене, какво је моје стање. Поручи : „Поздравите Тикећа и кажите му да Русија никада није изгубила раћу, та неће ни сад,“ Дакле и неке савете у вези села : „Жито сами млатите, не идите на вршнице да не би одлазило окућаниору. Радите слободно и не плашите се,“ Мама и Загорка се онда с њим поздраве та наставе даље. Ал није прошло дуго, а мало даље у једном дуњаку стазе и Тинине другове. Полежали а пушчане цевке вуре из праве. Док су доиле до Вражоџрнца већ мрак тао а ограничење крећанња ноћу (полициски час) беше на снази. Једва некакo стигну кући и испричају све што су доживеле.

Партизанско скривалиште код Суве реке

Налазило се близу бруџе, на имању браће Мандића. Један од браће је сарађивао са партизанима и дозволио је да се ту ископа земуница. Партизани су у тој земуници боравили често зими. Мандић је одлазио једним коњичем до Милоша Ранковог и преузимао оно што се током времена код њега накупило - жито, кукуруз, пасуљ и друго, те то носио борцима. И ја сам давао на предлог Аце Пешића кукуруз, брали смо и носили код Милоша.

Близу те земунице су партизани сачекивали Немце и разоружавали их, такође и жандаре, Недићевце и друге. Код Суве реке је Борче Марковић родом из Рџошине, пуцао на Љубу Јовановића⁷³, чешничког команданта за наш крај (са седиштем у Сиколу) Ранио га у грло, тако да Љуба након тога више није могао нормално да говори.

Касније када су Немци ухватили Борчећа у Бору, убили су га у један вагон и локомотивом довели до Суве реке. Ту су га предали Љубиним чешницима. Одатле је тоном пребачен и у његов штаб. Тамо је обећан за ноге, глава му висила изнад земље, а Љуба га мучио на тај начин што је испод њега паљило ваћуру. Тако га он и уништио. После ослобођења, одређено је да баи на месту где се налази имање браће Мандић буде железничка станица и да се зове „Браћа Мандић,“ Један од тих Мандића је у Титоово време био министар рударства Србије.

показује колико је суседно село Рџошина било „задојеније,“ скојевском идеологијом нешто сам Вражоџрнац. Рџошина је уопште важила за „партизанско село,“ иако је тамо било и припадника чешничког покрећа (село Рџошина је за време раћа било познато као „Мала Москва,“)

⁷² Милућин Вељковић - Тине, о коме смо већ најоменули да је као задржени комунист и совјетофил ућорно „обраћивао,“ Милића и друге младиће да присијује покрећу. Након раћа ликвидан у заседи службе безбедности као инфобировац.

⁷³ Пошћуковник Љубомир Јовановић (у народу познат по надимку - Паћак) у почету раћа је био лојалан ЈВуО а касније је, према неким сведочењима, сарађивао са Немцима. „Пуковник Михаиловић, према сећањима Р. Петровића, обратио се на Равној Гори потпуковнику Љуби Јовановићу и њему: „Наша ситуација је врло тежка у овом моменту. Немамо наоружање и муницију. Набавке су врло тешке. Пошто имам неограничено поверење у вас, јер сте то показали на терену у досадашњој борби, то сам у највећој тајности одлучио да се вас двојица легализујете као официри Српске страже са седиштем у Зајечару, а затим да за два месеца организујете једну јаку јединицу. Да у највећој тајности, , покутите све оружје и муницију и да се, чим то завршите, поново одметнете у шуму.“ Поступајући у свему по Михаиловићевом упутству, Љуба Јовановић успео је бити постављен за команданта Српске државне страже у Зајечару, а Радомир Петровић Кент постао је интендантски официр Недићевих снага, стационираних у касарни 20. пука у Зајечару. Радила се о оружаног формацији три градске државне страже, смештеној у седишту округа... дотадашњи командант СДС у Зајечару Љуба Јовановић и његови интендантски официр поручник Радомир Петровић Кент извршили су задатак добијен од генерала Михаиловића - из зајечарске касарне 20. пука „изнели су све што је могло да се изнесе“ Он је одмах именован за команданта Зајечарске бригаде. У реализацији мера одмазде припадници Српске државне страже ухапсили су Оливеру, супругу свог бившег команданта потпуковника Љубе Јовановића и сместили је у окружни затвор у Зајечару. Већ 18. децембра 1942, у вечерњим сатима тројица људи одевених у униформе СДС ослободили су Оливеру Јовановић и председника Соко бање Димитрија Хаћи Павловића „ (Види : „Чешници и партизани: прилози за биографију Леониде Пећковића, Ранко Јаковљевић)

Сл.33-Потпуковник Љуба Јовановић.

Сл.34-Потпуковник Љуба Јовановић врши смотру Тимочког корпуса.

Сл.35-Борска бригада.

Сл.36-Тимочки корпус, Бољевачка бригада.

Сл.37-Потпуковник Љуба Јовановић и капетан Радомир Петровић-Кент током збора у неком селу.

Четници и Стојан у Стевиној кафани

Негде почетком 1943 године, четници⁷⁴ овладаше околним селима. Почеше чеиће да силазе и у Вражогрнац. Већином се ту врзмао неки Божа леићећи. Са њим је ишао и Бора глумца, родом из неког крајинског села. Тај Бора беше призећен ту у Вражогрнциу, код Персе Мишићеве, у нашем комшилuku. Каг би се разболео доносили смо, сви на ред, погачу или какво месо⁷⁵. Са Божом је ишао и кољач звани Чолак, родом из Лубнице. Партизани су након ослобођења спрелићали пог Чолака на улици изнад Душанове куће.

Једног дана, реши се Љуба Јовановић да дође у Вражогрнац и уозна се лично са меићанима. Нареди да се сазове збор у Стевиној кафани. Сви четници се разићоше по селу обавештавајући народ да треба да дође. До наше авлије је долазио један старији четник који је молио „ајде снајо, ајде изаћиће да чујете нешто,“ Беше по Сава Милановић из Сикола. Његов син Саша Глигоријевић⁷⁶ после рата постоје министар у Србији.

Жене су изашле те вечери и чуле четничку песму „убићемо, заклаћемо, ко са нама неће,“

Те вечери Стојан беше тијан у Стевиној кафани. Каг почеше унутра да се окуљљају четници и меићани, он се спреми да крене кући, предосећајући да неки четнички корбач може да га ту закачи. Међу тим, каг је ухватио кваку и повукао је у намери да отвори врата и изађе, врата ни да макну. Цима он ал ништа се не дешава, ко да је закључано. Почне да исује : „Јебем ти тичку мајерину, шта си затворио те немог да изађем,“ каг врата наједном отворе се, а на прагу - Љуба Јовановић. Стоји ту да људи не би побегли са збора пре него се све заврши. Стојан се намах испрезни препознавши ко је пред њим. Срећом по њега, Љуба виде да има посла с припадником човеком и није га дирао. Проустио је Стојана те се он ипак несметано вратио кући.

Загорка која је остала на збору, касније је причала како је Љуба хтео да окуљљенима одржи неки говор али да по није могао због ране на врату. испустио је стално звуке налик на шипање, па су други узели реч место њега.

Ја и моји вршњаци у четницима

Само што сам 30 априла 1944 дошао са принудног рада у Бору, мобилишу ме 11 маја, четници. Најпре су нас у тадашњем центру села „код кајеле,“ два дана учили преспројавању, па нас поном одведу у Трнавац, близу тамошњег сеоског гробља. Ту смо више дана вежбали са дрвеним пушкама. Онда мене и још неколико младића пошљау у Велики извор код неког четничког команданта званог Мећава. Помоћник му беше Коле Душић - Кројач. Тамо нисмо много вежбали, углавном смо бесослено седели на тавану неких кумова мог таста Јована. Једног дана оћазимо неке припреме, као да се спрема покрећ јединице. Богатић Коле Дрнковић, нашем куму Жики ујак, донесе Мећави печено прасе на поклон. После смо сазнали да је по урадио да би га Мећава ослободио обавезе да иде на фронт против партизана.

⁷⁴ Након краја Другог светског рата, нова власт је подстицала и ширила једну веома упростићену и искривљену слику о свим некомунистичким покретима у земљи. У Србији су сви они пријани у једну те исту врећу са најисом „четник,“ Међу тим, Југословенска краљевска војска у отаџбини генерала Михајловића је као антифашистички покрећ ипак била нешто друго него рецимо фашистички „Збор,“ Димитрија Љошића или четници Косије Пећанца који су од почетка директно служили окућатору. ЈВуО се није сукобљавала само са партизанима (због своје антикомунистичке идеологије) већ и са Немцима, Љошићевцима и Пећанчевим четницима.

⁷⁵ Хоће да каже да су били принуђени по да раде.

⁷⁶ Можда је мислио на Душана Глигоријевића, члана Председништва ЦК СК Србије. Глигоријевић је поком рата био комесар бригаде а након рата директор борског рудника, председник Народног одбора среза Зајечар, републички секретар за индустрију и трговину ишд. Види : „Мала енциклопедија,“ (Просвета, 1978)

И једног јуџира, подиже нас све Мећава. Ишли смо њенице поред Белог брега код Зајечара, па даље за Леновац. Једва сам шао са четом, био сам болестан већ 7-8 дана и док смо били у Извору само сам млеко могао да гућам и ништа друго. Самном су били у чету још Чеда Нешин и Драгче Љубин - Жуџи. И ни један од нас није имао оружје. Мени су дали да носим некакву кожну њашину Мећавиног помоћника Дуџића. Шта је било у тој њашини, да ли неки сџискови, некаква војна њајна четничка, не знам ни дан-данас.

Чеда Нешин је био са куварима. Кад смо увече дошли до Леновца, њу смо пресџавали поред њуџа, на ледини. Ујуџуру рано кренемо ка Туџиџници. Пуџовали смо од сванућа до 9 сџи, све низ Туџиџницу - дуџачка је њо њлана, а још кад идеш у неџознаџо и у бој...Од Леновца нас водио неки човек до села Влаџко њоље⁷⁷. Све мирно на све сџирание, ниџде људског бића. Меџиџани су сигурно знали да су њу неџде у близини њарџиџани и да ће доћи до сукоба са четничцима. Ми смо се само осврџали лево-десно, одакле ће на нас да скреше мџџраџез и да нас све њочистџи. Ушли смо у њо село. Нема људи, све оџустџело. Језа ме њодилазила. Прошли смо поред једне воденице у селу сџиреџи, сџиално у мислима видећи њарџиџански мџџраџез који њишани у нас, да нас одува. Ниџиџа се није десило. Изашли смо из насеља. Видимо, назире се и крај Туџиџнице. Наши водич нам саџиџиџи да даље не зна њуџи и да мора да се враџи. Настџависмо даље сами њреко неких необрађених њустџиџака, час њоџок, час њиџаџо, округло брдо. Онда наџосмо на мочурасџу њаџину, а одаџле сџанемо да се крећемо њолако узбрдо поред шумарака сџароџорне букве. На њаџини беше неџиџо ниске њраве а у бучару само камењар. Поред мене су Жуџи, Мећава и Коле Дуџић. Чеда Нешин је осџављен са куварима неџде између џудура, сџремају ручак за јединицу.

Око 10 сџи њоче борба⁷⁸. Овде-онде њек чуџеш : џак-дум, џак-дум... Парџиџани џуџе а

⁷⁷ Село Влаџко Поље се налази око 20км од Књажевца.

⁷⁸ „Велики четничко-партизански сукоб у којем је учествовао и Леонида Петровић одиграо се 27. маја 1944. године изнад села Влаџко поље, у близини Књажевца. Како се наводи у једном документу публикованом у зборнику „Источна Србија у рату и револуцији 1941-45-Хронологија“, 28. маја Леонида Петровић известио је депешом четнички Главни штаб Драже Михаиловића да су четници 27. маја водили борбу са комунистима те да су комунисти остали надмоћнији и сада су апсолутни господари терена. „Морал људства наших бригада је испод нуле, те се ове јединице не могу употребити у борби против комуниста. У депеши се даље наводи да су четнички команданти спречавали бекство четника употребом оружја. Уколико се могу имати одређене резерве према документу пронађеном у време провођења истражних радњи поводом суђења Дражи Михаиловићу за ратне злочине, преостају за сагледавања стања ствари извештаји СДС и ОК КПЈ за Зајечар. У акту Команде СДС Округа зајечарског од 28. маја 1944. недвосмислено стоји: „Руководилац акције противу комуниста у срезу Заглавском, мајор г. Живојин Казаковић, на дан 27. о. м. поднео је следећи извештај: Комунисти се налазе код села Зубетинца /17 км западно од Књажевца/. Јачина комуниста је 1.000 – 1.200 људи, са 8 женских, од којих је једна погинула за време борбе са припадницима ДМ. Вођа ове банде је наводно Василије Смаиловић, правник из Јабланице.... Сада са њима воде борбу припадници ДМ. До сада је погинуло око 30 припадника ДМ... У току ноћи 26/27. маја ова комунистичка група разбијена је од стране припадника ДМ у две групе. Једна група налази се на брду Станков Тран. Друга група налази се на брду Крстарац. Ова група опколена је са 1.200 четника ДМ. Борба се води данас од 4 и 30 сати непрекидно. Комбиновани одред СДА и СГС у јачини 200 стражара и 8 официра упућен је 26. о. м. из Књажевца у село Соколовицу, а 27 о. м. кренуо је у борбу са комунистима“ У мемоарској и документарној грађи изнетим у делу „Србија у рату и револуцији 1941-1945 - Тимочка Крајина“ Слободан Босиљчић овај сукоб описује: „26. маја Девета бригада НОВЈ и Нишки одред сукобили су се код села Милушинаца и Читлука, на висовима Крстату и Слемени, са Делиградским четничким корпусом који је имао око 1.200 људи. Четници су у току жестоке борбе, која је трајала читав дан, збачени са Крстаца. Сутрадан 27. маја, пристигли су и делови Тимочког корпуса /Друга бољевачка бригада/, прикупљени Књажевачки корпус, као и комбиновани одред од 200 жандарма из Зајечара и Књажевца. Овако удружен, непријатељ је ујутру напао Девету бригаду НОВЈ, која је скупа са Нишким одредом чврсто држала Крстатац и Слеме. Битка је опет трајала цео дан. Тек пред вече ослабио је четнички притисак и то на одсеку Друге бољевачке бригаде која је нагнана у бекство. Она је повукла у одступању и остале четничке јединице. Овом приликом разбијен је штаб Делиградског корпуса, а Књажевачки четнички корпус успео је да задржи своје бригаде тек око села Зубетинца и Милушинца. Четници су у борби изгубили око 50 мртвих и близу 90 заробљених“ Секретар ОК КПЈ за Зајечар Живан Васиљевић реферисао је ПК КПЈ за Србију истим поводом: „... Пуних 5 дана водили смо непрекидно борбе са дражиновским снагама у јачини 4-5 хиљада људи. До сада су нас нападала 4 корпуса и то: Делиградски, Сувопаланачки /Серљички/, Књажевачки и на крају Тимочки. Борба последњег петог дана била је најјача и најжешћа. И благодарети само невероватној храбрости наших бораца, довољној количини муниције, а и минобацачима, и ова је борба решена у нашу корист.... Ове неколикодневне борбе су од великог значаја за развој народноослободилачке борбе у читавом крају, све до Дунава и о њима је обавештен скоро читав народ... Наши успеси су разбили дражиновске лажи о уништењу партизана и бајке које су дражиновци испредали о својој војсци... Досадашњим борбама ми смо потукли и добрим делом разбили дражиновске концентрације - али ми нисмо могли са овим снагама довољно ударити, а што је још важније нисмо могли искористити постигнуте успехе, јер их нисмо могли гонити, ићи дубље за њима. Разлог томе су: веза, проблем рањеника, утрошење муниције и премореност бораца. Тако смо се ми

чејници згусилише пуцњаву. Тикеју Кранчићу зет, Влада Изворац, носио Зорку⁷⁹. Он беше доузао до једног реда камења подигнутог увис као споменаци и само сја према партизанском положају. Одједном партизани пушкама и мицраљезима одпоче да везу по оном камењу. Бацачи⁸⁰ сјадоше да падају неколико корака од положаја чејника. Бацач удари у букву, лопи је и цетја као нишја. Иза нас неколико чејника донеше погинуле и прекрише их поњавама. Трецие бацачи⁸¹, ицекју пушке и мицраљези, говор се не чује. Мене шера ђаво, узимам оне оцкинуцие сјуове од букве ја носим Међави и Колеју и кажем : „Гле Госцидине Међава како га искидало, онолку букву...,,

Они ме само погледаше и савише главе јер их у цом цренуцику засу камење од ближе ексцлозије.

Измакох се мало из шумарка, а оно као да иза мојих леђа цисну женски⁸² глас : „Држцие цоја, држцие цоја,,

Мицраљези само сикју. Бацачи црецие. Промене церена нема, свако држи своје, само ври, озбиљан се бој бије. Прође цодне и сунце се сцусци.

Међава ме цозва.

Ција : „Јел знаш одкуд смо дошли ?,,

Рекох да знам.

„Ајде онда, иди,,

Од бучара до оних шцлацих брда цисцина достја дуга. Окренух се лево - десно, кад у цравиу Туцижнице једна већа цовршина класале циенице. Преко ње партизани заламају и кад један легне, друци га црецие. Брзо силазе, ко на длану се види. Ја цожурих. Они ме видеше и само сјадоше зрна да швићкају мени око главе. Бежи док замакох иза једног брежуљка. Мало лево, мало десно и нађох куваре и Чеду Нециног. Док ја да одговорим на

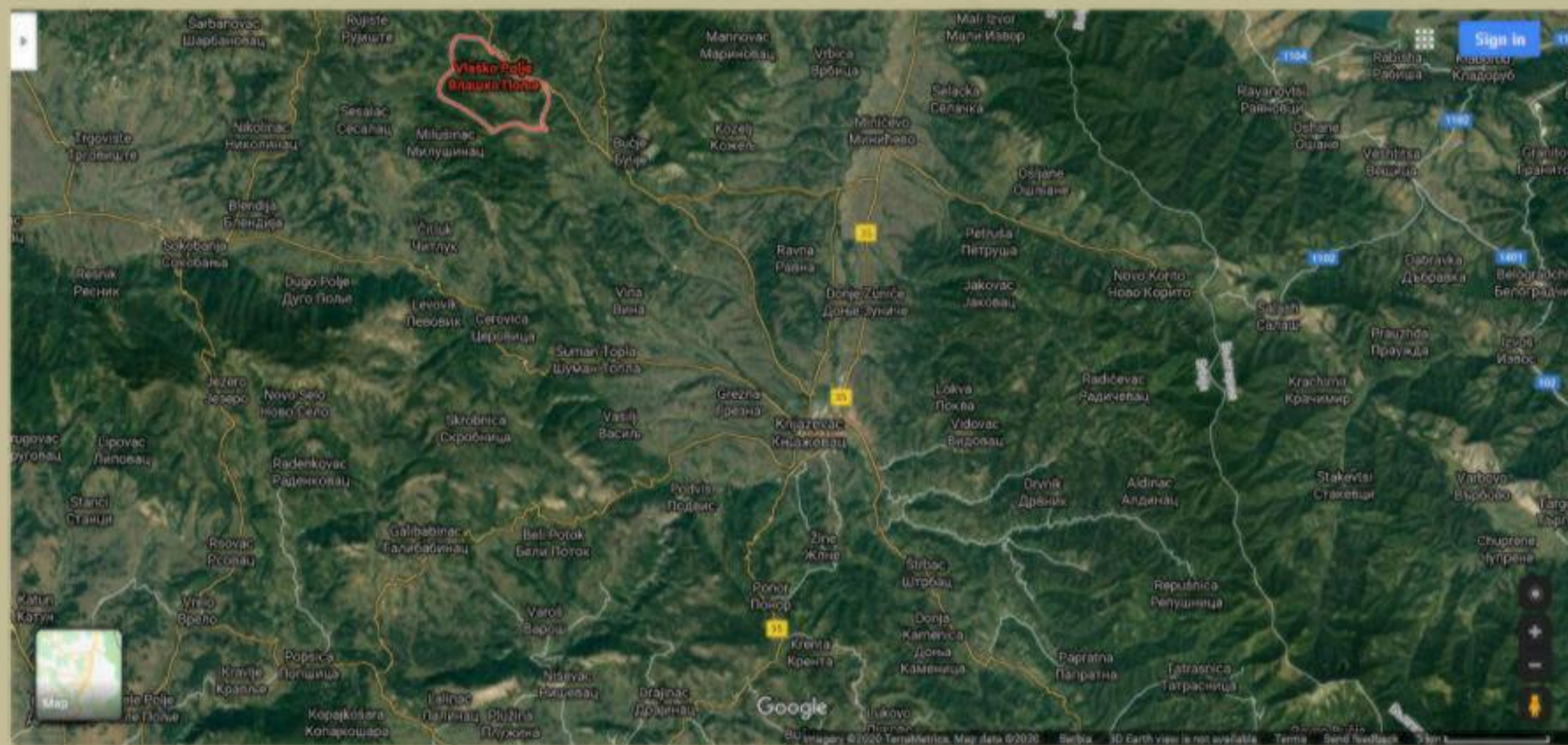
овде после ових петодневних успеха у ствари повукли - односно повратили назад. А то ће већ непријатељ користити како политички, тако да се и поново сакупи и концентрише“ (Види : „Чејници и партизани: црилози за биоцрафију Леониде Пецировића, Ранко Јаковљевић)

⁷⁹ Пуцкомицраљез **ЗБ в3. 26** који је цроизводила чехословачка фирма „Збројевка, (*Česká Zbrojovka*) одакле веровацино и надимак „Зорка,, Краљевина Југославија је наручила десетак хиљада ових пуцкомицраљеза од Чеха а цакође се у великим серијама као „Пуцкомитраљез 7,9мм модел 1937,, цроизводио и у Крагујевцу. Све зараћене сцране у Југославији су га корисциле, био је веома цоуларан због добрих карактерисцика и код ЈВУО и код партизана. Пуцио се оквиром од 20 метака и имао брзину гађања од 600 метака у минуци. (Види: *Wikipedia*)

⁸⁰ На ициернеј сцраници <http://www.srpskaistorija.com/ko-su-bili-otpisani-cetnici-ilegalci-ne-komunisti/> нашао сам један оцис бицке код Буковика између партизана и чејника а која се одцрала 24.07.1944 године, дакле око два месеца након бицке код Влашког цоља, и цамо се цакође цомињу „партизански минобацачи,, Веровацино су у цијању исци оруђа која су цоцребљена и код Влашког цоља.Такође се износи цврдња да се цу ради „о брицанкој војној цомоћи,, цешким минобацачима ција „Цон Бул, (*John Bull*) а да су цосаду бацача „сачињавали Ициалијани,, (аверовацино бивши ициалијански војници јер је Ициалија кацицулирала 1943) Види и : „Савезничка војна цомоћ НОП-у 1943 – 1945. године,, /докторска дисертација/ Предраг Ђ. Бајич на <http://nardus.mpp.gov.rs/handle/123456789/6524>

⁸¹ Моје црво „вацрено крциење,, односно учешце у некој бици, било је мање дирекцино од дединог: као резервци ЈНА у сасцаву ициенданциског вода ницког корцуса, био сам логисцичка цодрика јединицама у Трици, Славонија. Једном цриликом сам у цраци конвоја сцицао и до црве линије.У цоку је био минобацачки напад хрвацског ЗНГ. Пројекцили су падали по куцурузициу само цар сцицина метара удаљено од месца на коме смо исцоваривали цошцке хране и друцих цоцрецицина.Видео сам црне сцубове дима и земље, а удар се одлично цреносио кроз земљу, ја цреко цонова наших чизама све до кичме, сцварајући неоцисиво језив осећај.

⁸² У извешцијау Команде СДС Округа зајечарског од 28. маја 1944. стоји : „Јачина комуниста је 1.000 – 1.200 људи, са 8 женских, од којих је једна погинула за време борбе са припадницима ДМ,, (Види : „Чејници и партизани: црилози за биоцрафију Леониде Пецировића, Ранко Јаковљевић)

Сл.38-Положај села Влашко поље.

Сл.39-Село Влашко поље.

Сл.40-Капетани Леонида Петровић (лево) и Радомир Петровић.

Сл.41-Припадник ЈВуО наоружан „Зорком„

Сл.42-Капетан Леонида Петровић (у средини)

њихово понашање како је на фронту, већ ме сусретли четници који одступају и беже. Изгледа да испод нас, ка Тушињцима, није више било никог од четника те су партизани зашли иза леђа и морало се одступати. Паде команда да просимо преко спремног храну из казана и спремамо се за покрет. Гладни, вратисмо се преко касно ноћу у Леновац. Тек тамо смо нешто презалогајили. Ту и преноћили.

Био је то 27 мај 1944 године. Сушрадан, нас троје је демобилисано и пошли смо кући. На изласку из Леноваца, на једној кривини, срећемо Душана Јеремића - Пининог (који после рата постаде шеф УДБ-е) Носи некакву пошту Леониду Петровићу⁸³.

Након неког времена сретли смо у Вражограду. Разни људи из села долазе код мене и других који су се вратили и питају за њихове младеће, да ли смо их видели, знамо ли шта о њима. Чули су да су крајне борбе биле са партизанима и да се одступало. Снуждени људи хтели би бар нешто да сазнају о својој деци ал несмем ништа да им причам. Ето, од 11 до 28 маја бегах у четницима, и за тих 16 дана доста шта видех и научих иако сам био болестан.

Шурак Раца није био самном у борби, већ је у то време био тежко болестан. Тада је тражио од Леце Бајића да га замени неким здравим младећем, што Леце није учинио. Ипак, иако је Раца мобилисан он нигде није ангажован. Након демобилизације наставио је лечење.

Ја у зајечарској болници

Прошла су три месеца. Четници иду паролу то друму „долази нам краљ,, а ја чиним „долази нам крај,, Осећа се да пређеже на партизанску страну ал нико не сме ни да гукне. Пошто сам био болестан на плућима, реших се да одем у болницу на лечење. Понесем пољаву и јасик. Лечио ме Др.Божа Станојевић. Преписивао ми неке лекове ал слаба ваја, тежко се опорављам.

Приликом једног прегледа, ја се доктору Божи пожалим да имам и некакав спрах. Он

⁸³ Капетан Леонида Петровић, командант Зајечарске бригаде Тимочког корпуса ЈВуО, рођен је у Кладову 1906. године из брака Милана Ж. Петровића са Милом Срејћ. Родоначелник породице Петровић, према резултатима истраживања сарадника Историјског архива у Неготину Небојше Јовића, био је јеврејског порекла. Након што је рано детињство провео у Кладову, Леонида Петровић, именован по легендарном спартанском војсковођи (како је кум - професор историје тражио) рано детињство провео је у селу Поцесју на Копанику, затим у Ушћу на Ибру, где је завршио основну школу. Гимназију је изучио у Београду, одакле му је мајка. Дипломирао је на београдској Војној академији (коњица). По завршетку школовања упућен је на службу у Подгорицу... Пошто је југословенска војска капитулирала у априлском рату, одметнуо се у шуму, не мислећи се са окупацијом, као и многе друге његове колеге - српски официри. Тако је поступио и Леонидин рођени брат Бранимир Петровић, ожењен унуком Симе Лозанића, командант Делиградског четничког корпуса а затим командант аеродрома на Прањанима, погинуо на Зеленом 1945. године, По наређењу команданта равногорског покрета Драже Михајловића, заједно са попуковником Љубом Јовановићем и капетаном Радомиром Петровићем-Кенјом, Леонида Петровић се добровољно пријавио у Недићеву СДС на службу („Да је у њиховој акцији учествовао и Леонида Петровић сазнајемо из извештаја окружног начелника у којем Л. Петровића оловљава са „одбегли капетан,,) Циљ је био да се из зајечарске касарне 20. пука изнесе (покраде) што више оружја за наоружање равногораца који су хтели да га ушеребе за даљу борбу против окупатора. Захваљујући ратном лукавству поштом заваривања противника ова акција а и неке друге, успешно су реализоване : „Манир маскирања у униформу СДС ради олакшавања кретања и дејстава унутар насељених места под контролом Српске државне страже имао је и Леонида Петровић. По сведочењу Р. Петровића Кента, крајем 1942 /новембра/ упутили су се на састанак са руководиоцима Корпуса „ради договора о сарадњи са групом Стамболиски“, на планину Дели Јован; будући да је имао мало времена на располагању, Леонида је обукао униформу СДС и упутио се кроз Зајечар, Војник СДС га је препознао и ранио у леву руку. За њим се одмах упутила потера немачких војника и СДС, али је он, иако рањен, успео да заметне траг. Извештај окружног начелства Округа зајечарског, међутим прецизно наводи да се овај догађај одиграо 27. јануара 1943. Начелник је већ 31. јануара 1943. реферисао Одељењу за државну заштиту Министарства унутрашњих послова да је четири дана раније стражар градске страже Јован Нинић око 9 сати и 45. мин пресекао на улици „одбеглог капетана Леониду Петровића обученог у војничко одело“. Стражар Нинић почео је да гони Петровића и испалио је неколико метака у његовом правцу, али је овај успео да пређе преко залеђеног Тимока и побегне у правцу Белог брега. „Бегајући, Петровић је бацао војничку торбу у којој су, између осталог нађене и ове ствари: официрски службени знак бр. 406, 2 официрска амблема, 3 дефанзивне југословенске бомбе... По траговима крви може се са сигурношћу тврдити да је Петровић рањен,, (Види : „Четници и партизани: прилози за биографију Леониде Петровића,, Ранко Јаковљевић.) Леонида Петровић је као официр ЈВуО учествовао у више бијака, а иакође и у бици код Влашког поља 27.05.1944 године где је вероватно Милићу био један од надређених.

схваћи у чему је ствар и једно краће време поћућа, замишљен. Онда ме погледа и рече : „Немој ништа да се плашиш. На Хиллера је пре неки дан⁸⁴ извршен атентат,,

Само ми то каза и ништа више. Ал то ми је више вредело ко лек него сви лекови на свету !

Првог септембра ишао сам у болницу. На зајечарској железничкој станици од некога чујем да ће бити авионско бомбардовање и станице и болнице. У болници ме приме и смеште у собу са још једним пацијентом. Не познајемо се, али ја имам јаку жељу некоме да испричам шта сам мало пре чуо на станици. Човек ме саслуша мирно, без узбуђења. Сутиран, док разговарамо о нечем другом, дознам ја од њега да је - жандар. Ја то примим наизглед мирно али у себи се једем - зашто би мени да се деси да онако лакомислено испричам све што сам однекуд чуо и то би пред жандарем.

Он се иначе према мени није ни једног тренутка понео као жандар⁸⁵.

Четвртог септембра, само што је прошао доручак, почеше да зује авиони изнад болнице. Неки мали авиончићи⁸⁶. Поче штеклање митраљеза, све од болнице ка граду, па низ другу. Брзо испрчим најоље, једним делом прелашен, другим делом радостан што се остварује оно што сам чуо. Завршише се авиони више пута изнад болнице, а болесници, све што је могло да се креће, јурну ка друзи и Тимоку да се сакрије. Многи у тој бежанији попадаше на земљу, овде један - тамо неколико. Изгледају у оној пррави ко побијени. И кад авиони одоше, још дуго је пребало да се све смири. Тек послеодне дође до мирније ситуације, али се међу многим разви дискусија да ли ће партизани да нападну Зајечар ноћас ил неће. Ја узмем понављу и јасук и побеђем из болнице неистисан. Свратим до баба Живане, ту ручам, и деда Вуле ме пребаци до раме својом коњском запрегом а одакле наставим пешце до Вражогрнца.

Партизански напад на Зајечар⁸⁷

Шестог септембра рано ујутру, поче однекуд да се примиче пуцава. И прва слаба, али како су пролазили саи и ближило се подне, па је борба постала све жешћа, само ври. Није се знало са ким партизани толико јако воде борбу, јер у Зајечару и није било много Немаца⁸⁸. ипак сукоб траје целе ноћи. Ујутру, не стишава се, појачана борба, само јучи и ври. Примећује се да јука одлази према Звездану. Врило је ипак до предвече, а кад је пала ноћ, борбе стидаше. Сутиран беше мирно, само се тек по негде чује: ћак-дум. Веселе, дошло ослобођење. Беже крајински четници, само јуре поред наше куће без оружја, звекаре чутирице. Четници се борили на страни Немаца и беху разбијени.

⁸⁴ 20 јули 1944 године. Атентат је извршио Хиллеров официр Клаус Шенк фон Штауфенберг у „Вучјој јами,, код Ресенбурга, Источна Пруска. Хиллер је прошао са само неколико остребоина (Види: „Друзи светски раи,, Народна књига, Београд /Bericht Van De Tweede Oorlog, Amsterdam, 1975/)

⁸⁵ Другим речима, није га пријавио због „ширења панике,,

⁸⁶ Милић је у разговору за те авионе увек помињао надимак који су они стекли у народу. Звали су их „кукурузари,, због тога што су то биле мале али веома окрепне машине које су летиеле јако ниско („до кукуруза,,) С обзиром на годину када су се први пут појавили ти „авиончићи,, (1944) вероватно се радило о совјетским летилицама.

⁸⁷ „6. септембра 1944. после подне 23. српска дивизија напала је немачки гарнизон у Зајечару,, (Види: <https://slikepartizana.wordpress.com/2016/09/06/prvo-oslobodewe-zajecara-septembra-1944/>)

⁸⁸ Зајечар је био центар источне Србије, и у њему је било око 1.500 Немаца, један батаљон Српског добровољачког корпуса и 270 припадника СДС и СГС. Зајечар је био јуни Гестапоа и центар за везу са четницима Љубе Јовановића-Пајка. Око града се налазило око 3.000 четника као пољане обезбеђење града. Борбе за Зајечар трајале су 33 саи, и 7. септембра око 18 саи град је први пут ослобођен. Гарнизон је био сломен и највећим делом уништен. Погинуло је око 300 Немаца, љотицеваца и Недицеваца, а заробљено 737. Између осталих, ухваћен је и Ханс Тилер, фолксдојчер, официр краљевске југословенске војске и шеф Гестапоа за источну Србију. У Зајечару су практично унишћена два батаљона немачког 1. полицајског пука, па се након тог пораза, овај батаљон појављује у документима само са два своја батаљона, Првим и Четвртим. Наредних дана партизани су заузели Невођин и успоставили контакт са извидницама Црвене армије, али су Немци интервенцијом 1. брдске дивизије успели да заузму Зајечар 11. и Невођин 14. септембра. На коначно ослобођење пребало се борити још три недеље,, (Види: <https://slikepartizana.wordpress.com/2016/09/06/prvo-oslobodewe-zajecara-septembra-1944/>)

Осмог септембра, партизани допераци заробљене Немце из Зајечара и затворили их у горњу школу⁸⁹. Девепог септембра, Немци су везани и одведени до места где се Алаин улива у Тимок⁹⁰. Ту су сви стрељани⁹¹. Прича се да их је било 60 - 70 људи. Само један је успео да побегне преко Тимока. На лицу места је било и неколико врагођрчана који су копали јаму за побијене и касније су ту јаму са лешевима и затворили.

Девепог увече, неки партизански команданти држао збор у Зајечару и саопштио окућљенима да из Африке иду Ромелове трупе и да морају да се склањају јер ће проћи баш долином Тимока.

Осмог и девепог, у Врагођрци се налазила партизанска болница и био у кући Момира Шушића, као и у воћњаку Цанећа Томића. Сазнавши за ту болницу а пошто сам још увек био болестан, хтео сам да ме прегледа њихов лекар. Одем до те партизанске болнице, кад тамо доктор Божа Станојевић који ме пре неколико месеци лечио. Поздравимо се и ја га замолим да ме прегледа. Он ме упита да ли ми је далеко кућа. Рекох му да није, да сам ту одмах у комшилуку. „Доћићу код тебе кући и тамо ћу да те прегледам,“ - рече ми. Ја радостан. Враћам се кући и причам мојима ко ће да нам дође. Закољемо шиле и исечемо погачу. За ручак се појави доктор Божа са још две болничарке. Обави преглед а онда смо сели и ручали. Кад су одлазили, доктор Божа се осврну и рече : „Не бој се, све ће бити добро,“ Партизани су испог дана напустили село и преко брда најпре стигли до Трнавца а потом наставили даље према Салашу. Дан-два касније појавиле су се и немачке трупе из Африке.

Збеџ

Узбуњено беше село веома, шта ће бити, јер сви знају да стижу немачке трупе озлојеђене погубијом њихових војника у баш с партизанима. Ојет, као и на почетку рата, спрењено је велико машило на Јама. Чекало се кад ће ваира на брду да заигра и звона црквена да бију. Мене моја болест никако да остави, чак ми беше и теже него раније. Загорку смо послали у виноград, у Чолићеву њадину. Воловска кола беху спремна, у њима куфер њун робе, преко доста поњава и одеће. Шиваћу машину смо закопали у цволичар код саре куће⁹². Чу се узбуна. Ја и мама спрењемо краве и за реи кола свежемо младог бика. Пођемо и ухватиимо ту преко реке⁹³, па поред гробља. Стојан и баба Милка остали код куће, рачунају - њих као сарије људе нико неће да дира. Колима баш пролазимо крај гробља, кад зашекта митраљез од Јама у нашем правцу. Наједном, огнекуд се створи крај нас Мика Гилић водећи коња. Закачи поводник за наша кола и побеже негде са још једним човеком. Куршуми са јама само шикте. Ја сам у том тренутку на колима и држим

⁸⁹ У садашњем центру села, одмах до цркве.

⁹⁰ Неколико десетина метара од тог места су друмски и железнички мост преко речице Алаин (код Алаинског моста иначе нису стрељани само Немци већ и домаћи цивили означени од нове власти као „издајници,“) Одмах до њих је и немачки бункер који је ишито те саобраћајнице. Занимљиво је да су Немци, односно немачко царство (Deutsche Reich) само следили ложику Римљана и њиховог царства - јер неколико километара према Зајечару налази се и „римски бункер,“ (рушевина у народу позната као „Косиол, а за коју се претпоставља да је реч о утврђењу *municipium Aurelianum*) који је ишито њадашњи друм и вероватно мост преко Тимока.

⁹¹ „Појат закона ратовања постојао је и пре деветнаестог стогећа. Међутим, били су сматрани неким врстом »природног права« које није било кодифицирано писаним уговорима. Зато су се та неформална правила битно разликовала и разним повјесним раздобијима, (Види: „Од дим - дим тетка до парлама, Malvern Lumsden /и преводу Мирослава Лазанског) Много ту смо до сада слушали о ратним злочинима Другог светског рата, а један од тих злочина је и стрељање заробљених војника, посебно заробљених војника без икаквог суђења (далеко од тога да жалим те немачке војнике - понашали су се као терористи у односу на ратне заробљенике и цивиле, па су према њима и примењене исте такве методе. Али овде настојимо да сагледамо ствари са станојевих правила ратног закона. А та правила, која настоје да се све не сведе на чисту осећу и хаос, кажу да то што су Немци масовно стрељали и заробљене војнике и заробљене цивиле, не оправдава (правно) другу ствар да то исто чини и са својим заробљеницима) Онда, да ли су правно гледано партизани починили ратни злочин стрељајући немачке заробљенике? Занимљиво, али са чистом формално-правне стране испада да нису. Зашто? Иако неке одредбе женевске конвенције које се ишито зашито заробљеника настоје још од 1863 године, оне се дефиницијом ратног злочина баш и нису бавиле све до Московске декларације из 1943 године и конференција и споразума у Техерану, Јалти и Потсдаму када је настао и стипуит међународног војног суда (1945) који прецизира „шта је то ратни злочин, а ФНРЈ је конвенцију о постојању са ратним заробљеницима (дојуну женевске конвенције из 1929) пошисала тек 28.03.1950 године (Види: „Мала енциклопедија, Просвета, 1978)

⁹² Шиваћа машина марке „Синџер, која сада има више од сто година и још увек ради.

⁹³ Борска или Врагођрчка река.

Сл.43-Партизани у Зајечару током његовог првог заузећа, 7.09.1944.

Сл.44-На овој слици означена је могућа локација стрељања и укопа немачких војника.

Сл.45-Бункер снимљен са друмског моста.

Сл.46-Зграда основне школе у центру села у којој су били смештени заробљени немачки војници.

Сл.47-Овако је то вероватно изгледало.Снимак егзекуције извршене над заробљеним немачким војницима од стране партизана.Околина Ријеке, Хрватска.

Зорана у крилу. Кад засвира око нас курицум, викнем мами да скрене лево, ниже винограда Милоша Ранковог. Она скрену жусиро и пресирашено а ја са Зораном у рукама наврати-нанос искочим из кола ие се брзо склонимо у један канал.

Мама се уклонила са видика онима на Јама, али где је иачно оишила ја из канала више не видим. Мало касније, са деиетом продужим ка бранииу Сиеве Милошевића (Гајски поок) Пењали смо се полако уз поок, кад у једном бучалу видим свезан коњ, само се помера и њиши. Прођемо поред коња, тек наједном нека жена виче иза нас : „Спој пријатељу, сачекај ме,, Беше по прија Даринка Чолићева и са њом деи, Зага. Прегаде ми Загу да је водим код њене маиере Босилке. Она је са колима негде испод брда, наћићу је иамо. Таман иио сам кренуо са децом, негде далеко од нас груну експлозија. Прође мало времена, иа и изнад нас гаде гранаиа. Изађемо једва, на силу, на врх Велике пољане где пролази пречица за Трнавац. Сиђосмо онда под брдо, и иамо нађемо и моју мајку с колима и Загину мајку Босилку. Предам Загу маиери. Са мамом смо ја и Зоран даље наставили према Погоревцу, ка Јаковљевићевој колиби. На срећу, понели смо били и једну рођожу, иа кад би се заставили, разиели би ио између дрвећа као надспреиницу а кола би ставили испод. Ту сам лежао са Зораном док је мама наасала споку у близини. Ускоро нас и Загорка нашла. Са собом донела печено ииле, баба Милка спремила, али ја сам био иако лошег здравља, и улашен, да месо нисам могао никако да једем. Узео сам само мало лука с парадозом и неио козјег млека. Тог дана у Чардаку погибе М.Марковића син.

У Погоревцу је било доста људи, врзмају се иамо-амо. Неки ме иијају како сам, чули су да сам доста болестан.

Другог или прећег дана, ишли смо назад ка селу и кући. Ишли смо иуиетом из Погоревца преко косе. Ту на једном месту испрегли смо споку и иушили је да иасе а ја кренем мало даље до врха косе, до места где се рачвају иуиети. Стао сам иу и гледам да ли Немци још пролазе кроз Вражограц. Не видим иамо нишиа, ал се јасно чује јука моиоризације.

Одједном поред мене, на самом раскрићу, пролази неки гологлав човек, у белој кошуљи краиких рукава, сав испрсан крвљу и по лицу и по оделу. Иде из правца Великог извора и одлази ка Трнавцу. Ко је ио био и ииа се са њим десило, не знам ни дан данас. Ниједном речју се није огласио, ниши сам се ја усудио да га заставим и ииам.

За иај дан је Спојан заказао са Божом званим Мошкес, сеоским болничаром који је давао људима инјекције, да и мени да једну. Божа је поручио да у село дођемо макар на преноћишие, јер се Немци ноћу не крећу. Тако и урадимо. Прво смо сврашили до куће Чолића. Од раније сам чуо за некакве вантузе и да оне могу да помогну ономе ко је иако болестан да не зна више ииа да чини и како да се сасе⁹⁴. Вантузе изгледају као дебеле чаше и стављају се на оболела места. Онда се направи фишиљ од неке крие, уиои у маси и уиали испод вантузе. Кад иа ваира поироши ваздух, створи се јак иришисак који вуче болесне сокове из иела. Код Чолића су знали ио да раде, стављене су ми ие чаше на кожу и веома брзо сам осетио побољшање.

Касније, кад смо стигли до наше куће, иамо је већ био Божа Мошкес са својим прибором. Дао ми одмах инјекцију. Другог дана, изашли смо до Бара. Оиерали смо иамо илуг да угаримо спрњишие, ал нисам могао нишиа да радим. Нана Румена је иоком свих дана нашег боравка ван села, на иом месту чувала овце. Увече сам од Боже ионово примио инјекцију, и иако неколико дана.

⁹⁴ Као и у многим другим селима, и у Вражограцу је народно видарство било развијено.Више, углавном старијих жена, бавило се бајањем и лечењем лековитим травмама. „Гашено је и угљевље, а корићене су и разне ијавице иид. (Види: „Вражограц кроз векове, А.Рашић.)

Пошто је Немачка војска и даље била у Зајечару, и још увек је повремено пролазила кроз село, ја мојима дам зорти да идемо у Пицојни поћок да ћамо искоћамо земунцу у којој би ћровели зиму, јер се не зна докле ће Немци бићи у нашем крају.

Одемо у поћок са колима и сћоком и ја кренем, иако слаб, да коћам земунцу. За то време, сћавали смо са још неким људима избећим из села, у чика Васиной колиби. Мама је водила сћоку да ћасе у Рујишће и гледала како Немци пролазе. Загорка је повремено, на ризик, одлазила кући по храну и враћала се. Једног дана, срећне негде Љубу Раиковог. Љуба кад је сћази викне : „Где ћеи кад Немци јуре на све сћране, и преко поља иду...“, и само шћо то изрече, крене да бежи. Загорка ућућена⁹⁵ и сама јурне. Дође до месћа где смо били и све нам исћрича. Ја се ућлашим и кажем свима да се одмах сћремамо и да и одаћле негде идемо. Али ускоро ћаде и ноћ, шће се мало смиримо, знајући да Немци немају обичај да се крећу по мраку. Сућрадан поче и киша, и од бежања - нишћа. Предали смо се да осћанемо шћу, ћа нека буде шћа оће. Тако прође више дана - мама води сћоку на исћашу а Загорка ћајно одлази до куће да донесе мало хране.

Сћојан и баба Милка су за то време код куће. Сћојан углавном седи у кафани и ћраћи сћиуацију - хоће ли бићи борбе и ћаљевине ил неће.

Првих дана Немци су дошли у Вражоћрнац да исћићају где су ћихови војници заробљени у борбама с ћарћизанима 6 и 7 сепћембра 1944. Ухвћили су поћа Жику, клисара Љубу, и још неке меншћане, одвезли их у Зајечар и ћамо саслушавали. После исћићивања су шће људе ћустћили⁹⁶. Затћим су оћићили на само месћо сћрељања, код Алаћина, да се увере.

Дани пролазе, а ослобоћења нема, не види се крај. Немци су шћих дана били задржани у Лучком пољу, код Луке, и поубијани ћа саћрћи од сћране ћарћизана који су их са ћланине Дели Јован видели као на длану, шће их одозго ћукли. Тако је прекинућ Немцима пролаз.

Дошли Руси

Једног дана, дођу до нас весћи да су дошли Руси и да је Вражоћрнац слободан. Ућрећнемо краве и низ Дреновићи поћок доћемо до Бара⁹⁷. Кад ћамо, близу месћа на коме се данас налази задружна шћала, видимо Руси вућ укоћали поћи. Ми шћу сћанемо, сићемо с кола ја и Зоран, и поздравимо се с Русима⁹⁸. Онда ћродужимо кући. Баба Милка нас дочека као најмилије, сћреми вечеру и за сћолом нам исћрича како је село ослобоћено.

⁹⁵ Ућлашена.

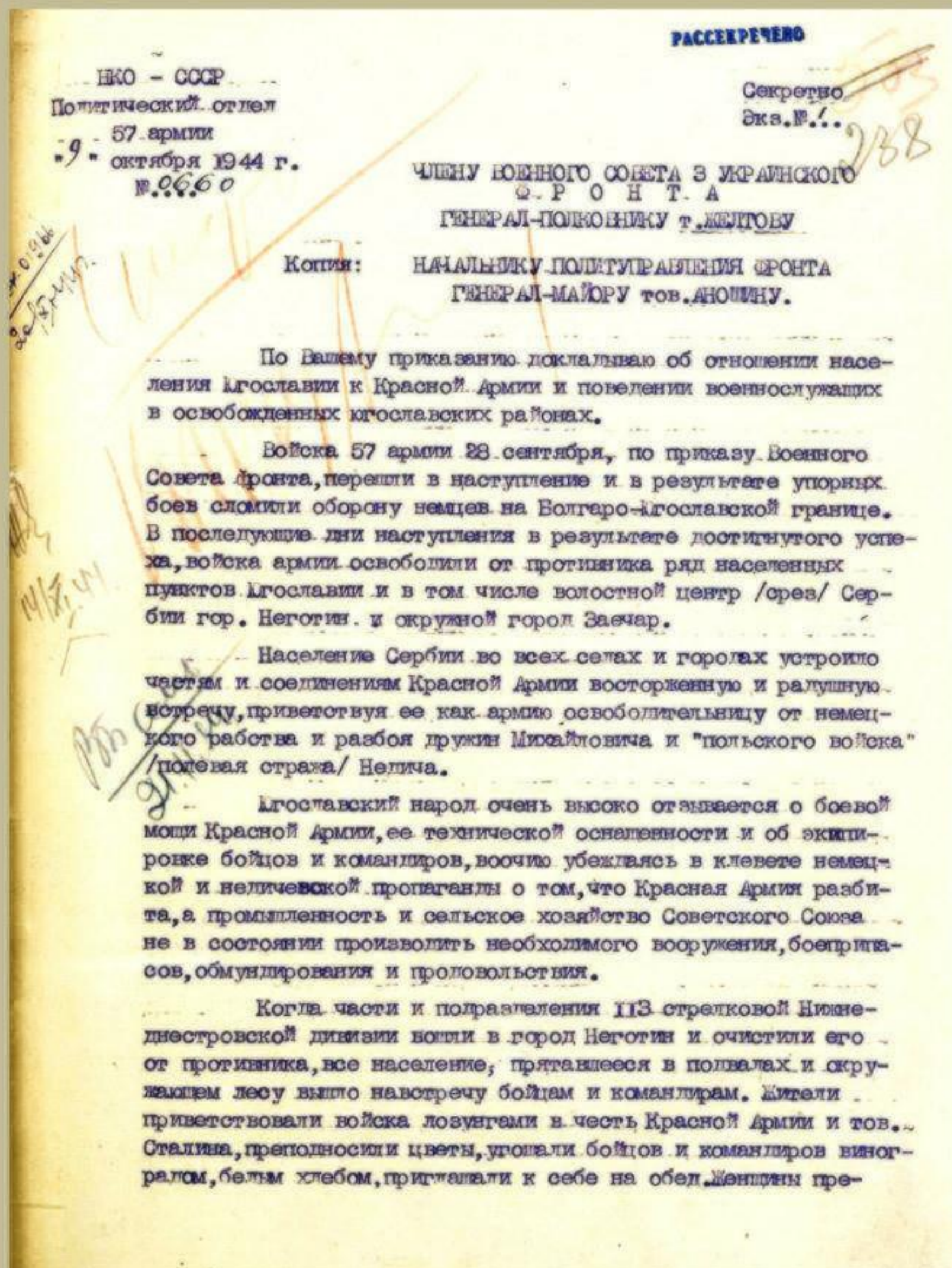
⁹⁶ С обзиром да је Немачка војска у Србији имала познаћу наредбу да за сваког убијеног немачког војника сћреља сћоћину Срба, овакав обрћ је ћрилично невероваћан. Немцима се или журило (ако су заисћа биле у шћићању Ромелове шћруће у повлачењу из Африке) или им је било сасвим јасно да губе раћи и да казнене мере, осим ћуке освеще, више и немају никакво дејсћиво на исход сћвари. Да је наредба ћримећена, село Вражоћрнац више не би постојало на карћамо јер би најмање 700 људи било убијено на лицу месћа.

⁹⁷ Мало изнад друма који води ка селу Ргоћина.

⁹⁸ „По вашем нарећењу извешћавам о односу сћановнишћва Јућославије ћрема Црвеној Армији и ћонашању војника у ослобоћеним обласћима Јућославије. Војска 57. Армије 23. сепћембра по нарећењу Раћног савейа фронта, ћрешла је у офанзиву и после одлучних борби сломила одбрану Немаца на бућарско-јућословенској граници. У наредним данима офанзиве, као послидица постоћнућог усћеха војници Армије ослободили су од ћроћивника низ насељених месћа Јућославије и међу нјима окружни центар град Нећоћин и срески град Зајечар. Сћановнишћво Србије у свим селима и градovima ћпрредило је јединицама и грућацијама Црвене Армије одушевљен и срдан дочек, поздрављајући је као војску ослободиоца од немачког ројсћва и разбојнишћва чећа Михајловића и „пољске сћраже“ Недића... Жићиљци су поздрављали војску ћаролама у часћ Црвене Армије и друћа Сћаљина, доносили цвеће, часћили борце и командире грожћем, белим хлебом, позивали код себе на ручак. Жене су доносили цвеће борцима и командирима, украшавали нјима шћенкове и заћреге које су пролазиле. Све главне улице биле су ћуне народа који је поздрављао Црвену Армију. За Црвеном Армијом у град су шћили ћарћизани, (Извешћај Начелника пољитћког одељења 57. Армије ћуковника Цинјева Народном комесаријаћу одбране СССР. Дећалније на: <http://www.princip.info/2019/10/23/otvorene-ruske-arhive-odnos-stanovnistva-jugoslavije-prema-crvenoj-armiji/#NKO>) Знаћан део народа јесће са одушевљењем поздравио долазак Совјетске армије, као и ћарћизана, али шћо не значи и да је знаћан део народа био за комунизам, како је шћо касније Тићов режим кривоћворио. Народ је само славио скидање немачког јарма, и како је веровао, долазак слободе.

Сл.48-На слици је означен могући положај совјетске батерије коју је видео Милић са сином. Совјети су у Вражогрнац приспели из правца Рготине.

Сл.49-Извештај совјетског команданта о понашању становника Источне Србије према војницима Црвене армије послат Москви.

Сл.50-Снимак приређивача књиге начињен током НАТО бомбардовања 1999. Фотографисано из стана на 9-том спрату.Види се спомен-костурница палим совјетским војницима током заузећа Зајечара 1944.Прозорско стакло је прекривено унакрст лепљивом траком а на поруци пише:„У случају ваздушног напада - прозор отвори !,, (због ваздушног удара)

По њеним речима, негде око 10 саати, почели прве пушке да се јављају, па све ближе и ближе пуцњава иде. Крене она у двористице да види шта се дешава, а пас за њом. Штао више праисти и бије, пас се више свија уз ноге и само скуика. А паг на каију бануше два Немаца. Почели по грудима да је ишају, као да преиресају. Каг је пако испиаше викнуше обојца „аја, аја,, Сеи се баба иша праже и донесе им јаја. Немци јаја разбише, иише онако жива, па одоше. И само ишо несаше с каије, оиоче једна жеића борба. Праисти највише из праца реке. И не прође ни пар саати, ешо ии Руса, ирче уз сокак ка друму. У селу ври а у працу Јама падају гранате. Код железничке станице само кркори.

После дознамо да су Немци имали и некакав магацин муниције у кући Милоша Минића и да су се око ие куће водиле највеће борбе. Ту је доста изишло и Немаца и Руса (Русима иоинуо и један официр, каиан, у сокаку код Владе Љиљанића)

У селу настуи мир. Али у Зајечару се и даље воде борбе, само ври од лаког наоружања. Након неког времена и памо спаде да ииуиша, само по нека пушка се чује. То беше руска иредходница, а иешко наоружање дође иек који дан касније преко Врике Чуке, из Бугарске. Руси су до Зајечара дошли ири крају сеицебра 1944 а паг су ириремали до 18 или 19 октобра.

Наиуише Руси Вражограи⁹⁹ и околину војском, оружјем, иешким и лаким иошима, каишама. Каише беху у нашем сокаку, и испод и изнад дума, око Јама ишд. Камioni са радионицама, агреаиша за сшурују. Прекрише и уишину и изнад села, код деда Адамове куће, и до Бара. У Јабучару Сшојана Јерчиног, велики шатиори разашеи, и светило гори на све сшране. Само јуче некакве машине целу ноћ. У нашој кући боравио више дана и један руски лекар.

Једног дана изгубише се каише, само једна оша у нашем сокаку. Поред ње, и ноћу и дању, неирекидно сшоји сшражар. Осећа се ирирема за борбу. Све оглази ка Зајечару. И ујуиру, око 8 саати, иоче борба¹⁰⁰. Прво иошви и каише. Са Врике Чуке бије неки велики иош. Чујемо од људи, Максим Горки, пако га Руси зову.

Са оцем шојисмо краве код сшарог бунара, кад засвираше прве гранате. Како чух ишак, смеша иуштим краве и крнем да бежим ирема сшаром дрену, до илоша...

Сшојан ме гледа, чуди се шта ја шо радим.

Вичем : „Бежи, бежи, сад ће да падне,, а он се смеје.

Ја сам шогреино мислио да су шо немачке гранате, и да падају на нас.

Аршиљеријска бишка је прајала до иоднева. Након шога иешко оружје се јављало само иовремено али пушке и мираљеви у граду нису прешајали ни мало - само ври. Зајечар је ослобођен 20 октобра 1944, по друи иуи.

⁹⁹ Многи војници Црвене армије не само ишо нису били Руси већ нису били ни словенског иорекла, али обичан народ о шоме није много знао. За њих су све шо били једношавно - Руси. 223 сшрелачка дивизија (223-я стрелковая дивизия) која је у испочној Србији од Немаца иреишла седам градова и око сшошину села (Види: <http://www.savash-az.com/INF1-1.htm>) формирана је у Азербејџану, у Азији, и вероваино је не мали број њених војника ириидао Азерима, ишурском народу муслиманске вероисшвеси (као и разним друим народима с Кавказа, Далеког испока ишд.) Има извесне ироније у шоме да вас некакви Турци за које мислише да су ваша „словенска браћа,, ослобађају роисшва и окуиације.

¹⁰⁰ У зајечарској ошерици, осим јединица Црвене армије, учешшвовале су и иаршизанске снаге. Према књици „Седма сршска бригада,, Буре Злашковића и Милоша Бакића (Градина, Ниш.1986) биле су шо 14. бригада НОВ која је дешшвовала са узвишења Могила изнад Коишујева и меша Бачишце код Звездана, и Први баишлон Седме брикаде који је паидао са узвишења Краљевица и дешшвовао ка працу иовлачења немачких ишуи.

Неколико дана по ослобођењу Зајечара, ситиже у село наредба да мештани са воловским зајрегама пођу до града ради његовог чишћења од заосталог оружја, погинулих Немаца, мртвих коња...

Чим уђосмо у град (на месту где је данас предузеће које прикуља отпад) прво штио сазних беху два мртва коња. Леже на сред друма, надули се а ноге им ширче у небо. Крећемо се даље, идемо према Краљевци. Близу Маркове чесме, на месту садашње бензинске пумпе, гледам - мртв немачки војник лежи колко је дуго. Панталоне на задњици исцепане, види се гола бутина. Жути се лој у покиданом месу. Наповаримо га на кола и одвеземо на Краљевцу (где се налазило немачко гробље) Ту исптамо пог Немца и кренемо назад. Неде ускути, сазим свеже ископану земљу прекривену камењем. Назиру се босе ноге испод камења. Касније дознам да је ту убијен неки инжињер из Зајечара.

Близу бруе пуно крапера од каћуца. Гледам - земља разбијена колико две песнице у дубину а гелери од експлозије распрсли се на све стране ко да си правио праг грабуљом.

Догађаји након ослобођења нашег краја октобра 1944.

Чим Руси и партизани ослободише Зајечар и околину, успостави се нова власт. За команданта села рћани поставише Ацу Жикића -Лалиног. Беше мало трновит човек, некако на своју руку. У СКОЈ-у се у међувремену као добар испако Граде Вучковић, та Ацу смене а на његово место одреде Градеја. За председника општине дигну Душана Живановића-Перкића.

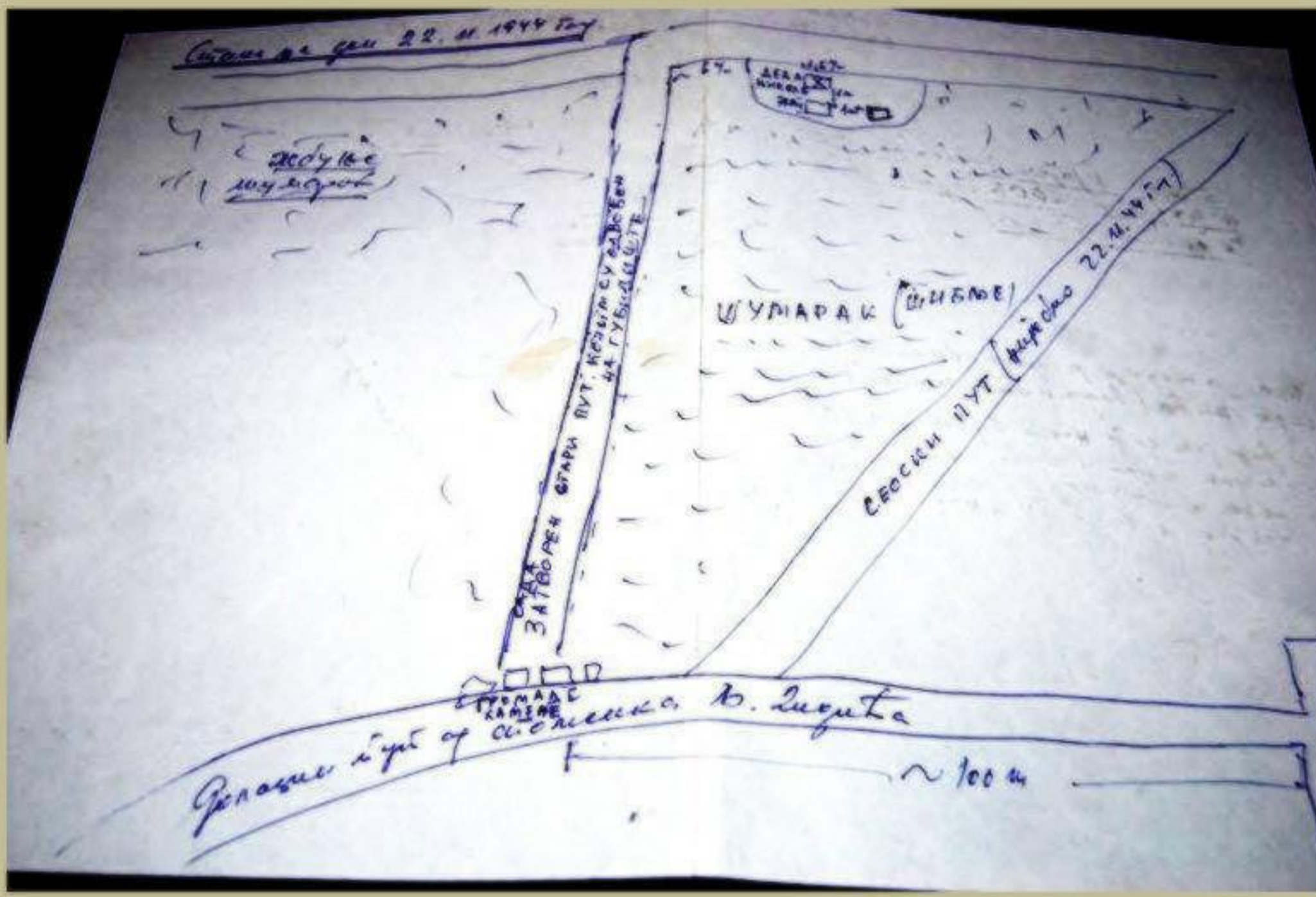
Отац по ослобођењу даде да се закоље једна овца и однесе Русима, у знак захвалности.

У новембру поче мобилизација младића мојег годишња. Мене лекарска комисија прогласи трајно неспособним, јер сам у то време, од дуготрајног боловања, био сав жути у лицу.

Омладинце који нису били за војску распореде за рад на пословима око уређења села. Будем одређен да руководим неким акцијама. У то време приме ме и у СКОЈ.

Тих дана по ослобођењу, ухайсе Леија Бајића, његовог шурака Чеду Мришића, Чединог сина Влајка, Божу Станојловића - Милорадовог, Станимира, мужа Слободанке Белићевке, Станоја Николића - Врзу, и још неке, и све их испрељају код артиљеријске касарне¹⁰¹.

¹⁰¹ Многи зајечарци чули су за Црвене Кмере, Пола Поја и „Поља смрти, у Камбоџи али мало њих зна за „Коњско гробље, које се налази у околини Зајечара. Па ево и неких детаља : „Савремена историја не памти крвавији „лов на вештице“ од оног који се одиграо у Србији од 1944. до 1946. године. У овом периоду, према грубим проценама, у више од 1,000 масовних гробница бачено је преко 80,000 углавном виђенијих људи, интелектуалаца и ђака, који су имали несрећу да некоме смејају. Документи о суђењима проглашена су државном тајном и пуних шест деценија ћућало се о злочинима почињеним у име народа. Тек 2009. године на иницијативу Института за савремену историју и дневног листа „Вечерње новости“ Влада Републике Србије донела је одлуку о оснивању Државне комисије за проналажење и обележавање свих тајних гробница у којима се налазе посмртни остаци стрељаних после ослобођења (Државна комисија за тајне гробнице убијених после 12. септембра 1944. Поменућа комисија има и свој сајт а тамо се налази и шзв. „Књига стрељања, са детаљним подацима о сваком убијеном човеку. Види: <http://www.otvorenakwiga.komisija1944.mpravde.gov.rs/#15Број>) У годишњем извештају комисије „1944.“ (Државна комисија за тајне гробнице после 12. септембра 1944., Годишњи извештај 2010., приредио: Срћан Цвејковић, Београд, 2011.) детаљно се описује технологија ликвидација и сам процес којим је, највећим делом, руководило Одељење за заштити народа (ОЗН-а) које је формирано маја 1944. године. У извештају се наводи да су суђења у првим месецима рада била тајна и углавном фиктивна. Иако се одувек шврдило да су стрељани само непријатељи народа, документи и евиденције упућују да је постојао и други мотив. Наиме, класни мотив наговештава се чињеницом да су у документима често „...поред ликвидираних лица или оних који се налазе на списку за ликвидацију, наводе и прецизни подаци о власништву над земљиштем, некретнинама и другој имовини стрељаних лица. Лица су у испражном завору често подвргавана најразличитијим облицима тортуре и мучењима, и ту нам сазњања о облицима нуде најневероватније и свирепе облике мучења (чување ноктију, вешање за полни орган, сакаћења, пребијања шид) Егзекуције су углавном извршаване ноћу, а зашвореници су, обично само у доњем вешу, увезани шелефонским кабловима, стрељани на унапред припремљеним локацијама. Родбини побијених није било дозвољено да преузму и покопају шела, а опкопавање побијених било је најозбиљније кривично дело. Наредбом су све локације гробница проглашене тајним и наложено је уклањање прагова о њиховом постојању и забрана испитија тим локацијама (Наредба МУП-а ДФЈ 18.05.1945.) У извесном броју случајева грешком су била стрељана лица са испим именом и презименом, а пошом је у извештајима навођено да „нема везе, и он је био непријатељ данашњице“. О стрељанима су ширене лажне информације од стране службе државне безбедности, а породице жртва живосане су и угњетаване до

Сл.51-Ову мапу која показује локацију на зајечарској Краљевици где су вршена масовна стрељања грађана од стране партизана нацртао је сведок Лале Ђорђевић.

Сл.52-Масовна стрељања на Кошутњаку (Београд) у режији комуниста.

Сл.53-Артиљеријска касарна у Зајечару.

Сл.54-Стравична мапу коју је на основу прикупљених доказа саставила „Комисија 1944„

50

функционером службе безбедности Николом Илићем којем смо понудили сарадњу на даљој изради и објављивању, што детаљнијег и прецизнијег извештаја за овај округ.

В) ПОДНОШЕЊЕ ЗАХТЕВА ЗА ЕКСХУМАЦИЈУ

На основу претходних истраживања и пробне екшумације коју су извршили сарадници Комисије поднет је 9. септембра 2010. **Захтев за екшумацију** једне од тајних гробница на територији Тимочког округа Вишем јавном тужилаштву у Зајечару по којем из необјашњивих разлога се за сада још увек не поступа.

Министарство правде Републике Србије
Вишем јавном тужилаштву
Државна комисија за тајне гробнице
Зајечар
после 12. септембра 1944.
Одбор за екшумацију тајних гробница

ЗАХТЕВ ЗА ЕКСХУМАЦИЈУ

Позтовања.
Влада Републике Србије донела је на својој седници 9. јула 2009. закључак о оснивању Државне комисије за проналажење и обележавање свих тајних гробница у којима се налазе посмртни остаци стрељаних после ослобођења 1944. (скраћено „Државна комисија за тајне гробнице убијених после 12. септембра 1944“) која је конститутивну седницу одржала 12. новембра 2009. године. Чланови Државне комисије су представници државних институција, научних установа и стручњаци из различитих области.

У оквиру наведене Комисије формиран је и *Одбор за истраживање и евидентирање тајних гробница* са задатком да истражи и прикупи сву доступну документацију у вези са питањем страдања лица од комунистичког режима после 12. септембра 1944. године као и *Одбор за екшумацију*, са задатком да води процес екшумације гробница и идентификацију жртава. На основу архивских истраживања на терену и сведока *Одбор* је уз помоћ локалне комисије на територији Зајечарског округа да сада евидентирао преко 600 лица страдалих после 12. септембра 1944. године. Пострадали су највећим делом похрањени на пет локација у Зајечару и околини (две на брду Краљевица, две у кругу Касарне и једна на путу за село Николићево) две у Књажецу (Липовица и код Јелака) и једној у Вољевцу (Поток Змијанац).

Градско веће Зајечара је 10. јуна 2010. такође основало Комисију за тајне гробнице убијених после септембра 1944. на територији Зајечара, на чијем је челу др Слађана Јоковић Крстић, помоћница градоначелника. Задатак ове Комисије је да, у сарадњи са Државном комисијом за тајне гробнице, тачно утврди локације ма-

Сл.55-Чак и у 21 веку, истина се и даље прикрива.

Сл.56-Скромно обележје на месту масовног злочина на Краљевици (једва) постављено након увођења вишепаријског система. Комунисти су на стратишту направили ногометно игралиште.

Мршићима је конфисковано све - имање, воденица, сџура, воћњак... На њом конфискованом добру сам са још неколико омладинаца раицишићавао, воћке окресивао и кречио. По њом сџурамо и велико чишћење јаруге, ње њомоњемо и мелићанима Николочева у сређивању бање.

Зграда Сџевине кафане доби намену сеоског дома културе. Мене одреде за домара и задужим кључеве.

Опџварам дом и њуићам народ унућра њоком разних њрџредби и зборова, њроверавам да ли је све у реду, какво је сџање инвенћара ићд. Беше њу и неићо књига, једна омања библиоћека. Тако њосћадох и књижничар. Имао сам обавезу и да делим мелићанима новине које су њрџсћизале (Борба, Полићика, Глас народа, влаишке новине „Ворба Носћра,, ићд) ње налазим нове њрџћлаћнике.Ту њочех и да ирћам. А њрви лик који сам урадио беше Лењинов. После њега насћаише ирћежи Максима Горког, Маркса, Енџелса, Сћаљина, Тића...

Рођење ћерке, јул 1945 године¹⁰²

Радосћан бејах ићо се роди женско деће. Загорка не беше много вољна да њоново рађа, али мојим родителјима су умрла два сина и ја сам хћео да имамо бар још једно деће. Беше оскудица, но ићак се некако снаћосмо да кћер очувамо.

Курс за њионирске руководиоце

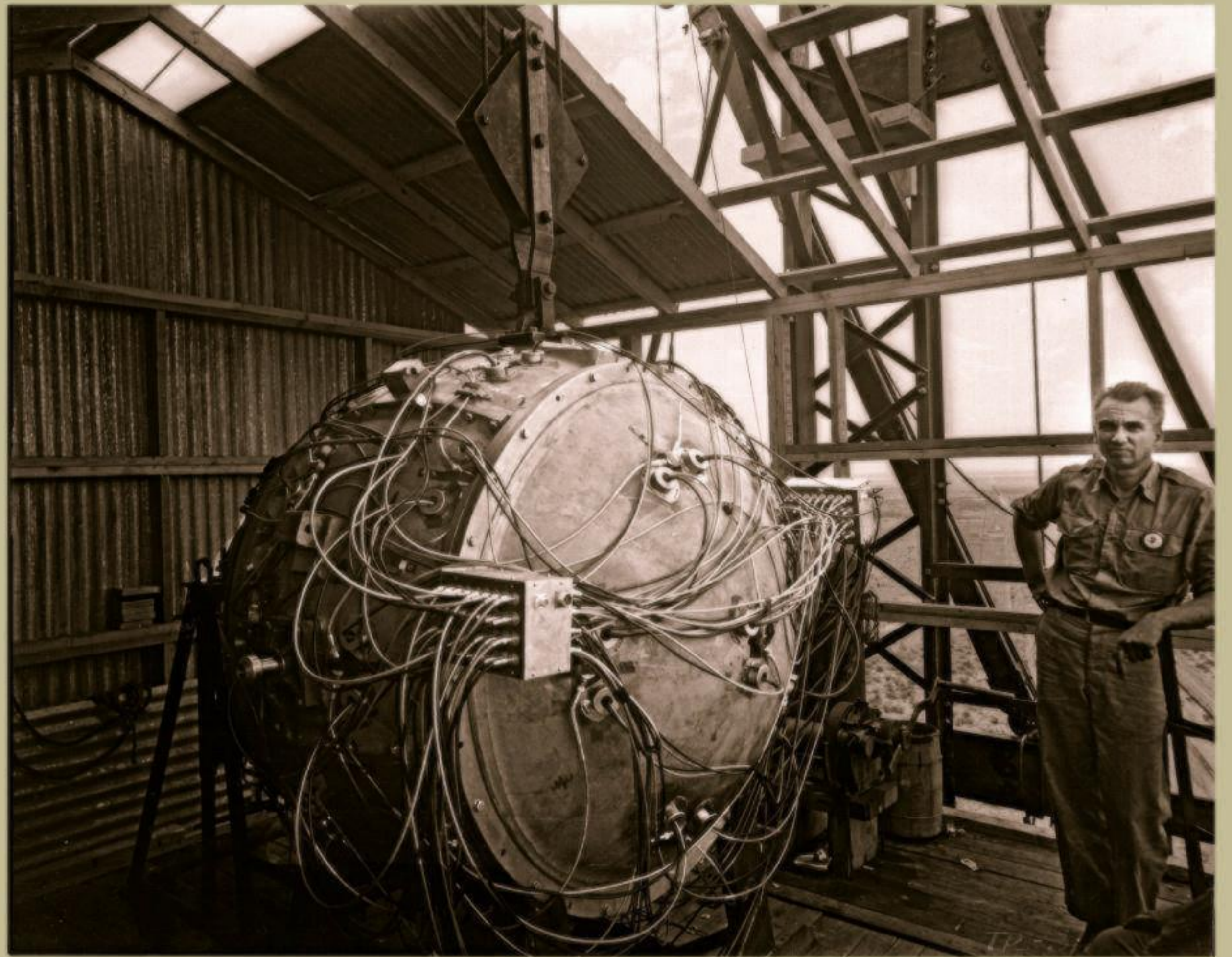
У зиму 1945 или 46, дође у Вражојрнац неки Љуба Савић, члан среског комитћетћа СКОЈ-а. Задаћак му беше да оргџнизује курс за њионирске руководиоце у селима.

бескoначности. Због бројних нећравилности у раду и гњева који је узрокован у народу њосћућима ова методолођија наћуићена је фебруара 1945. године и њрешло се на инсћићуционализовани њринцић ислећивања. Државна комисија „1944.“ њосећила је Зајечар 5. маја 2010. године, када је одржана конференција за ићаићу на којој је ућућен јавни аћел свим гћраћанима који имају било какве информације о злочинима да се јаве и досћаве информације. Чланови комисије изашли су на ићерен и облићили локалитћет: Краљевица – Подножије (ливада изнад сћадиона ФК Пућеви, ка сћоменику Љуба Дидић), локалитћет Краљевица – Анћена, локалитћет Касарна „Никола Пашић“ и Алаћински мост. Поред ових локација као локације гћробница у извешћају се наводе и: Коњско гћробље и Корићо Тимокa. Локалитћети су фотћографисани, узетће су изјаве сведока, али њрџрџивач Годишћег извешћаја комисије (објављен 2011. године) у ићћом наводи да њо овом захћеву, из необјављених разлога, Одлуком гћрадског већа формирана је и Градска комисија за ићајне гћробнице, која је била задужена да ућврди локалитћет гћробница, њрикући њоћрџрџу документћацију и извешћи о њоме јавности.На ићеритћорији Тимочке крајине извршене су и њробне ексћумације, а у два од њри случаја њоћврћене су локације гћробница њрема наводима сведока (Змијанац и Бољевац).О резултћитћима њробне ексћумације у Бољевцу обавешћена је Полићјска ућрава Бољевац, Минисћарсћиво њравде и Више јавно њућилаићиво у Зајечару. Тадашњи њомоћник вишег јавног њућисоца Иван Марковић обавешћен је да је даље у његовој надлежности да њосћући њрема Захћеву за ексћумацију који је њоднетћ Вишем јавном њућилаићиву у Зајечару. Захћев за ексћумацију једне од ићајних гћробница Вишем јавном њућилаићиву у Зајечару њроднетћ је сечћембра 2010. године, али њрџрџивач Годишћег извешћаја комисије (објављен 2011. године) у ићћом наводи да њо овом захћеву, из необјављених разлога, Више јавно њућилаићиво није реагвало. Према њоднетћом захћеву дужности Вишег јавног њућилаићива била је да њредузме исћржне радње и изврши увићај на маркираним локацијама, као и да изврши ексћумацију ићела сахрањених у њодножију Краљевице и ућврди иденитћетћ сахрањених лица, мећућим њо се није десило. Када је наше њравосуће у ићћању, несћособности, ићраћав рад и одсуствo ревносћи су хронична болест. Ићак имајући у виду димензије и значај ове њриче не може а да нас не зачуди заићо је Више јавно њућилићиво у Зајечару њоказало њоћћално одсуствo инћересовања за овај случај и ићако оисћурирало извршење њравде на коју наследници жрћићава чекају већ више од 70 година. Оићће је њознатио да мрћива усћа не гворе, али очигледно је да ићајне гћробнице у Зајечару крћу њриче које некоме, бар се ићако чини, јако смећају. По чаршћи круже разне њриче о њоме ко је њредузео све моћуће да се ексћумација и даље исћрживање случајева обусћави у циљу заићићће ућледа „високих игћрача...“, Види:<https://zajecaronline.com/zlocin-u-ime-naroda-tajne-grobnice-zajecara/> Такође, др Срћан Цвейковић и др Немања Девић, аућори књиге „Озна - рећресија комунистћичког режима од 1944-1946., у чланку за „Нишке вести,, наводе: „Дошли смо до сазнања да је ОЗНА само у њериоду сечћембар 1944-фебруар 1945. убила 59.912 гћраћана, мећу којима је 35.000 сћрелћаних без сућења. Такође, сћрелћано је 128 свеићенника СПЦ, око седам хиљада индустћријалаца, игћрвоца и занайлија и њо судским њресудама близу 4.000 гћраћана. Ово није коначан број јер недосћају сћискови за неколико гћрадова. Све убијене заићрћавали су у ићакозване њасје гћробнице, без обележеја, којих је на сћиоћине њо Србији. До њих се не долази лако јер су њо дирекћиви, оне морале бићи ићајна, чему је доказ документћи са бројем 1253 и ипечатћом минисћарсћива њолицје ићадашће Југославије, до којег је Комисија дошла исћржјући архиве,, оћкрива Цвейковић и нагћлашава да су комунистћи њо, само њима знаном обрасцу, на месћима масовних гћробница гћрадили сћорћска игћралићића, а зг­раде заићвора њрџварали у школе и факулћетће, А о њрџроди ићзв. „Одељења за заићићћу народа,, кажу : „Одељење за заићићћу народа - Озна је од оснивања, 13. маја 1944. у Дрвару, усћр­ојена као њолицћка њолицја, оргџнизована њо совјетћском моделу. Воћена је из једног центћра за целу Југославију, а њени њрићадници су били на обуци у совјетћском НКВД. Озна за Србију формирана је у јуну 1944. на осћрву Вис (Хрваћска),, Види:<https://niskevesti.rs/ozna-iznad-suda-pravde-u-srbiji-likvidirano-59-912-gradjana/>

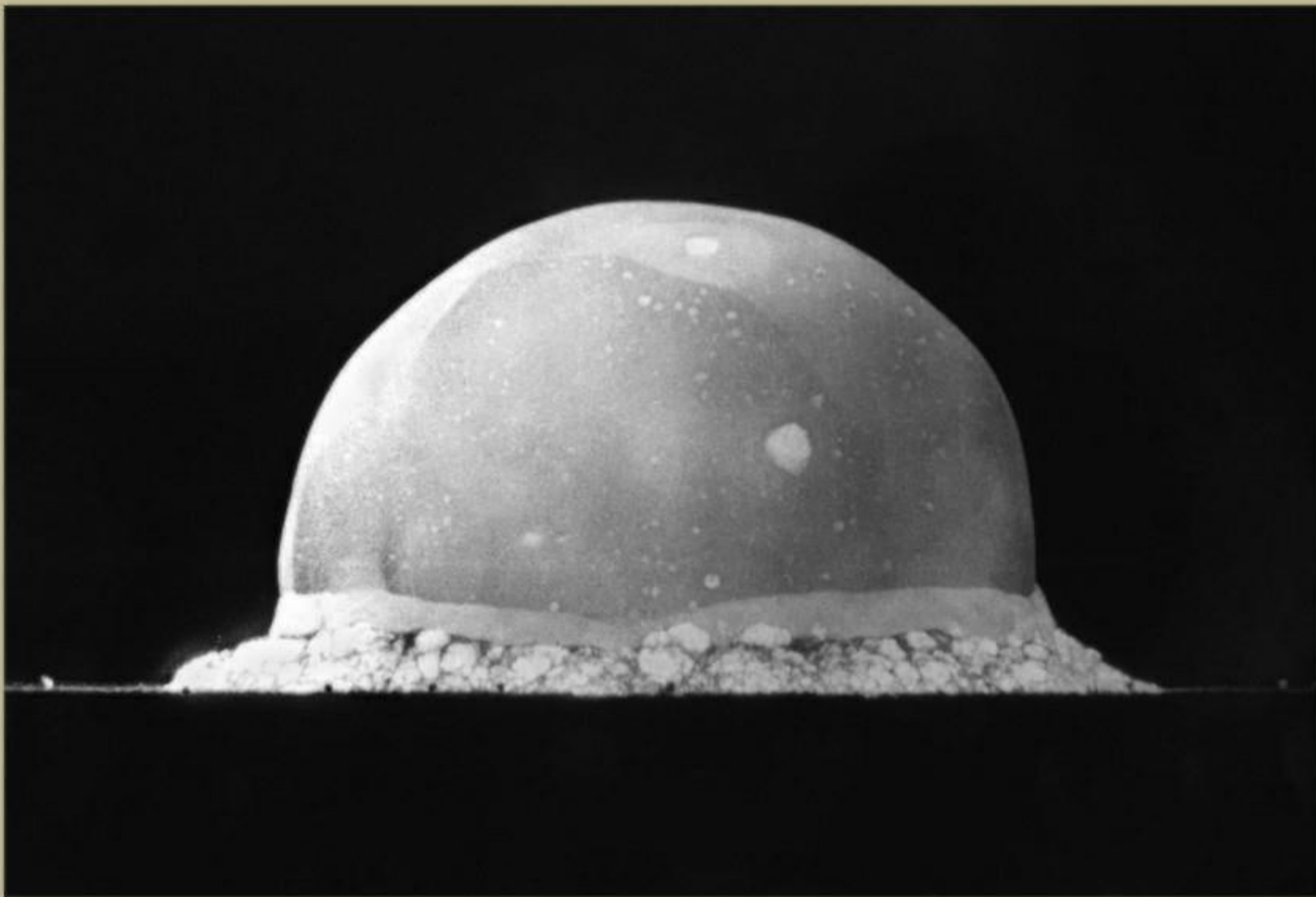
¹⁰² 13.07.1945. Моја мајка Свећлана роћена је исће оне недеље када је у њуићићи Новог Мексика ексћлодирала њрва аћомска бомба (већина људи мисли да је њрва икада дећонирана А- бомба она у Хиросими) Тог 13 јула, делови бомбе су њренешени до оићћног њодручја где је већ раније њодигћући високи мейћални ићорањ. Бомба је ићребала на њега да се њодигће и монћира. Дећонација њрвог нуклеаног оружја у људској исћорији догћдила се ићи дана касније - 16.07.1945 године. Тог дана, након ексћлозије, Оиенхајмер је изгворио и ону чувену реченицу из „Бхагавадгћиће,, : „Ја сам смрћи, руићлац свеићова,, Занимљиво, али мој њрвенац не само да је роћен усред раића (1999) као и моја мајка, већ је и његов даћћум роћења (26.04) ићакође њовезан са једном великом ексћлозијом. Наиме, 26.04.1986 године, десило се Чернобил.

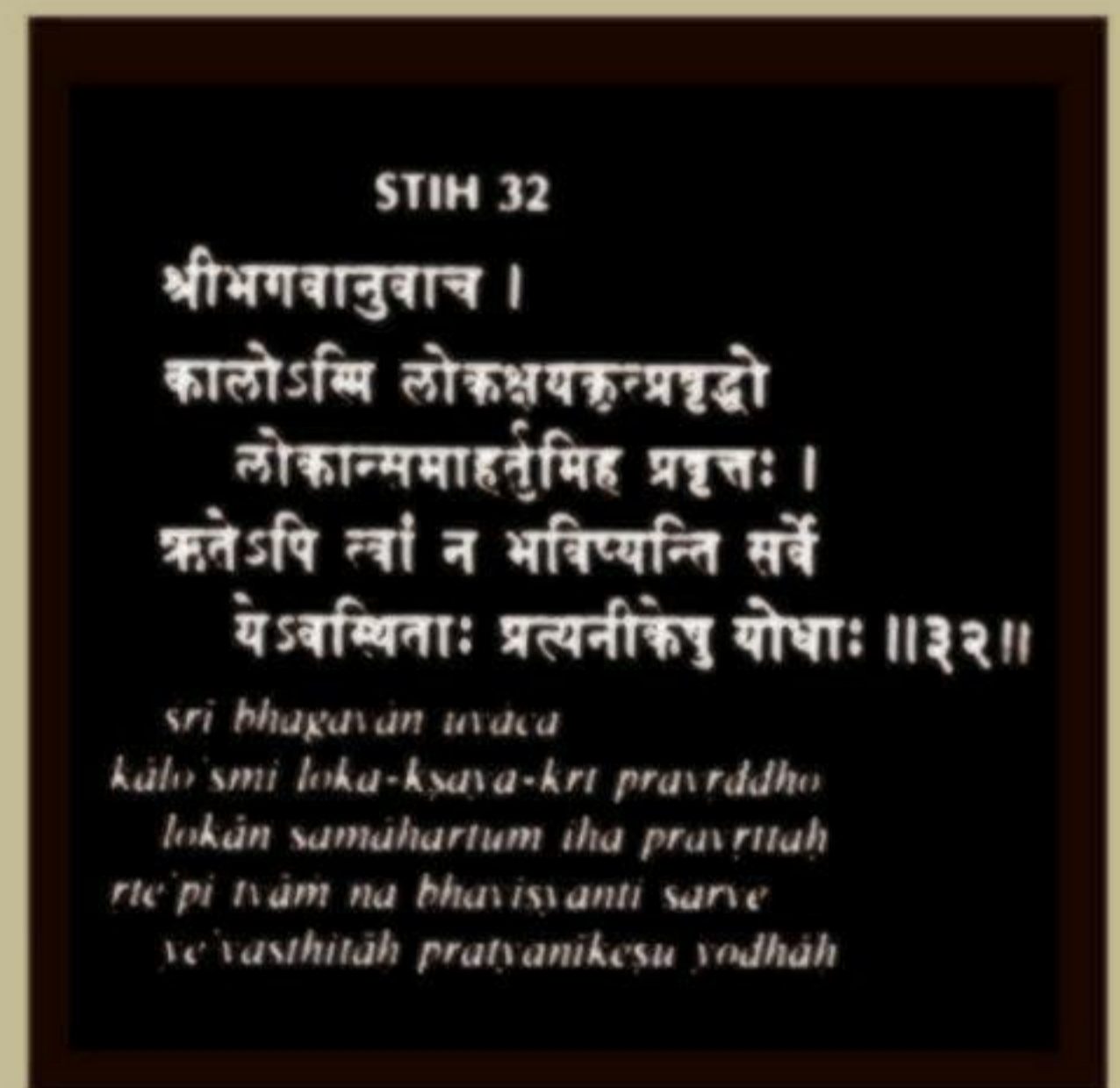
Сл.57-Моја мајка Светлана Јовановић рођена је 13.07.1945 године.

Сл.58-А баш тог 13.07.1945 склопљена је и изнешена из лабораторије прва атомска бомба.

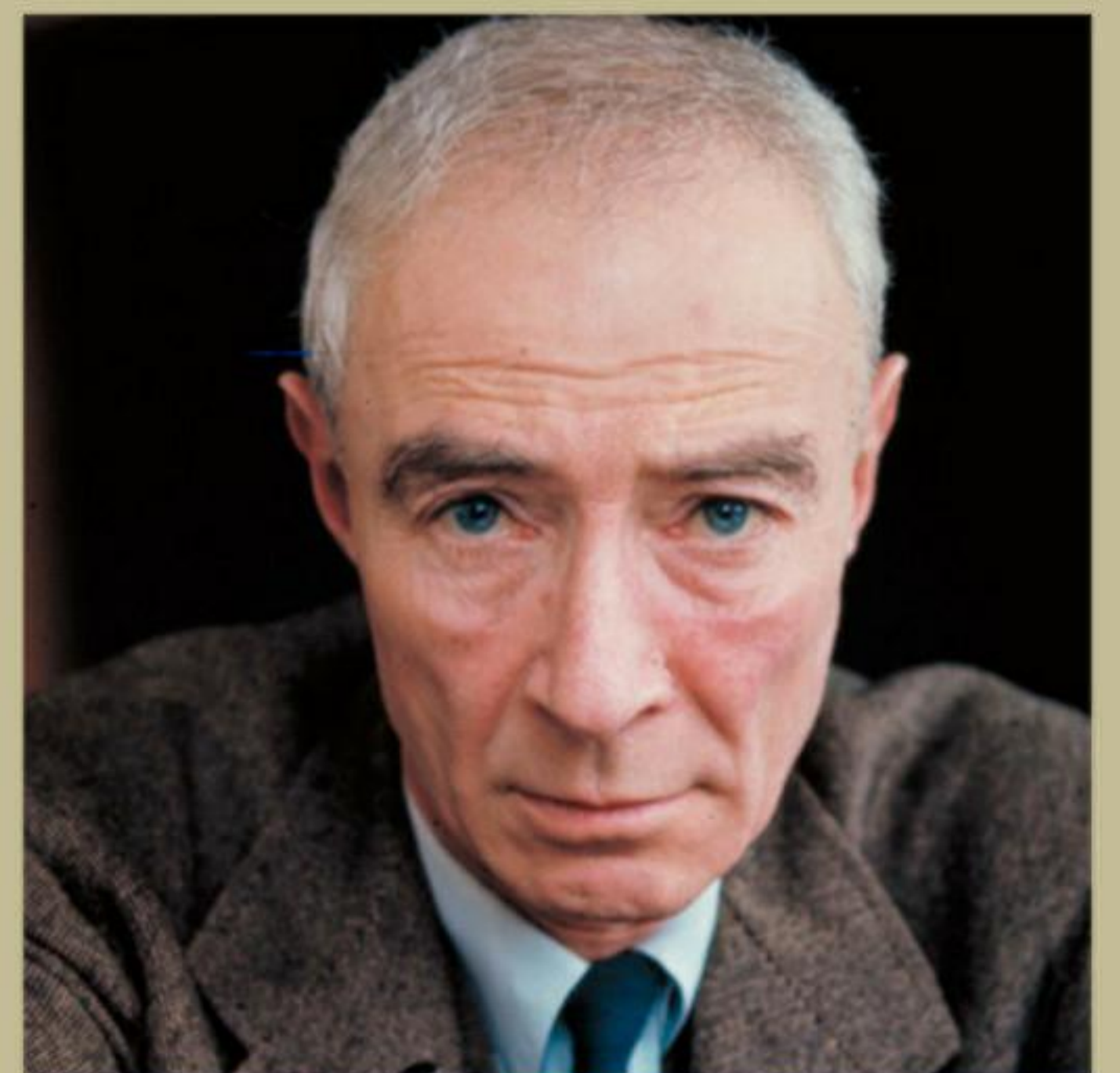
Сл.59-Прва атомска бомба детонирана је у пустињи Новог Мексика 16.07.1945

Сл.60-Стих из епа Бхагавад-гита који је изговорио Опенхајмер након експлозије: „Ја сам смрт, рушилац светова,, (у оригиналу стоји „време,,)

Сл.61-Место „нулте тачке,, данас је туристичка атракција.

Сл.62-Отац А-бомбе, Роберт Опенхајмер.

Пријавимо се ја и Дракче Бебић за слушаоце. Месне власти одреде да се курс изводи у Керџићевој кући, у којој до ослобођења беше жандармеријска станица. Ту смо зграду очистили и окречили, и негде у зиму отпоче предавање. Беше са нама и неколико омладинаца из Ргошине и Трнава.

Аграрна реформа и подела земље

Као руководиоци бях месној власти социјално пред очима, те учешће у подели земље не могах избећи. Тако сам повремено био и у саставу комисије за земљишне реформе¹⁰³. Делена је конфискована земља Лецеџа Бајића, Чеге Мришића, бана Јеремије Живановића¹⁰⁴, и других¹⁰⁵. Беше доста заинтересованих мештана и свако је добио по нешто.

Борба за коначно ослобођење земље

Примајући и делећи штампану преко читавине, увек сам имао сазнања шта се код нас и у свету дешава, где се воде борбе итд. За време окупације пратио сам нешто од поља и преко листа „Ново време“, слушао сам знања о географији, историјским местима и догађајима.

Избори за Савезну скупштину у јесен 1945 године

Као скојевац¹⁰⁶, учествовао сам на изборима за прву уставотворну савезну скупштину. До тада је Тито владао уз Шубашића а та је влада била привремена до првих избора. Како су на тим првим изборима изгласни само комунистички посланици а не и посланици

¹⁰³ Извесно одређење, ал касно... До тог тренутка, комунизам је за Милића био само дружење са Ацом Берговићем, више деца игра и маштање о бајковитој ујидији која је „тамо негде“, Сад наједном стигне крај дејинствиву, зјаје раље немилосрдне реалности... Постоји цена коју мора да плати: од њега се тражи да преузме одговорност и удрља руке. Јасно се види из Милићевих редова да он настоји да умањи своју улогу у тој црној комисији која од сирељаних Срба граби имања а њихове породице избацује на улицу, јер му је јако бишно да наведе како је у саставу комисије био само „повремено“, као и да учешће у подели земље „није могао да избегне“, јер је „као руководиоц, био месној власти „социјално пред очима, Као да се правда, као да настоји да скине са себе ту мрљу. Али ђаво је дошао по своје, а онај ко се с њим хваћа у коло мора и да игра, хтео не хтео.

¹⁰⁴ Вероватно најзначајнија личности рођена у Вражојрнци. Задужио је овај народ на многу начина својим радом и делима, а његову имовину и заоставштину разукла је на све стране и ољачкала нова комунистичка власт (са оним што знам сада о њему, једино што му замерам је његово велико залагање за уједињење свих јужнословенских народа. Југословенство, иначе поглавито масонска идеја, нанело је огромне штете српском народу. Можда је и Живановић био слободни зидар или нађињао таквом мишљењу, али ако заборавимо појрике, неке друге ствари које је урадио у књижевности и култури несјорно јесу од велике вредности) Комунисти су имали за циљ да га у пошћуности уклоне из народног сећања. У томе су добрим делом и успели. Ето, ни ја нисам годинама знао да је кућа која се налази малтене преко пута моје, а у којој пишем ове редове, његова. Пар пута сам чуо као клинац о некаком „бану Јеремију Живановићу“, Ко је тај, шта је тај, појма нисам имао. Тек пре десетак година сазнао сам више. Јермеја Живановић, педагог, рајник, народни посланик и књижевник, рођен је 27.09.1874 године у Вражојрнци. У родном месту завршио је основну школу. Након завршене гимназије, школовање је наставио на Филозофском факултету у Београду (јужнословенска књижевност и словенска филологија) Након положеног професорског испита, даље студије (словенска филологија) наставио је у Лајпцигу и Бечу. Од дејинства је имао велику љубав према књизи. То ће бити од великог значаја за српску културу и књижевност уопште. Живановић ће остати оснивач и власник листа „Венац“, (постигао од 1910 до 1935) у коме ће свој књижевни рад заочети већина најзначајнијих српских савремених песника. Такође, са Миланом Банићем, биће оснивач и први уредник листе „Градине“, Тај значајан књижевни часопис је на више начина повезан са Вражојрнцем а и са мојом маленкошћу и мојом ближом фамилијом. Мој ујак Зоран Милић биће 70-тих један од уредника „Градине“, (препостављам да му је Живановић морао бити неки узор јер не само да је био уредник „Градине“, већ и председник или савешник многих комисија које су се бавиле књижевним стваралашћом, разних издавачких савеша итд.) а ја ћу у њој објавити (2010 - 2011) две своје приче (прва објављена „Коша-905“, је рајни SF хорор) Живановић је био професор и ректор Више педагошке школе у Београду, члан Главног просветног савеша и бројних комисија за школска питања уопште, аутор бројних уџбеника. У његовој редакцији, издаше су многе књиге у издању чувене „Српске књижевне задруге“, и „Народне просвете“, Био је и издавач и уредник многих југословенских књижевних и оmlадинских часописа. Преводио је бројна дела са немачког, руског, француског и других језика (са руског превео Толстојевог „Кавкаског сужња,“) Одлуком Српске народне скупштине поверено му је васпитање и образовање деце династије Карађорђевић. Бавио се и политиком. Био је посланик Народне скупштине, а 1931 године, постављен је и за бана Моравске бановине. Као резервни официр Другог позива, прешао је 1915 Албанију (и то описао у књизи „У нови животи,“) На Крфу је постављен за начелника Министарства просвете у избеглиштву. На солунском фронту нађају и његова најпознатија књижевна дела „Живи мртвима“, (1916) и „Кашаљ“, (1917) Види: „Зајечарска гимназија 1836-1936, М.Цвешчанин. Такође: „Вражојрнац-школство и културно просветно прилике“, С.Калчић.

¹⁰⁵ У Зајечару је 1945 године био формиран Одбор земаљске управе народних одбора чији је задатак био да „прими на руковање,“ имовину која је након раја била одузета рајних злочинаца и њихових помагача. Види: Архив Зајечар: Фонд Окружног народноослободилачког одбора, фасцикла XXVIII. Према шексти „Настајање државног сектора привреде у Источној Србији 1944 - 1948, Момчила Мишковић објављеног у часопису „Развитак“, бр.1 „одбор је своје комитетски заснивао на Одлуци антифашистичког већа народног ослобођења (АВНОЈ-а) донете 21.11.1945 године која је у дејале регулисала прелазак имовине у државне руке,“

¹⁰⁶ Био је и предани члан АГИТПРО (Антифашистичко - пројадног одељења Нове Југославије) а сујруга, вероватно на његов наговор, члан АФЕЖЕ-а (организација жена антифашиста)

Сл.63-Бан Моравске бановине Јересија Живановић.

Сл.64-Кућа Јересије Живановића у Вражогрнцу.

краљевске владе, Тито узео целокупну власт у земљи.

У пролеће 1946, огласи ме војна комисија као привремено способног. Тако и на мене дође ред да пођем у војску¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Милић је најпре одређен за инжењерију, да би затим дошло до неке измене те је упућен у јединицу везе у Охриду. Тамо је оспособљен за радио - телеграфистику. Сликао је и чин водника и његови надређени су га много пута наговарали да остане у војсци трајно и сликне официрски чин и посао. Једно време је као курир био при штабу генерала Косића Нађа (команданта Балканског батаљона у Шпанском грађанском рату, члана Главног штаба БиХ током рата, команданта шесте армије итд.) У војсци се нашао у врло незгодно време, 1948 године, када је управо хватио зачетак сукоба Тита и Стаљина. Кренуо је и лов на изв. инфорбиривце у Југославији, а оружане снаге земаља Варшавског пакта су много пута заузале на југословенске граничаре (више стотина убијених југословенских војника) Био је сведок лоших дешавања између наших високих официра и совјетских војних савјетника којих је још увек било у штабу генерала Нађа. По Милићевим речима он „Стаљина није много волео, али је „волео Русе,“

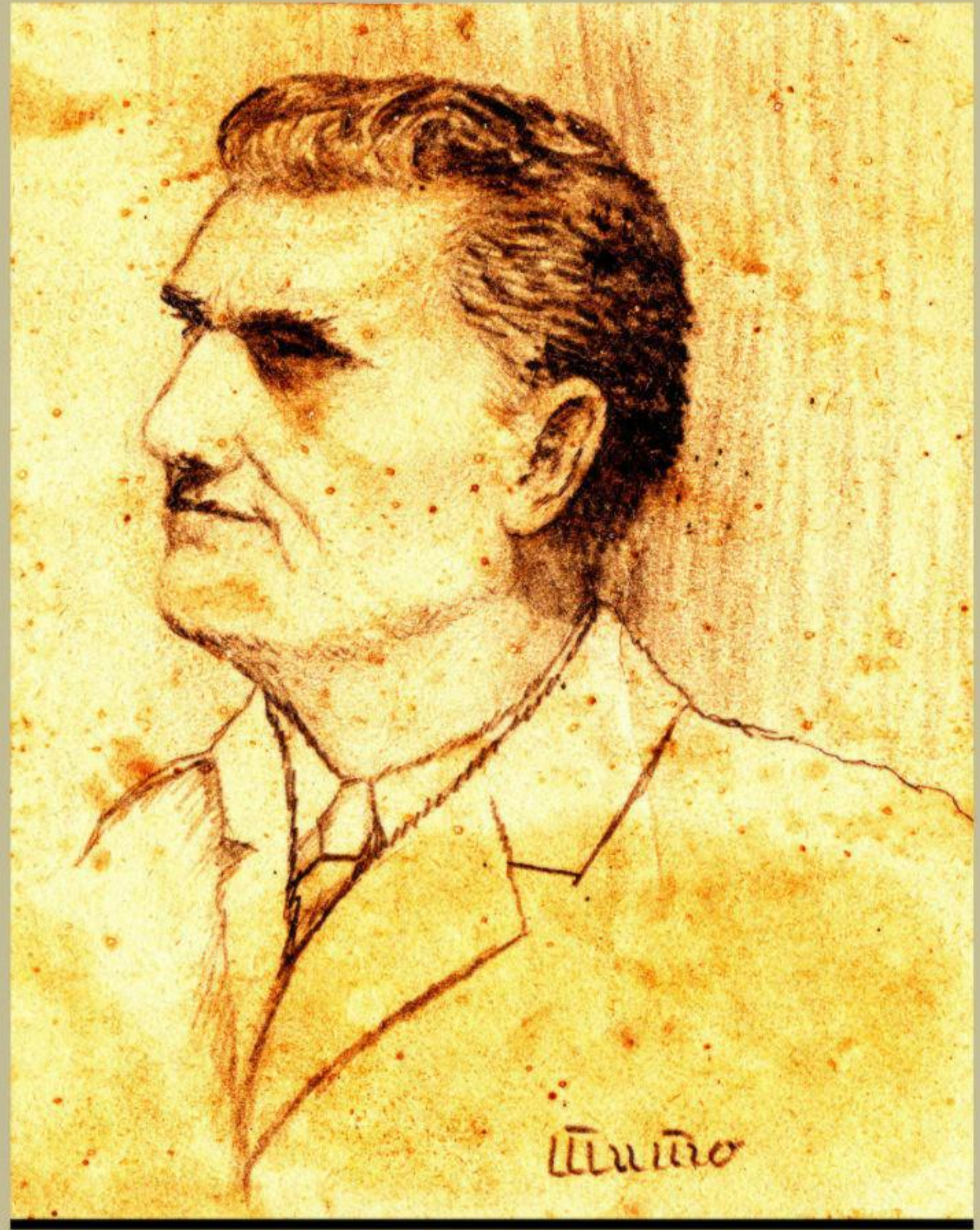
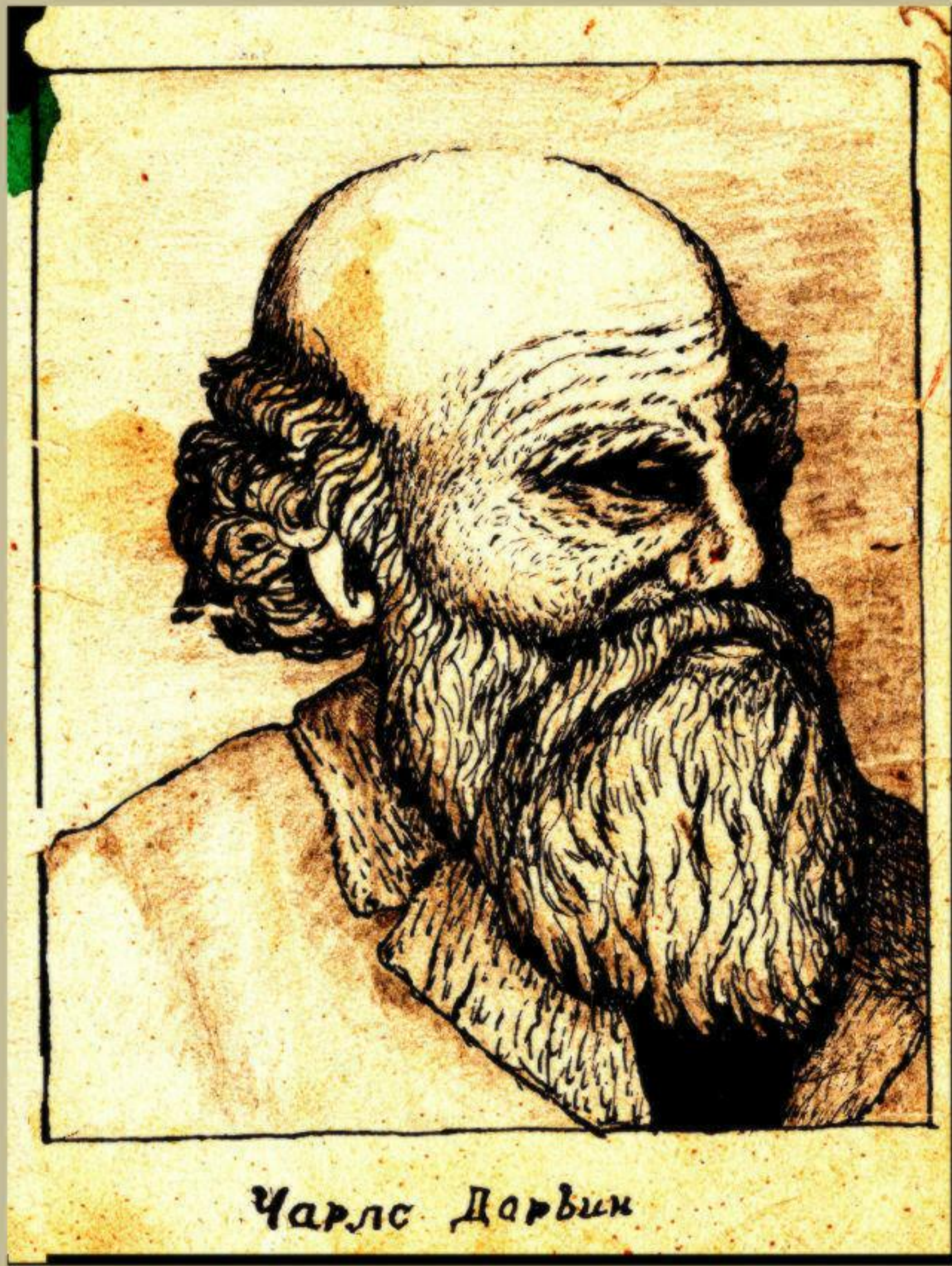
не митраљез. Наишли смо у то село. Нема људи, је
ед једне боцнице у селу стрепећи, ће дуно мит
Тупијнице. Хххххххх човек који нас водио рече и
остаде да се враћа. Настависмо преко неких пус
час шилато округло брдо, па онај тако шилато в
мочурасту подину а потом постепено узбрдо бла
зе. У падини бехе какве таква ниска трава а у
близу поред мене, Мећаве и Колета Дуцића а Чед
дура са куварима да спремају ручак.

Око 10 сати поче борба, овде онде њак ду
а четници згустеше пуцњаву. Тикету Крајчићу зе
се бехе дозук до реда камења издигнути увис
код партизанског положаја. Одједном партизани
да вежу по оно камење. Бацачи почеше да падају
аја четника. Бацач удари у букву или ступ букви
лико четника донесоше неке погнуле и прекри
кћу пушке и митраљеви говор се нечује. Мене те
букве па носим Мећави и Колету и кажем им, гле
дело оволику букву. Они ме само погледаше и са
њар од другог бацача ближе.

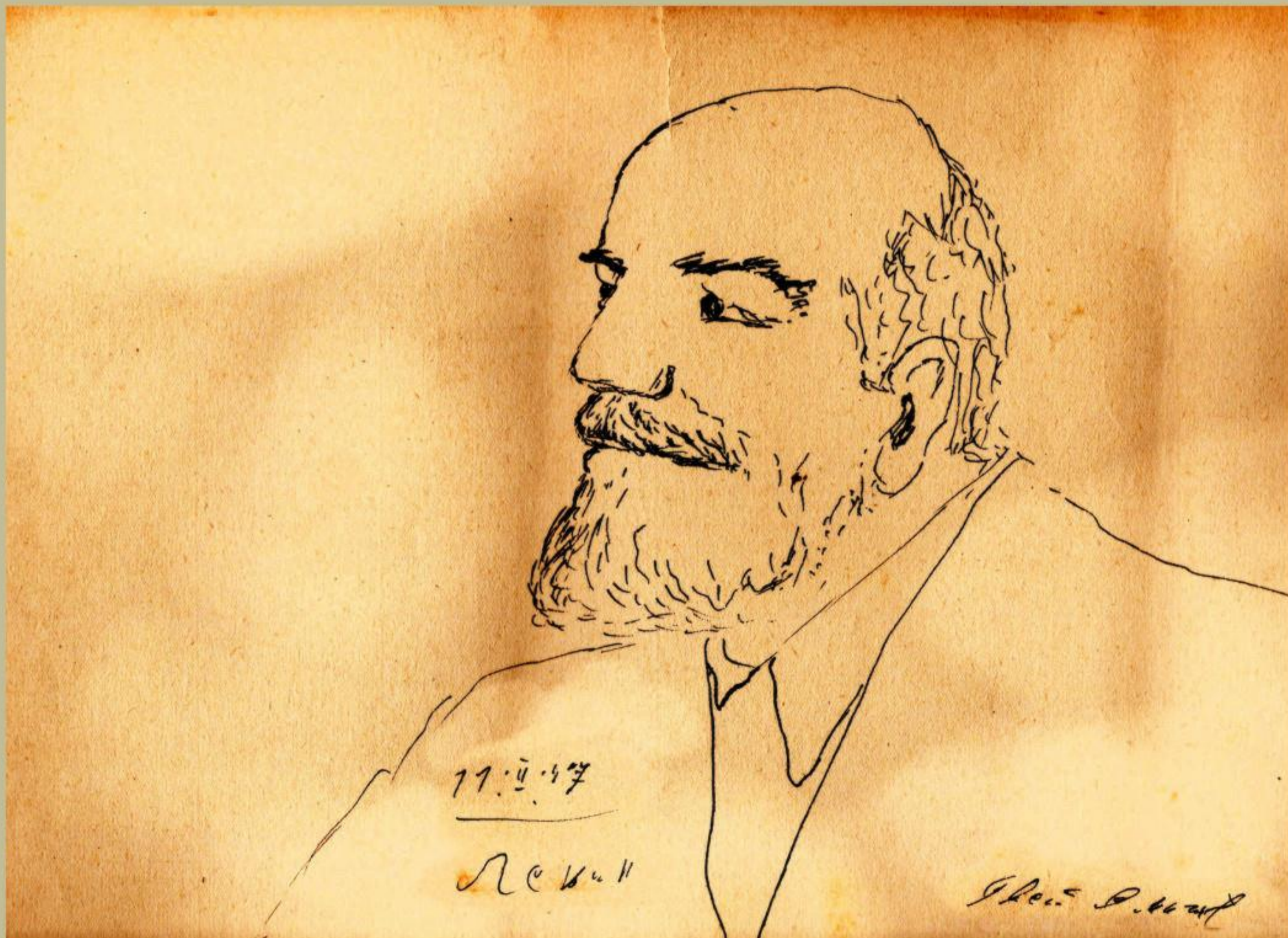
Измрмох се мало из буква а оно као да
дрите пона, држете пона. Митраљеца само сикћу. Б
свак држи своје, само ври, озбиљан се бој бије.

Мећаво ме позва, јели знаш одкуда смо по
бучаре до ових шилатих брда Чистина диста ду
Тупијнице у причељу по веће површине пешанице
заламају и кад један легне други га претиче
види. Је помурих. Они ме видеше и само засипаше
док замакох иза Брежуљана. Мало лево мало дес
, док ја да проговорим на вино питање како је
остушило и побегло. Изгледаше испод нас ка Ту
ика било те су партизани зашли из леће те су
команда испијај казине и спремај покрет. Гладни
ја у Леновац. Тамо смо мало нешто вечерали и т

Био је то 27 мај 1944 год. Сутре дан
ан што смо изашли из Леновца, на једној кризи

Сл.66, 67 и 68. Милићеви први цртежи. Полазну основу су чиниле обичне новинске фотографије које би поставио испред себе као „модел“,

Сл.69-Један од првих Милићевих покушаја да ради по живом моделу.

Сл.70-Аутопертрет настао током служења војног рока у Македонији (Скопље, Битољ) 1948 године.

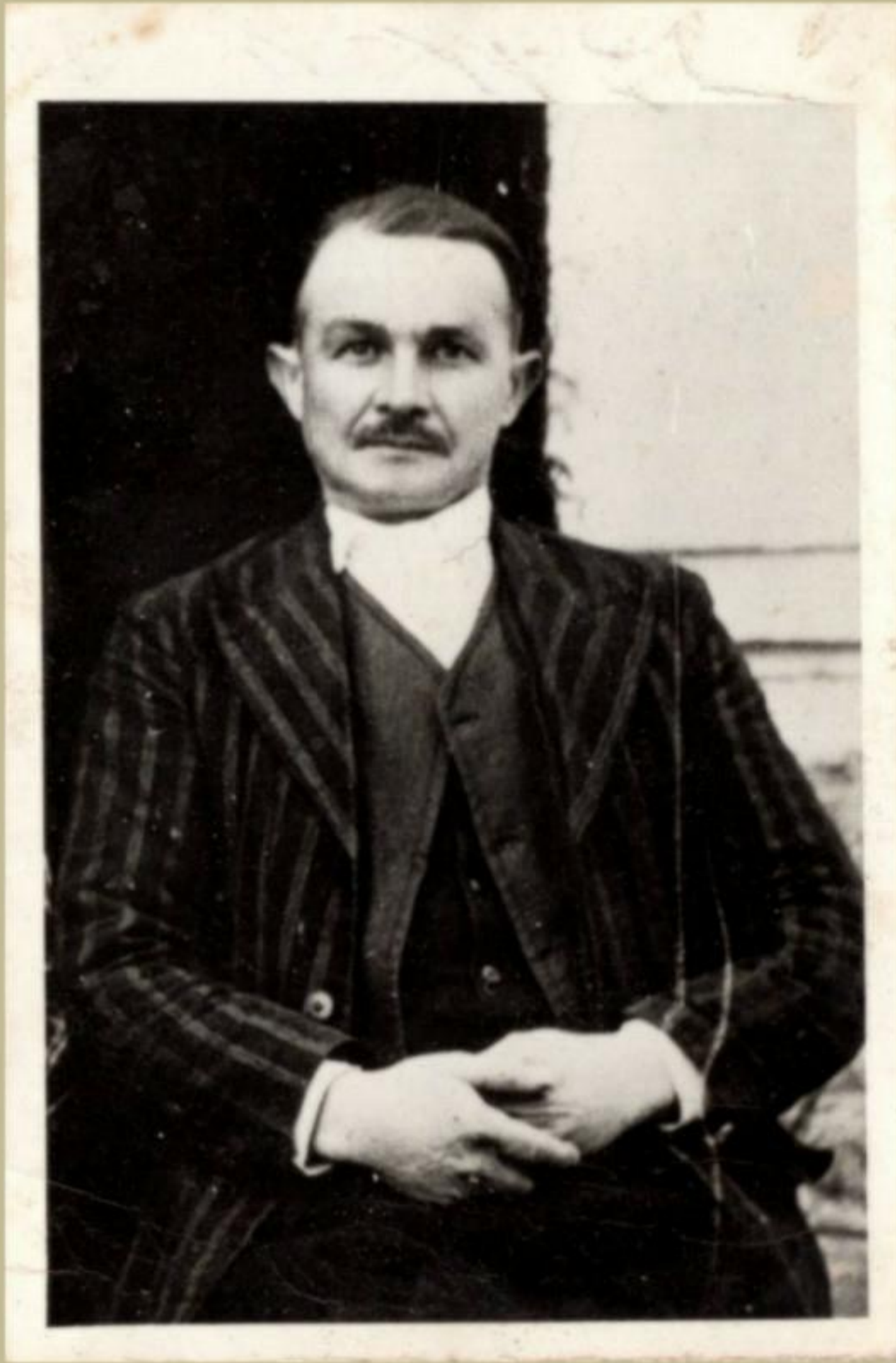
Сл.71-Светислав Милић као подофицир-везист при штабу генерала Косте Нађа.

Сл.72-Загорка и Светислав Милић са прауномком Вуком Јовановићем, Вражогрнац, 2002 године.

Сл.73-Инспирисан Милићевим ликом приређивач књиге начинио је ове ликовне радове.

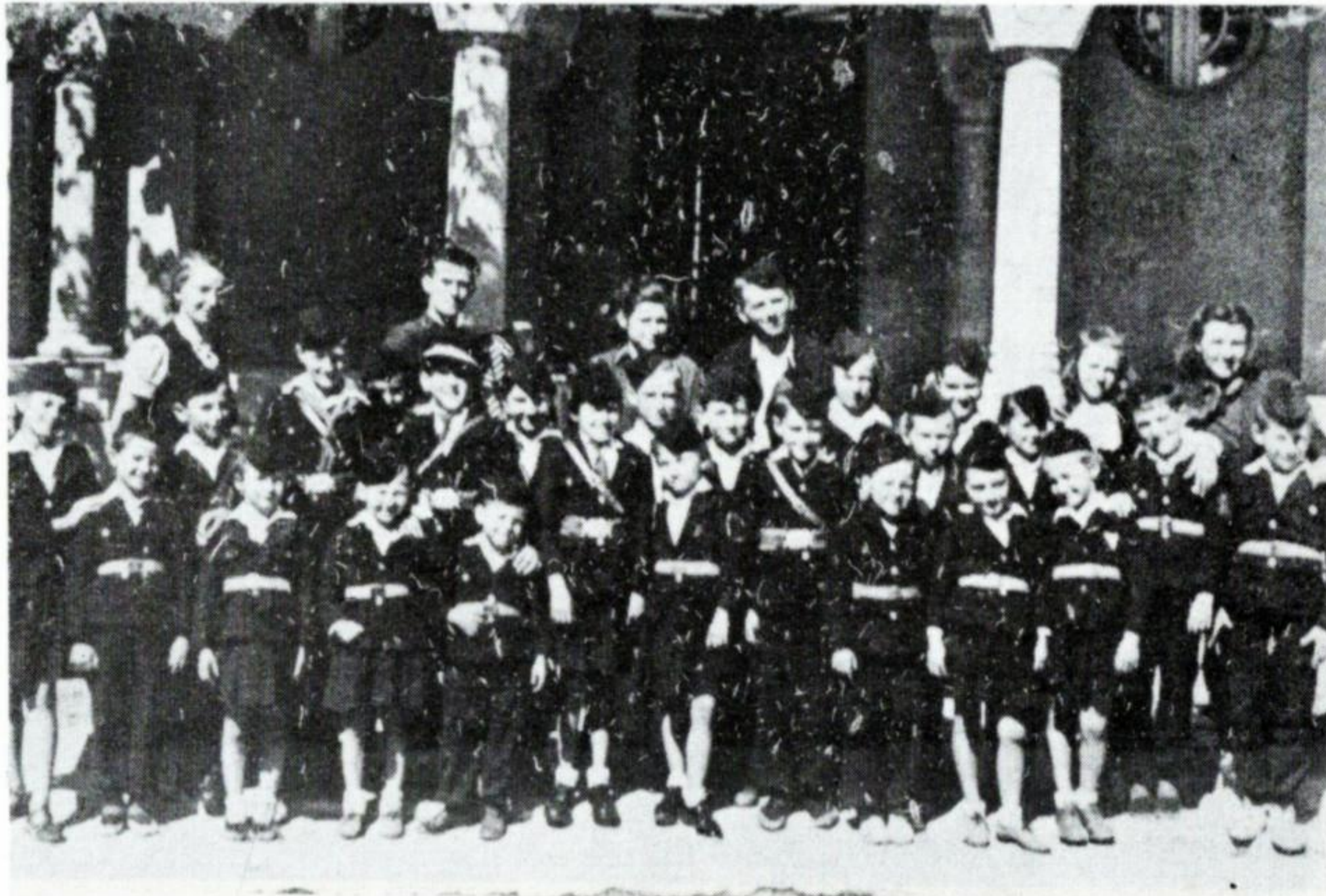

Сл.74 и 75-Стојан и Станка Милић.

Сл.77-Рођак Драгутин Јовић, пилот ЈКВ.

Сл.76-Једна од ретких слика снимљених током рата.На фотографији-Загорка и Зоран Милић.

Вражогрначки пионирски одред „Павка”, као најбољи у земљи, примио је и председник ФНРЈ у Београду 1946. године

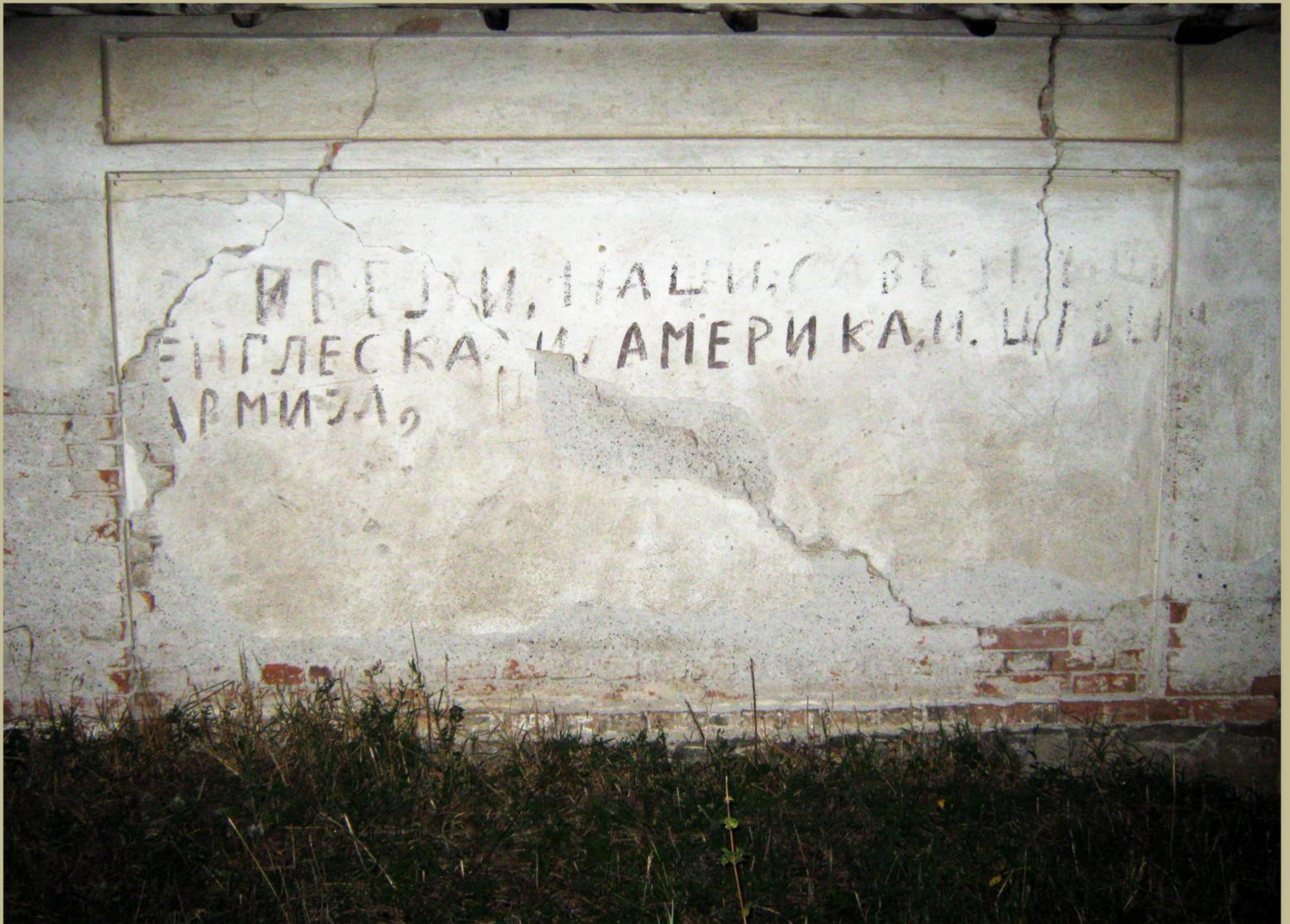
Сл.78 и 79-Александар Берговић и његов пионирски одред.Водио их код Броза, а тамо су проглашени за најбоље у Југославији. Ово малчице подсећа на онај филм „Тито и ја,,

Сл.80-Пароле из 40-тих још увек се могу наћи на зидовима вражогрначких кућа.
На слици: чика Јосиф који је своју каријеру започео као пљачкаш банке у Тбилисију.

Сл.81-Чика Јожа.Пре Другог светског познати европски терорист потраживан од полиција разних држава.

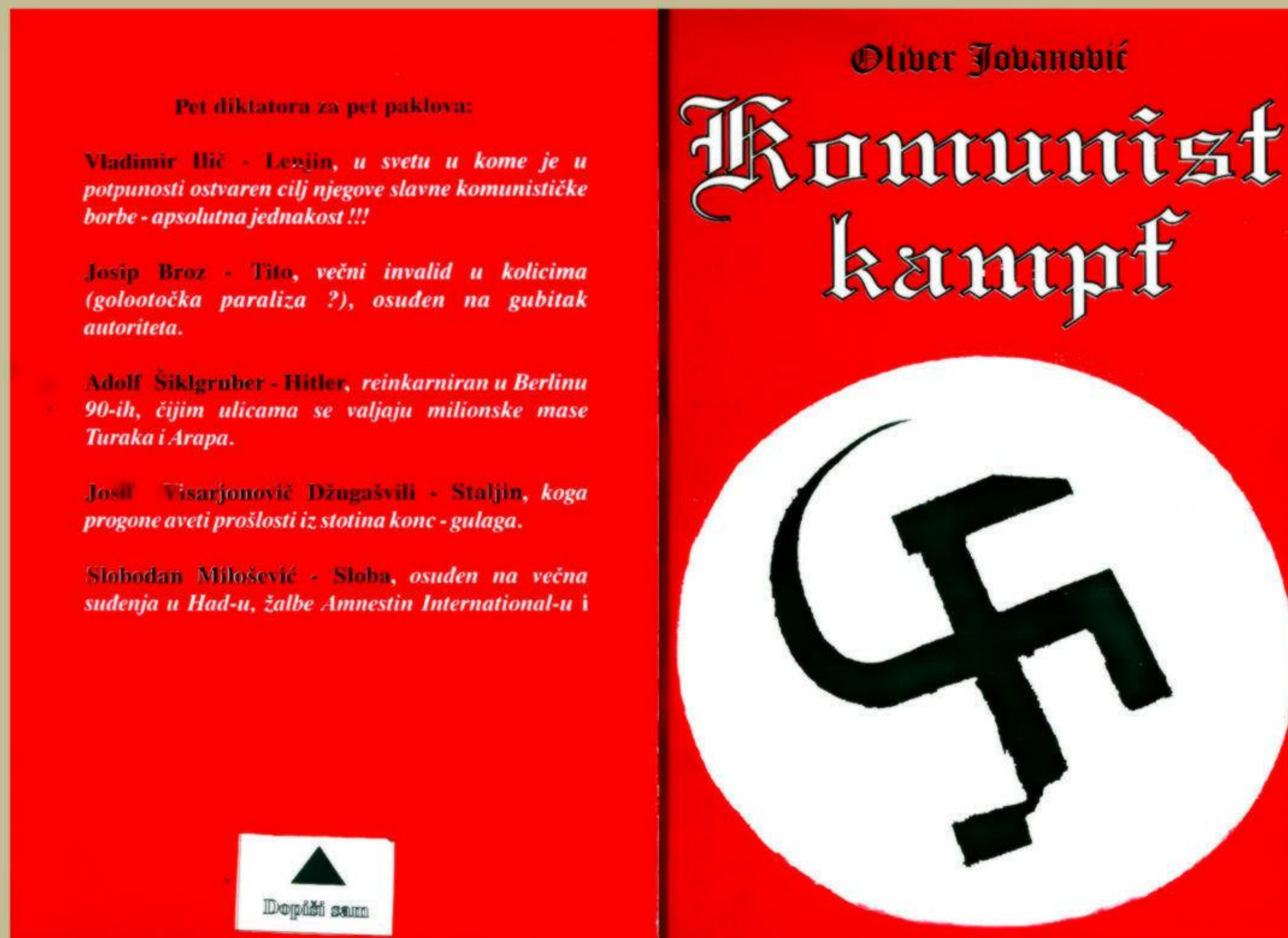
Сл.82-„Живели наши савезници Енглеска и Америка и Црвена армија !„ Ко би рекао да ће већина тих наших великих савезника да нас бомбардује, и то радиоактивним пројектилама.
Да ли је неко нешто из тога научио ? Не верујем.

Сл.83-Чувене деветомартовске демонстрације у Београду почетком 90-тих.Слика представља колаж фотографија које је начинио приређивач књиге 14 марта када се у престоницу упутио са два апарата, телеобјективом и већом количином филма, убеђен да је дошао крај комунизму и аутократи Милошевићу.

Сл.84-Карикатура инспирисана благодетима комунизма коју је начинио приређивач књиге почетком 90-тих.

Сл.85-Приређивач књиге „Рат у мом крају„ је збирку прича „Дас Комунист Кампф„ објавио 2002 године, и „посветио„ је Слоби, Брозу, Јосифу и још неким великим хуманистима који су некада били на власти.

Сл.86-Приређивача књиге је Слоба мобилисао и послао у рат (Хрватска, 1991)
Наводно смо тамо упућени да некога и нешто штитимо.То што смо штитили,
Слоба је касније ладно предао заједно са целокупним српским становништвом.
То му је сачувало фотељу бар још девет година.

Сл.87-Снимак који је начинио приређивач књиге у Даљу, октобра 1991.Већина слика
доле нашла се у његовој књизи „1991-Моје виђење рата., која се налази у Конгресној
библиотеци у Вашингтону.На слици: стубови дима у правцу Вуковара.

Сл.88-Специјалац ЈНА по повратку из операције „чишћења,,

Сл.89-Приређивач књиге као војник ЈНА са петокраком на капи, у друштву четника
са шубаром и кокардом.

Сл.90-Славонски четник са „пумпарицом,, и камом.

Сл.91-„Аркановац,, на стражи.

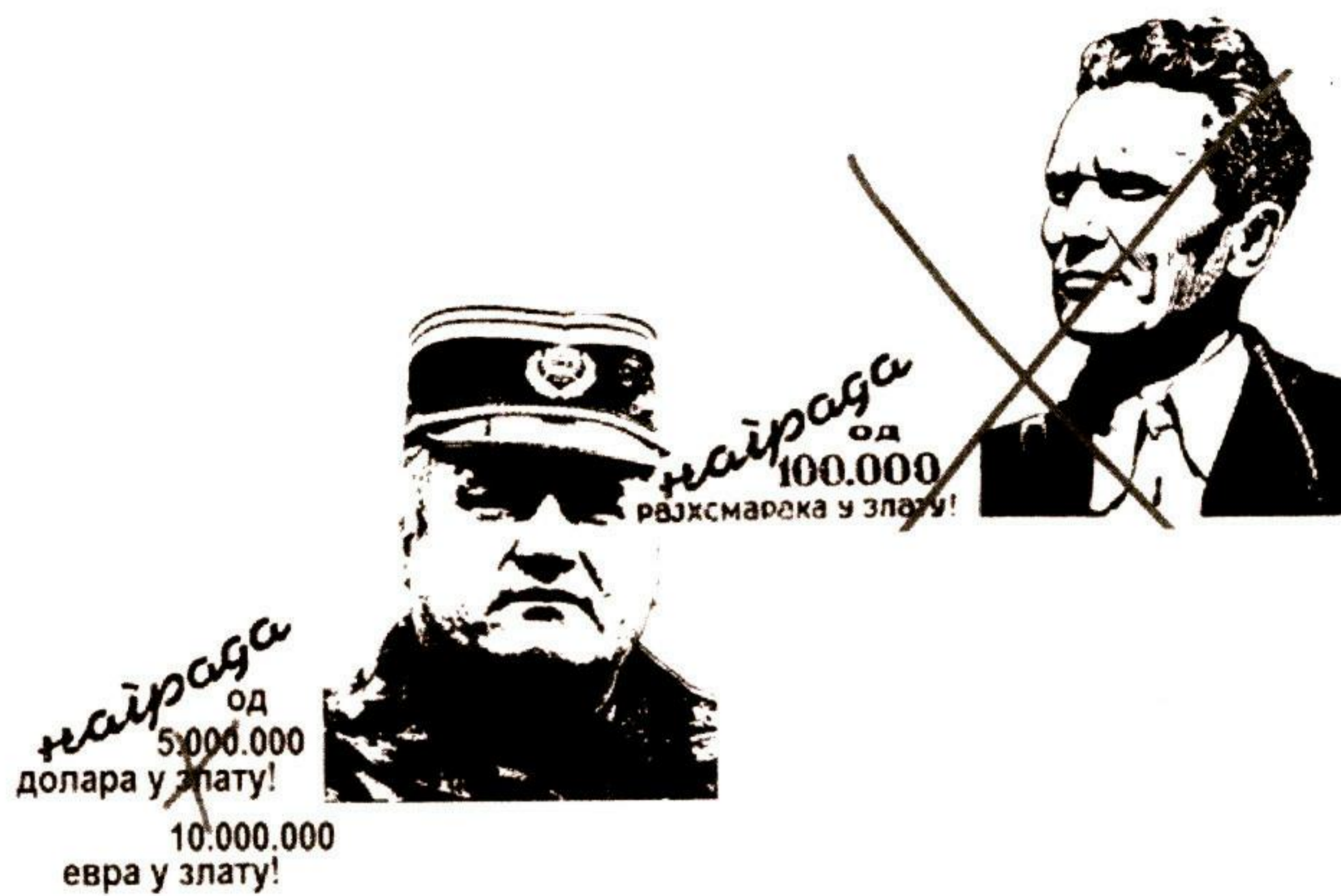
Сл.92-Четник, по националности-Мађар.

Сл.93-Зајечарски сквер под различитим војскама.На слици: војници Трећег Рајха испред споменика изгинулим ратницима Првог светског рата.

Сл.94 и 95-Пред истим спомеником али у другом веку војници ВС.

~~100.000 РАЈХСМАРАКА У ЗЛАТУ ДОБИЋЕ ОНАЈ КОЈИ
ДОВЕДЕ ЖИВА ИЛИ МРТВА КОМУНИСТИКОГ ВОЂУ ТИТА~~
10.000.000 ЕВРА
~~5.000.000 ДОЛАРА У ЗЛАТУ ДОБИЋЕ ОНАЈ КОЈИ ДОВЕДЕ
ЖИВОГ ИЛИ МРТВОГ ТЕРОРИСТИЧКОГ ВОЂУ РАТКА МЛАДИЋА~~

~~Врховни заповедник
немачких трупа у Србији~~

Врховни заповедник
америчких трупа у Србији

Сл.97, 98, 99 и 100-Ликовни радови приређивача књиге инспирисани ратом.Прва два рада су се нашла на групној изложби у приватној галерији у Валенсији, Шпанија, током октобра 2017 године. Велики аутопортрет је настао услед самог НАТО бомбардовања.

Сл.101-Вук, Оливер и Крсман Јовановић испред атељеа „Вучја јазбина,, Вражогрнац, 15.06.2013.

О објашњењима и фотографијама у књизи

У почетку сам имао идеју да Милићев запис објавим углавном такав какав је, без много појашњења, уз врло мало слика. Међутим, тих четрнаест страна је просто вукло да залазим дубље у проблематику, па сам морао да тражим разне податке. О селу Вражогрнцу и његовој историји, до сада су, колико знам, објављене две монографије. Прву је 1991 године објавио Сергије Калчић (у три књиге) а најновија и најобилнија (на готово 600 страна) се појавила 2016 године („Вражогрнац кроз векове,, Александар Аца Рашковић-Јовин) Иако те монографије нису писали историчари, етнологзи итд. (један је био војно лице а други учитељ) и иако обе имају бројне недостатке (рецимо, само у књизи „Вражогрнац кроз векове,, нашао сам у вези података о мојој фамилији барем четири погрешно наведена имена или презимена. А ко зна колико је таквих грешака у целој књизи !) биле су ипак веома корисне јер су ми дале макар приближну представу о одређеном периоду или ме упутиле на одређене друге изворе да истражим даље. Али схватио сам убрзо да томе нема краја, да сваки нови податак до кога дођем отвара нека нова питања, упућује на нову мрежу праваца и тако у недоглед. С обзиром да нисам имао намеру да правим некакву студију, негде се морало стати. Поред поменуте две монографије, од користи ми је био и часопис за друштвена питања, културу и уметност „Развитак,, који излази од 1961 године, и практично да нема дешавања у Источној Србији од друштвено - политичких, научних, књижевних итд. које он није покрио. Посебно ми је помогла библиографија часописа да пронађем текстове везане за период рата и окупације. Прави бисер била је књига Ђорђа Лопичића „Немачки ратни злочини 1941 – 1945,, коју сам пронашао на интернету. Нисам ни сањао да ћу бити у могућности да нађем не само име немачког команданта који је издао наредбу о санкцијама мештанима Вражогрнца због партизанског напада на мекарску задругу, већ и комплетну пресуду коју је против тог високог официра Вермахта након рата донео Војни суд ФНРЈ. Фотографије су делом из моје личне колекције а делом скениране из књига или преузете са интернета. Жао ми је што нисам успео да пронађем ни једну једину фотографију везану за битку на Влашком пољу. Сам тај догађај можда захтева не само пар штурих страница, већ целу једну књигу, а то се исто односи и на дешавања око стрељања 70 (!) немачких заробљеника код Алапина. Али од мене за сада толико.

Извори и литература

Фонд градског архива:

Архив Зајечар: Фонд Окружног народноослободилачког одбора, фасцикла XXVIII.

Књиге:

Рашић Александар „Вражогрнац кроз векове,, Центар за културу и туризам града Зајечара, 2016.

Велојић Миодраг „Зајечарско насеље Котлујевац,, Матична библиотека „Светозар Марковић,, Зајечар, 2019.

Лопичић Ђорђе „Немачки ратни злочини 1941-1945,, Музеј жртва геноцида, Београд, 2009.(такође и на интернету, у целости на <http://znaci.net/00003/637.htm>)

Радишић Светозар - Неокортикални рат ("Војна књига", Београд, 1999.)

Werth Alexander „Russia at war,,1964. Werth Alexander „Rusija u ratu 1941 - 1945,, Otokar Keršovani - Rijeka, 1979.

Lumsden Malvern „From dum-dum to napalm,, 1982. Malvern Lumsden „Od dum - dum metka do napalma,, Globus / Zagreb, 1985.

Canton James - „The Extreme Future„, Dutton ISBN 0-525-94938-0 (2006) Џејмс Кантон - Екстремна будућност

Радишић Светозар - Неокортикални рат ("Војна књига", Београд, 1999.)

Haldeman Joe „The Forever War„, 1974. Халдемман Џое „Вечити рат„, Чаробна књига, Београд, 2011.

„Bericht Van De Tweede Oorlog„, Amsterdam, 1975. Други светски рат „Народна књига, Београд, 1980.

Боначи Александра / Марковић Д. Миодраг „На новим огњиштима„, 1969 Новинско предузеће „Дневник Нови Сад„, стр.121.

Златковић Ђура / Бакић Милош „Седма српска бригада„, (Градина, Ниш.1986)

др Цветковић Срђан / др Девић Немања „Озна - репресија комунистичког режима од 1944-1946„, Издавач: Катена Мунди, 2019. (делови доступни на интернету)

Цветичанин Милан „Зајечарска гимназија 1836-1936„, (штампарија М. Деспотовића, Зајечар, 1937)

Калчић Сергије „Вражогрнац-школство и културно просветне прилике„, (1991) Историјски архив „Тимочка крајина„, Зајечар.

„Мала енциклопедија„, (Просвета, 1978)

Електронске књиге доступне на интернету:

„KulturniI terorizam ljevice, teorija gender, homoseksualizam - novo mračno doba frankfurtske škole nastanak kulturnog marksizma ili kako je frankfurtska škola promijenila Ameriku / i svijet /„, David Galland (u hrvatskom prevodu na <https://www.scribd.com/document/329407000/KULTURNI-TERORIZAM-LJEVICE>)

„Рад и преживљавање у Србији: Борски рудник бакра у Другом светском рату„, Сабине Рутар (специјално издање часописа Бележница, бр.3 <http://www.digitalnizavicaaj.org.rs/pdf/texts/370/radipreivljanjekonanaverzija.pdf>

мр Миленковић Милош „Државни удар као акт насилног освајања власти-случај Србије и Југославије у првој половини 20.века /докторска дисертација„, <https://educons.edu.rs/wp-content/uploads/2016/10/Milos-Milenkovic-doktorska-disertacija.pdf>

Бајић Ђ. Предраг „Савезничка војна помоћ НОП-у 1943 - 1945. године„, /докторска дисертација/ на <http://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/6524>

Bernstein E. David, “You Can’t Say That! The Growing Threat to Civil Liberties from Antidiscrimination Laws.” Cato Institute (2003) https://books.google.rs/books?id=YITIGusEeTcC&pg=PP9&hl=sr&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false

Marcuse Herbert, “Repressive Tolerance” (1965) <https://www.marcuse.org/herbert/publications/1960s/1965-repressive-tolerance-fulltext.html>

Jay Martin, The Dialectical Imagination: A History of the Frankfurt School and the Institute for Social Research, 1932-1950 (University of California Press, 1973, 1996)

http://fdjpkc.fudan.edu.cn/_upload/article/files/45/ed/523734a84c298c6369bbb337fa5e/01250a57-4a8f-4ffb-9fb5-c7d43d81c9c2.pdf

Стручни чланци у часописима:

Митровић Момчило: Настајање државног сектора привреде у Источној Србији 1944 – 1948. 24/1984, Развитак бр.1стр.38-49.

Симеоновић Јанко: Три деценије од састанка Окружног комитета КПЈ Зајечар одржаног на Белом брегу 30.јуна 1941. 11/1971, Развитак„бр.3-4, стр.30-31.

Разни линкови:

Драгићевић Радиша „Прва еколошка буна : Протести сељака у Бору 1935. године угушени у крви„, (напомена: до данас нисам успео да утврдим у ком тачно часопису је Драгићевић, иначе познати писац, објавио поменути чланак али сам исти пре више година скенирао и поставио на: <https://www.scribd.com/doc/246566765/Prva-Ekolo%C5%A1ka-Buna-Protesti-Seljaka-u-Boru-1935-Godine-Ugu%C5%A1eni-u-Krvi-Radi%C5%A1a-Dragi%C4%87evi%C4%87> у вези побуне такође на [хтпс://тамодалеко.цо.рс/у-бору-избила-прва-еколоска-буна-у-еврипи/](http://тамодалеко.цо.рс/у-бору-избила-прва-еколоска-буна-у-еврипи/)

Јаковљевић Ранко „Четници и партизани: прилози за биографију Леониде Петровића„, <https://www.rastko.rs/istorija/delo/13141>

„Дан када смо бомбардовали Рајх„, на https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=5&idnovost=124454&Dan-kada-

sno-bombardovali-Rajh

<http://www.pogledi.rs>

<https://www.ekspres.net/vesti/drecun-o-novom-ruskom-flimu-kako-je-zauzet-aerodroma-slatina-film-u-kome-igra-bikovic-nije-istinit-ja-pitam-od-koga-su-ga-osvojili-od-terorista-ne-nasa-vojska-ga-je-drzala-i-branila>

<https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1678345>

<https://www.rts.rs/page/magazine/sr/story/471/svet-poznatih/3311130/putin-odlikovao-milosa-bikovica.html>

The Great Escape (<http://www.airspacemag.com/history-of-flight/The-Great-Escape.html?c=y&page=1>) by Phil Scott, Air & Space Magazine,

January 1, 2011 Take: Bronze Star Awarded to Unsung WWII Hero (<http://www.cbsnews.com/video/watch/?id=6967314n>) CBS NEWS, October 17, 2010

Site of Operation Halyard (<https://www.youtube.com/watch?v=oa0SnbB1kQ0>) on YouTube

<http://www.srpskaistorija.com/ko-su-bili-otpisani-cetnici-ilegalci-ne-komunisti/>

<https://slikepartizana.wordpress.com/2016/09/06/prvo-oslobodenje-zajecara-septembra-1944/>

<https://zajecaronline.com/zlocin-u-ime-naroda-tajne-grobnice-zajecara/>

<https://niskevesti.rs/ozna-iznad-suda-pravde-u-srbiji-likvidirano-59-912-gradjana/>

<http://www.otvorenaknjiga.komisija1944.mpravde.gov.rs/#15Бpoj>

<https://www.srbijadanas.com/vesti/info/oni-su-srpski-narod-voleli-vise-od-zivota-50-ruskih-dobrovoljaca-poginulo-za-republiku-srpsku-i-2017-12-26>

<https://srbin.info/politika/pravno-politicki-aspekti-sofa-i-ipap-sporazuma/>

<https://www.srbijadanas.com/vesti/info/lazanski-otkriva-vitezovi-dzedaja-hteli-sa-175000-vojnika-da-uniste-srbiju-evo-sta-je-sprecilo-nato-2019-03-31>

<https://rs.rbth.com/istorija-rusije/80606-rusija-rat-republika-srpska-bih>

<http://www.savash-az.com/INF1-1.htm>

<http://www.princip.info/2019/10/23/otvorene-ruske-arhive-odnos-stanovnistva-jugoslavije-prema-crvenoj-armiji/#NKO>

<http://vidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/1622/Doktorat.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

<https://srbin.info/drustvo/nato-okupacija-evo-na-sta-se-sve-obavezala-srbija/>

<https://facebookreporter.org/>

<https://www.srbija.gov.rs/specijal/283757>

<https://www.youtube.com/watch?v=9mCGhTri58k>

Wikipedia

Други извори:

The Coming War on China (2016) на: <https://www.youtube.com/watch?v=GDI9ecICIYg>

Разговор са проф. Велибором Абрамовићем (емисија „Профил и профит“, РТС, 2019)

Фотографије:

Сл.1: Совјетска инвазија Пољске / Wikipedia

Сл.2: Alexander Werth „Russia at war“, 1964. Alexander Werth „Rusija u ratu 1941 - 1945“, Otokar Keršovani - Rijeka, 1979.

Сл.3: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Polish_Army_capturing_Zaolzie_in_1938.PNG

Сл.4: Тв канал Россия 1

Сл.5: https://en.wikipedia.org/wiki/Polish%E2%80%93Czechoslovak_War#/media/File:Legion%C3%A1ri_z_It%C3%A1lie_odj%C3%BDz%C3%A9ji_na_Te%C5%A1%C3%BDnsko.jpg

Сл.6, 7, 8, 9 и 10: мр Миленковић Милош „Државни удар као акт насилног освајања власти-случај Србије и Југославије у првој половини 20.века /докторска дисертација,, <https://educons.edu.rs/wp-content/uploads/2016/10/Milos-Milenkovic-doktorska-disertacija.pdf>

Сл.11:

https://www.bunkermilitaria.com/Merchant2/merchant.mvc?Store_Code=BM&Screen=PROD&Action=xmcom&Category_Code=7&Product_Code=34141&Search=

Сл.12: <https://www.rts.rs/page/stories/cistory/124drustvo2700901dan-kada-sm-o-bombardovali-rajh.html>

Сл.13: https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=5&idnovost=118618&Dan-kada-sm-o-bombardovali-Rajh_treca

Сл.14: <http://politikin-zabavnik.rs/publicposts/dva-kruga-nad-paklom>

Сл.15 и 16: <https://www.rts.rs/page/stories/cistory/124drustvo2700901dan-kada-sm-o-bombardovali-rajh.html>

Сл.17: https://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=5&idnovost=118618&Dan-kada-sm-o-bombardovali-Rajh

Сл.18: <https://www.novosti.rs/vestinaslovnareportaze/aktuelno/293.html804813-SUSRET-SA-ISTORIJOM-Cetnici-28-maja-1941-napali-nemacku-kolonu>

Сл.19: <http://rtvpobednik.com/ovo-su-gradovi-koje-su-oslobodili-cetnici-a-nepartizani>

Сл.20: Operation Halyard / Wikipedia

Сл.21: Тимочки корпус ЈКВуО / Wikipedia

Сл.22: Лопичић Ђорђе „Немачки ратни злочини 1941-1945,, Музеј жртава геноцида, Београд, 2009.(такође и на интернету, у целисти на <http://znaci.net/00003/637.htm>)

Сл.23, 24, 25: Рашић Александар „Вражогрнац кроз векове,, Центар за културу и туризам града Зајечара, 2016.

Сл.26: <http://znaci.net/arhiv/fotografija/15205>

Сл.27: <https://www.mycity-military.com/Ostalo-5Propagandne-reklame-treceg-rajha.html>

Сл.28: www.weitze.net

Сл.29: <https://www.bor030.net>

Сл.30:

[R74k9lMaHR0cDovL29jZG4uZXUvaW1hZ2VzL3B1bHNjbXNvTnpNN01EQV8vNWViOGZiNjY0NDkyNDMwODZiYWE3ZmQzYTUwNTB4ZWMuanBIZ5GTAs0CQgCB0TAB](https://www.bor030.net/15205)

Сл.31: „Prinudni rad u Srbiji / Proizvodjači, korisnici i posledice prinudnog rada 1941 -1944,,(Center for Holocaust Research and Education - CHRE) www.cieh-chre.org

Сл.32: <https://www.zeleznice.in.rs/forum/viewtopic.php?t=200&start=140> namackki snimak apr 41

Сл.33, 34, 35, 36 и 37: <https://www.pogledi.rs>

Сл.38: Google Earth Map

Сл.39: www.srbijaplus.net

Сл.40: <https://www.pogledi.rs>

Сл.41: ZB Vz. 26 / Wikipedia

Сл.42: <https://www.pogledi.rs>

Сл.43: <https://likepartizana.wordpress.com/2016/09/06/prvo-oslobodenje-zajecara-septembra-1944>

Сл.44: Google Earth Map

Сл.45: Google Earth Map

Сл.46: Калчић Сергије „Вражогрнац-школство и културно просветне прилике,, (1991) Историјски архив „Тимочка крајина,, Зајечар.

Сл.47: <http://www.lokalpatrioti-rijeka.com/vijesti/107-pogledajte-strijeljanje-dvadesetak-nijemaca-iznad-vezice-oprez-uznemirujuci-sadrzaj>

Сл.48: Google Earth Map

Сл.49: <http://www.princip.info/2019/10/23/otvorene-ruske-arhive-odnos-stanovnistva-jugoslavije-prema-crvenoj-armiji#>

Сл.50: Из фото -архиве приређивача књиге.

Сл.51: www.zajecaronline

Сл.52: https://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/clanci.119.html576938-I-znanje-nemackog-bilo-je-greh-strel-kosutnjak

Сл.53, 54, 55 и 56: www.zajecaronline

Сл.57: Из фото -архиве приређивача књиге.

Сл.58 и 59: [https://en.wikipedia.org/wiki/Trinity_\(nuclear_test\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Trinity_(nuclear_test))

Сл.60: Из фото -архиве приређивача књиге. Скенирана страница „Бхагавадгите,,

Сл.61: [https://en.wikipedia.org/wiki/Trinity_\(nuclear_test\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Trinity_(nuclear_test))

Сл.62: Robert Oppenheimer / Wikipedia

Сл.63: Калчић Сергије „Вражогрнац-школство и културно просветне прилике,, (1991) Историјски архив „Тимочка крајина,, Зајечар.

Сл.64: Рашић Александар „Вражогрнац кроз векове,, Центар за културу и туризам града Зајечара, 2016.

Сл.65 -79: Из фото -архиве приређивача књиге.

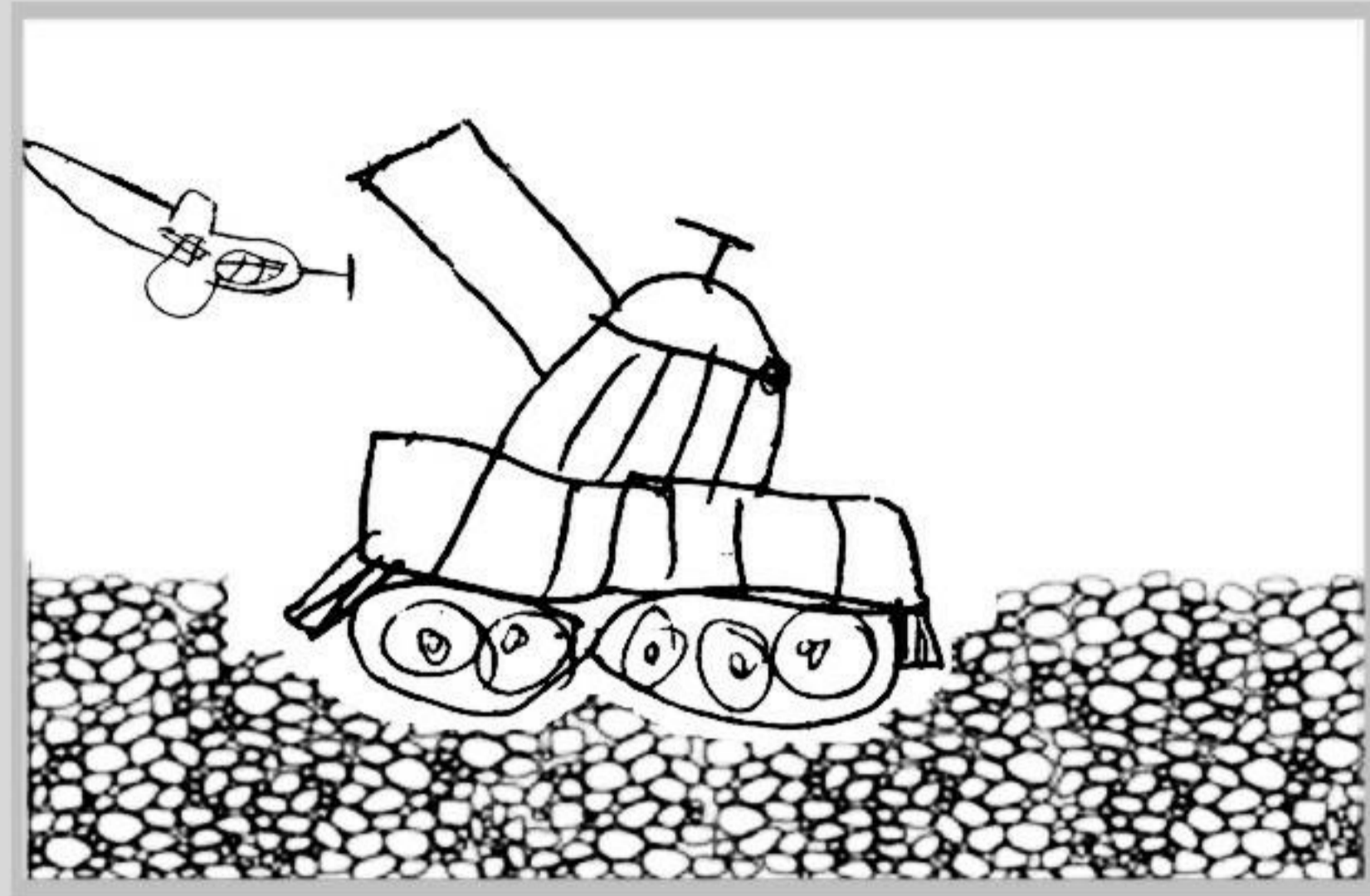
Сл.80-82: Из фото -архиве Лисе Михајлове.

Сл.83-92: Из фото - архиве приређивача књиге.

Сл.93,94 и 95: www.medijacentarbor.com

Сл.97-101: Из фото -архиве приређивача књиге.

О приређивачу ове књиге

Рођен у Зајечару, 16.11.1967. године. Најраније детињство провео у Вражогрнцу кога сматра својим завичајем. Завршио школу примењених уметности у Нишу (прва самостална изложба 1995. Изложбе у иностранству : Валенсија, 2017) Учесник рата 1991 године. Отац два дечака - Вука и Крмана. Од 1996 године објавио једанаест књига (један број у облику самиздата) са различитом тематиком од поезије до кратких прича : „Хајка,, (прво класично издање „Културно просветна заједница,, општине Зајечар, 1996. Прво електронско издање „Балкански књижевни гласник,, 2008) „1991 - Моје виђење рата,, (1997. Књига се налази у каталогу Конгресне библиотеке у Вашингтону а постављена је и на познати руски сајт artofwar.ru као једина књига на српском језику) „Зид,, (1998) „Анатомија злочина,, (1999) „Жена на точку,, (2002) „Дас Комунист Кампф,, (2002) „Моја борба,, (2002) у класичном облику и као мултимедијално издање (2005) „Ноћна кретања,, (2003) „Човек, основно оруђе - употреба, намена и одржавање,, (2007) „Гротло,, („Тардис,, Београд, 2010) и „Вотум,, („Цекит,, 2015) Више текстова објавио или објављује у штампи, посебно у часопису за популаризацију науке „Галаксија,, (БИГЗ) хрватском астрономском часопису „М 111,, књижевном листу „Развитак,, „Реч и мисао,, нишкој „Градини,, неготинској „Буктињи,, часпису за фантастику „Омаја,, сатиричном часопису „Етна,, на сајту часописа „Астрономски магазин,, сајту art-anima.com и balkanwriters.com као и на интернет магазину „Српска аналитика,, Његова поезија се налази и у антологији „Песнички воз,, (2010) песника југа и југоистока Србије.

FRANGAR

NON

FLECTAR

V